

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการประเมินครั้งนี้ ผู้ประเมินได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้นำเสนอตามลำดับดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 - 1.1 ความหมายของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 - 1.2 ความสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 - 1.3 หลักการและแนวคิดของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 - 1.4 การบริหารจัดการสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 - 1.5 การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา
2. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการประเมินโครงการ
 - 2.1 ความหมายของการประเมิน
 - 2.2 วัตถุประสงค์ของการประเมิน
 - 2.3 ความสำคัญของการประเมิน
 - 2.4 รูปแบบของการประเมิน
 - 2.5 ประเภทของการประเมิน
 - 2.6 ขั้นตอนการประเมิน
3. การพัฒนาคุณภาพการศึกษา
 - 3.1 ความหมายของคุณภาพการศึกษา
 - 3.2 ความหมายของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา
 - 3.3 องค์ประกอบของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา
 - 3.4 แนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา
4. รูปแบบการประเมินโดยใช้รูปแบบซีป (CIPP Model)
5. แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ
6. บริบทโรงเรียนบ้านคำก้อม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี

เขต 3

7. โครงการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาตามแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนบ้านคำก้อม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 8.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 8.2 งานวิจัยต่างประเทศ
9. กรอบแนวคิดในการประเมิน

แนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1. ความหมายของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

มีนักการศึกษา นักวิชาการ และหน่วยงาน ได้ให้ความหมายของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ ดังนี้

สุเมธ ตันติเวชกุล (2542: 53) เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ได้สรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง หรือระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ว่า หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่งๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ ได้โดยพยายามหลีกเลี่ยง ที่จะต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่เรามีได้เป็นเจ้าของ และเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้โดยไม่เดือดร้อน กำหนดความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด

ถวัลย์ มาศจรัส (2550: 38) กล่าวว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดี พอสมควรต่อการมีผลกระทบใด อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรู้ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ให้มีความสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550: 146-147) ได้ให้คำจำกัดความ “เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิคณะหนึ่งที่ติดตามพระราชดำรัสและพระราชกระแสอย่างใกล้ชิด และนำมาเรียบเรียงก่อนนำขึ้นกราบบังคมทูลเกล้าฯ ถวายขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตนำออกเผยแพร่มีใจความว่า ปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียงชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการบริหารและพัฒนาประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้อง

มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้อง เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ประเวศ วะสี (2550: 9) ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงได้ 7 ประการ ดังนี้

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็น
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง อนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้

เช่น ทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหาร สิ่งแวดล้อมและได้ทั้งเงิน

4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็งจะสามารถแก้ไขปัญหา

ต่าง ๆ ได้ เช่น ปัญหาความยากจน และปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

5. ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และสามารถปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง

6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง ซึ่งวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้น เศรษฐกิจจึงความสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากพื้นฐานทางวัฒนธรรม

7. ความมั่นคงพอเพียง มีความสมดุล ไม่เปลี่ยนแปลง ผันแปรอย่างรวดเร็วจนประสัทมนุษย์ปรับตัวไม่ทัน ซึ่งเป็นความสมดุลทางร่างกาย จิตใจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กัน ไม่ใช่ในลักษณะแบบแยกส่วน ซึ่งมุ่งหวังแสวงหาเงิน แต่เพียงอย่างเดียว จนเสียสมดุลและวิกฤต

จिरायु อิศรางกูร ณ อยุธยา (2557:8) ได้สรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 4 ประการ คือประการที่หนึ่ง เศรษฐกิจพอเพียงแนะนำแนวทางในการดำเนินชีวิต ซึ่งประยุกต์ใช้ได้ทุกระดับตั้งแต่ระดับปัจเจกคือ individual ไปด้วยจนถึงครอบครัว ชุมชน และระดับชาติประการที่สอง เศรษฐกิจพอเพียง เสนอแนะทางสายกลางและสมดุลสำหรับการพัฒนาประเทศท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ประการที่สาม เศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 3 ปัจจัยหลัก ได้แก่ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผลและการมีภูมิคุ้มกันสำหรับความเสี่ยงต่างๆ และประการที่สี่ เงื่อนไขที่จะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลคือการใช้ความรู้รอบคอบและระมัดระวังและผู้อา

ไปใช้ต้องมีคุณธรรมต่าง ๆ อาทิความซื่อสัตย์สุจริตความเพียรความอดทน ความเอื้ออาทรกับเพื่อนร่วมชาติและเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

ศาลินา บุญเกื้อ และนันทกาญจน์ ชินประสิทธิ์ (2557:13) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) ว่าเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ความพอเพียง หมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนในขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและมีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ศรประภา พงษ์หัตถาศิลป์ (2557:21) ได้สรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า หมายถึงการดำเนินชีวิตของไทยที่ยึดเส้นทางสายกลางของความพอดี ให้ประเทศไทยสามารถพัฒนาอย่างมั่นคงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และเห็นความสำคัญกับการสร้างรากฐานทางเศรษฐกิจและสังคมให้เข้มแข็งรักษาความสมดุลของทุนและทรัพยากรสามารถปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงมีความอดทน เพียรพยายาม ใช้ปัญญานำไปสู่ความสุขของประชาชน

ลวิณรัตน์ ชัยกิจธนาภรณ์ (2559: 23-24) กล่าวว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การดำเนินชีวิตที่อยู่อย่างพอเพียงใน 3 ด้าน ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีจะต้องอาศัยเงื่อนไขความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังและเงื่อนไขคุณธรรม สามารถดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาศึกษาพัฒนาต่อยอดให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ และสามารถใช้ในการแก้ปัญหาให้กับตนเองและชุมชนพัฒนาตนเองให้มีความรู้ รู้จักใช้และรู้จักรักษาทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสีงแวดล้อม มีจิตสำนึกที่ดีต่อตนเองและสังคมช่วยเหลือเกื้อกูลกันต่อบุคคลในสังคมและในชุมชนทุกโอกาส

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะเพื่อเป็นแนวทางที่ควรปฏิบัติตน ในการดำรงอยู่ร่วมกับสังคม โดยมีเนื้อหาที่ต้องนำไปปรับใช้ในการที่จะดำรงอยู่ของประชาชนทุกระดับมีหลักการสำคัญ คือ การยึดทางสายกลางซึ่งหมายถึงไม่มากหรือน้อยจนเกินไป ตามหลักการสามประการ คือ ความพอประมาณมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน โดยมีเงื่อนไข ความรู้ และคุณธรรม เพื่อใช้

เชื่อมโยงร่วมกันเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน เพื่อสังคมที่สงบสุข น่าอยู่ มีความมั่นคงในทุก ๆ ด้าน และมุ่งสู่ความเจริญก้าวหน้าอย่างสมดุลและยั่งยืน

2. ความสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

มีนักการศึกษา นักวิชาการ และหน่วยงานได้ให้ความสำคัญของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550: 1) กล่าวถึงความสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่า ปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

ประดินันท์ อุปรมัย (2551: 27) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาสำหรับแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ในการบริหารและพัฒนาประเทศ โดยเน้นให้ดำเนินไปในสายกลาง เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 3) ได้ให้ความสำคัญของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับการขจัดความยากจนและการลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ
2. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของการสร้างพลังอำนาจของชุมชนและการพัฒนา ศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นฐานรากของการพัฒนาประเทศ
3. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงช่วยยกระดับความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมขององค์กรต่าง ๆ ด้วยการสร้างข้อปฏิบัติในการดำเนินงานบนรากฐานของความพอเพียง
4. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะมีความสำคัญยิ่งต่อการปรับปรุงมาตรฐานของธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐ
5. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของชาติเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อสถานการณ์ที่เข้ามากระทบโดยฉับพลันและเพื่อปรับปรุงนโยบายต่าง ๆ ให้เหมาะสม
6. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงช่วยพัฒนาคนให้พออยู่พอกิน และอยู่ดีมีสุข พึ่งตนเองได้ ระดับหนึ่ง มีศักยภาพ มีทางเลือก ทั้งด้านสุขภาพ ความรู้ ทักษะ อาชีพ เสรีภาพ
7. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสันติสุขไม่เบียดเบียน ไม่เอารัดเอาเปรียบ แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีจิตเมตตา และจิตสาธารณะ

ลัทธิรัตน ชัยกิจธนาภรณ์ (2559: 25) กล่าวว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักแนวคิด และหลักปฏิบัติ ในการ ดำเนินชีวิตให้อยู่รอดในสภาวะการณ์ของโลกยุคโลกาภิวัตน์ และสภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน โดยมีหลักคุณธรรมเป็นที่ยึดเหนี่ยว ควบคู่กับการดำเนินชีวิตตลอดจนใช้เป็นแนวคิด ในการกำหนดนโยบายเพื่อการบริหาร

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิด และหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตให้อยู่รอดในสภาวะการณ์ของโลกยุคโลกาภิวัตน์และสภาวะ วิกฤตทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน โดยมีหลักคุณธรรมเป็นที่ยึดเหนี่ยวควบคู่กับการดำเนินชีวิต ตลอดจนใช้เป็นแนวคิดในการกำหนดนโยบายเพื่อการบริหารตั้งแต่ระดับบุคคล ชุมชน หน่วยงานต่าง ๆ สถาบัน จนถึงระดับรัฐบาลที่มีหน้าที่บริหารประเทศ

3. แนวคิดของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

มีนักการศึกษา นักวิชาการ และหน่วยงาน ได้กล่าวถึงแนวคิดของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550:2-3) กล่าวว่าแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การเดินสายกลาง ความพอเพียง การพอดี ความพอประมาณ หรือมัชฌิมาปฏิปทา การเดินทางสายกลาง ได้แก่ความพอดีใน 4 ด้าน ดังนี้

1. พอดีด้านจิตใจ หากทุกคนมีจิตใจที่เข้มแข็ง สำนึกดีต่อผลประโยชน์ส่วนรวม สำนึกต่อความเป็นมนุษย์ที่อยู่ร่วมบนผืนแผ่นดินเดียวกัน ก็จะนำไปสู่ความยั่งยืนร่วมกันได้

2. พอดีด้านสังคมวัฒนธรรม ถึงแม้ว่าสังคมหรือวัฒนธรรมของแต่ละชนชาติจะต่างกันก็ตาม หากแต่ต่างคนต่างดูแลอนุรักษ์ รวมถึงการฝึกกำลังเกื้อกูลต่อกันในสังคม และวัฒนธรรม ภาพที่แตกต่างกันก็สามารถสร้างความงดงามให้แก่สังคมและวัฒนธรรมได้โดยยั่งยืน

3. พอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความไม่พอดีในทรัพยากรธรรมชาติก็จะนำไปสู่สภาพแวดล้อมที่แปรเปลี่ยนอย่างไม่มีที่สิ้นสุด แต่การเอาชนะทรัพยากรธรรมชาติ สุดท้ายธรรมชาติก็กลับชนะเรา ดังเช่นภัยธรรมชาติที่เคยปรากฏแล้ว

4. พอดีด้านเทคโนโลยีและเศรษฐกิจ การเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ดำรงชีวิตอย่างพอควร พออยู่พอกินสมควรตามอัตภาพและฐานะของตน

ความพอดีจึงเป็นภารกิจที่ประณีตละเอียดอ่อน ต้องใช้สติที่สมบูรณ์ ปัญญาที่แจ่มใส จึงจะบริหารให้เกิดความพอดีได้ และกล่าวว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็น การมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย

2. คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. ค่านิยมความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กัน ดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่นการผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. เงื่อนไขการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ดังนี้

4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน

4.2 เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5. แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน

ถวัลย์ มาศจรัส (2550: 10-12) กล่าวว่า กระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการขับเคลื่อนปรัชญาพระราชทาน “เศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษามาตั้งแต่เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2549 ได้เข้ามามีส่วนร่วมงานกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน อาทิ คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาและเยาวชน โครงการวิจัย เศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และ หน่วยงานอื่น ๆ ที่เป็นภาคีร่วมขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง กระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการ ขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาอย่างเต็มรูปแบบ โดยได้ดำเนินการต่างๆ

ปรียานุช พิบูลสรารุช (2551: 76) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่เป็นทั้งแนวคิด หลักการและแนวทางปฏิบัติตนของแต่ละบุคคล และองค์การ โดยคำนึงถึงความพอประมาณกับศักยภาพของตนเองและสภาวะแวดล้อม ความมีเหตุมีผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง โดยใช้ความรู้อย่างถูกหลักวิชาการ ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง ควบคู่ไปกับความมีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ไม่เบียดเบียน แบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และร่วมมือ ประองตองกันในสังคม ซึ่งจะช่วย

เสริมสร้างสายใยเชื่อมโยงคนในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน สร้างสรรค์พลังในทางบวก นำไปสู่ความสามัคคี การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแส โลกาภิวัตน์ได้ โดยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบด้านคุณลักษณะ 3 ประการ ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป และต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่างๆ อย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรมจรรยา และวัฒนธรรมที่ดีงาม โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบรู้และรอบคอบ

3. ระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่

เงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้การตัดสินใจและการกระทำเป็นไปอย่างพอเพียง จะต้องอาศัย ทั้งคุณธรรมและความรู้ 2 ประการ ดังนี้

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย การฝึกตนให้มีความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน มีความรอบคอบและความระมัดระวังที่จะนำความรู้ต่างๆ เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนในขั้นปฏิบัติ

2. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างให้เป็นพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ประกอบด้วย ด้านจิตใจ คือ การตระหนักในคุณธรรม รู้ผิดชอบชั่วดี ซื่อสัตย์สุจริต ใช้สติปัญญานี้ได้เลย ไม่ตระหนี่ รู้จักแบ่งปัน และรับผิดชอบในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างถูกต้องและเหมาะสมในการดำเนินชีวิต และด้านการกระทำ คือ มีความขยันหมั่นเพียรอดทน ไม่โลภ ไม่ตระหนี่ รู้จักแบ่งปัน และรับผิดชอบในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ (2554: 1-3) กล่าวถึง แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การเดินสายกลาง ความพอเพียง การพอดี ความพอประมาณ หรือมัชฌิมาปฏิปทา การเดินทางสายกลาง ฯลฯ ซึ่งใช้ต่างกันแต่มุ่งไปในความหมายเดียว โดยกล่าวเป็นประเด็นหลัก ๆ ของความพอดี ได้แก่

1. พอดีด้านจิตใจ หากทุกคนมีจิตใจที่เข้มแข็ง สำนึกดีต่อผลประโยชน์ส่วนร่วม สำนึกต่อความเป็นมนุษย์ที่อยู่ร่วมบนผืนแผ่นดินเดียวกัน ก็จะนำไปสู่ความยั่งยืนร่วมกันได้

2. พอดีด้านสังคมวัฒนธรรม ถึงแม้ว่าสังคมหรือวัฒนธรรมของแต่ละชนชาติจะต่างกันก็ตาม หากแต่ต่างคนต่างดูแลและอนุรักษ์ รวมถึงการฝึกกำลังช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน ในสังคม และวัฒนธรรม ภาพที่แตกต่างกันก็สามารถสร้างความงดงามให้แก่สังคมและ วัฒนธรรมได้โดยยั่งยืน

3. พอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในส่วนของความไม่พอดีในทรัพยากรธรรมชาติ ก็จะไปสู่สภาพแวดล้อมที่แปรเปลี่ยนอย่างไม่มีที่สิ้นสุด แต่การเอาชนะทรัพยากรธรรมชาติสุดท้ายธรรมชาติก็กลับชนะเราดังเช่นภัยธรรมชาติที่เคยปรากฏแล้ว

4. พอดีด้านเทคโนโลยีและเศรษฐกิจ การเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ดำรงชีวิตอย่างพอควร พออยู่พอกินสมควรตามอัตภาพและฐานะของตน

5. ความพอดีจึงเป็นกุญแจไปสู่ความสำเร็จ เพราะทุกสิ่งที่ไม่พละดเลย ทะลุเป้าหมายพอดีและได้ประโยชน์สูงสุด

เศรษฐกิจพอเพียงคอตเน็ต (2559) ได้สรุปให้เห็นสาระสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย เป็นปรัชญาที่พระองค์ทรงชี้ให้เห็นถึงแนวการดำรงชีวิตรวมถึงการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ เพื่อให้สามารถก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ พระองค์ทรงชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่รวมถึงการปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากการประยุกต์ใช้วิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยได้ตลอดเวลา ซึ่งเป็นการมองโลกเชิงระบบของการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา มุ่งเน้นให้เกิดการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา ดังนั้น ความพอเพียง จึงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีและต้องประกอบไปด้วยสองเงื่อนไข คือ เงื่อนไขความรู้ เงื่อนไขคุณธรรม โดยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1. กรอบแนวความคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากการประยุกต์ใช้วิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติ เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับโดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัย ทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2 เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5. แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ ผลจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี

มูลนิธิชัยพัฒนา (2559) ได้กำหนดว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ให้เห็นถึงแนวการดำรงอยู่รวมไปถึงการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้สามารถก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีต่อการกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักวิชาการ รวมถึงนักธุรกิจทุกระดับ ให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้เกิดสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี ดังนั้น ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง จึงประกอบ ด้วยคุณสมบัติ ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น จากกรกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3. ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

โดยมีเงื่อนไขของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง 2 ประการ ดังนี้

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ

2. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ดังนั้น คำว่า เศรษฐกิจพอเพียง โดยนัย คือวิถีชีวิตที่พอเพียง และสมดุลระหว่างคนกับคน และคนกับสิ่งแวดล้อม ทั้งทางกายภาพและจิตภาพ โดยมีมิติผูกพันในส่วนของบุคคลพอเพียงทางเศรษฐกิจ คือพอกินพอใจ อย่างมั่นคง และพอเพียงทางจิตพิสัยทั้งอุดมการณ์ โลกทัศน์ ค่านิยมและต่อสังคมมิติ ในส่วนของสังคม คือ พื้นฐานทางสังคมที่พอเพียงสมดุลเข้มแข็ง ของชุมชน ทั้งทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การบูรณาการและวัฒนธรรม

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาการดำรงชีวิตในการปฏิบัติตนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง เพื่อให้สมดุล พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ทั้งทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมโดยมีหลักสำคัญ คือ ดำเนินชีวิตคำนึงถึงความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีต่อผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ทั้งนี้จะต้องอาศัย 2 เงื่อนไขนั่นคือ มีความรู้และมีคุณธรรม มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคน ให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ

4. การบริหารจัดการสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

มีนักการศึกษา และนักวิชาการ ได้กล่าวถึงการบริหารจัดการสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ ดังนี้

สมพร เทพสิทธา (2550: 3) ได้กล่าวถึงการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของผู้บริหารสถานศึกษาไว้ว่า หมายถึงการที่ผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติตนและปฏิบัติงานเป็นแบบอย่างและส่งเสริมกิจกรรมภายในโรงเรียน สอดคล้องกับหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไขของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังต่อไปนี้

1. ด้านการสร้างความปลอดภัย หมายถึง การบริหารโดยใช้หลักความปลอดภัย คือ มีการเตรียมความพร้อมในการทำงาน การวางแผนการใช้จ่ายงบประมาณที่พอดีมีประสิทธิภาพไม่ก่อให้เกิดหนี้สิน ส่งเสริมให้ครูและนักเรียนใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการทำงาน และรู้จักนำของที่ไม่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่

2. ด้านการบริหารงานโดยใช้เหตุผล หมายถึง การบริหารโดยใช้หลักความมีเหตุผล คือ การบริหารที่เน้นการมีส่วนร่วม รับฟังความคิดเห็นผู้อื่น เปิดโอกาสให้ทุกคนร่วมตัดสินใจบนพื้นฐานของการใช้เหตุผล

3. ด้านการสร้างภูมิคุ้มกัน หมายถึง การบริหารโดยใช้หลักการสร้างภูมิคุ้มกัน ได้แก่ มีการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา มีการวางแผนที่รอบคอบ รู้เท่าทันต่อความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น สร้างบรรยากาศของความเป็นมิตรในองค์กรและชุมชน

4. ด้านการบริหารงานบนฐานของความรู้ หมายถึง การบริหารโดยอยู่บนพื้นฐานของการใช้ความรู้ ได้แก่ ส่งเสริมคนในองค์กรแสวงหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ ใช้ความรู้ในการแก้ปัญหา ยอมรับความเปลี่ยนแปลงเชิงวิชาการ มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

5. ด้านการบริหารงานที่ตั้งอยู่บนคุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง การบริหารโดยอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมและจริยธรรม ได้แก่ การดำเนินงานที่ถูกต้องตามศีลธรรม มีความซื่อสัตย์ โปร่งใส ส่งเสริมให้คนในองค์กรเข้าถึงคุณธรรมจริยธรรม

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2550: 340) ได้เสนอว่าการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ไปสู่สถานศึกษานั้นควรเริ่มตั้งแต่การพัฒนาหลักสูตรและนำไปสู่การบริหารโดยมีขั้นตอนดังนี้

1. จัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนอย่างบูรณาการและต่อเนื่อง

2. จัดทำหลักสูตรแบบบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ การจัดทำหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากจะมีการจัดทำเป็นหลักสูตรแล้ว ควรกำหนดให้มีการสอนแทรกในกลุ่มสาระวิชาต่าง ๆ เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ฯลฯ เพื่อช่วยให้เกิดการบูรณาการ ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในสาขาต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของผู้เรียนในทุกด้าน

3. จัดทำหลักสูตรให้ต่อเนื่องในทุกระดับการศึกษา การจัดทำหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงควรจัดทำให้เป็นหลักสูตรต่อเนื่องในทุกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานไปจนถึงการอุดมศึกษาโดยสอดคล้องกับพัฒนาการในแต่ละช่วงวัย

4. กำหนดกลไกส่งเสริมให้ครูมีแนวคิดและดำเนินชีวิตสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงการเรียนการสอนตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงอาจไม่ประสบความสำเร็จได้หากปราศจากครูผู้สอนที่คุ้มค่า มีความเข้าใจในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนนั้นหมายความว่า นอกจากที่ครูผู้สอนตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงแล้วยังต้องเป็นผู้ที่

ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีกลไกในการพัฒนาครูให้เอื้อต่อการสอนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ผู้เรียน

5. กำหนดหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงในสถาบันอุดมศึกษาที่ผลิตครู สถาบันอุดมศึกษาที่เปิดสอนในสาขาศึกษาศาสตร์ ควรมีวิชาที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงรวมอยู่ด้วย เพื่อวางแนวคิดและวิธีการสอนของครูผู้สอนให้สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก่อนไปประกอบอาชีพครู

6. พัฒนาแนวทางดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงของครู โดยมุ่งเน้นให้ครูหันมาดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จนสามารถเป็นแบบอย่างให้ผู้เรียนไปพร้อมกับการถ่ายทอดความรู้ตามหลักสูตร โดยส่งเสริมให้ครูหันมาดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง มีการส่งเสริมครูต้นแบบที่ดำเนินชีวิตตามแนวทางนี้ให้เป็นที่รู้จัก โดยการไม่ก่อกวนนี้สิน ไม่ใช้จ่ายเกินตัว มีการออมทรัพย์รวมถึงการส่งเสริมการทำอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ โดยไม่กระทบต่อการปฏิบัติภารกิจครูเป็นต้น

7. สร้างเครือข่ายและใช้ประโยชน์ การสร้างเครือข่ายเป็นกลไกหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการเรียนการสอนตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษาได้ เนื่องจากการสร้างเครือข่ายเป็นการดำเนินงาน ที่อาศัยการมีส่วนร่วม ซึ่งจะมีประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนทรัพยากรองค์ความรู้ระหว่างกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์กับทุกฝ่าย ซึ่งในความเป็นจริงสถานศึกษาแต่ละแห่งมีความจำกัดและความแตกต่างด้านทรัพยากร

8. สร้างเครือข่ายระหว่างสถานศึกษาด้วยตนเองการสร้างเครือข่ายช่วยระหว่างสถานศึกษา ทำได้โดยการเชื่อมโยงระหว่างผู้บริหาร ครู ในสถานศึกษาแต่ละแห่ง เช่น การจัดตั้งเป็นเครือข่ายครูผู้สอนหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง เครือข่ายผู้บริหารโรงเรียนเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น เพื่อร่วมวางแผนแลกเปลี่ยนทรัพยากร องค์ความรู้ อันจะช่วยลดความจำกัดด้วยทรัพยากรได้ โดยอาจให้เขตพื้นที่การศึกษาเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการในเรื่องนี้ร่วมด้วย

9. สร้างเครือข่ายระหว่างสถานศึกษากับชุมชน เครือข่ายส่วนนี้ช่วยในการนำองค์ความรู้ท้องถิ่นเข้ามาใช้พัฒนาการจัดการเรียนการสอนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา เพื่อนำผู้เรียนเข้าสู่การเรียนรู้จากวิถีการดำเนินชีวิตและสถานที่จริงภายในชุมชน และเป็นการเรียนรู้ที่มีความหลากหลายในทางปฏิบัติ โดยสถานศึกษาจะต้องมีการสร้างเครือข่ายร่วมกับปราชญ์ท้องถิ่น แกนนำเกษตรกรในชุมชน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ศูนย์พัฒนาอาชีพ กลุ่มแม่บ้าน ฯลฯ โดยประสานงานและมีการจัดกิจกรรมสม่ำเสมอและต่อเนื่องกำหนดกลไกกระตุ้นให้เกิดความต่อเนื่อง การสนับสนุนการเรียนการสอนตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบความสำเร็จได้นั้นจำเป็นต้องมีกลไกที่สามารถกระตุ้นให้สถาบันการศึกษามีการดำเนินงานอย่างเนื่องและมีคุณภาพ ดังนี้

9.1 จัดระบบการประเมินผล เป็นกลไกที่ควบคุมและผลักดันให้สถานศึกษาพัฒนาการเรียนการสอนตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดขึ้นจริงตามกรอบที่กำหนด โดยให้

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ทำหน้าที่ในการพัฒนาระบบการประเมินผลตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเฉพาะเจาะจง ทั้งด้านการสอน สื่อการสอน ครูผู้สอน การเรียนรู้ของผู้เรียน ฯลฯ

9.2 จูงใจด้วยรางวัล เป็นกลไกกระตุ้นในอีกรูปแบบที่เสริมแรงให้สถานศึกษามีการจัดการเรียนการสอนตามแนวหลักเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การจัดประกวดโรงเรียนตามวิธีเศรษฐกิจพอเพียงโดยมีเงื่อนไขว่าสถาบันการศึกษาต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีคุณภาพและสามารถส่งผลกระทบต่อชุมชนให้หันมาดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงด้วย เป็นต้น

การบริหารสถานศึกษาโดยการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการกำหนดนโยบายและแนวทางในการจัดการสถานศึกษา โดยใช้หลักในการบริหารจัดการและประสานกับทุกภาคส่วนในการใช้ทรัพยากร การบริหารทั้งด้านบุคลากร งบประมาณสภาพแวดล้อมอย่างคุ้มค่าเป็นประโยชน์สูงสุด เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพและสามารถพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้กรอบแนวคิดเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากและวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนาคุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนคำนึงถึงความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียง จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นอย่างรอบคอบ
3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกลเงื่อนไขการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานกล่าวคือ

3.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

3.2 เงื่อนไขคุณธรรม ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ ไม่ตระหนี่

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การบริหารจัดการสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการนำเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคม สิ่งแวดล้อมความรู้และเทคโนโลยี ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปฏิรูปการศึกษาจะต้องมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการมีวิสัยทัศน์ในการบริหารการศึกษาให้ทันสมัยกับการเปลี่ยนแปลง มีภาวะผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์เป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้องและมีความเป็นประชาธิปไตย เพื่อนำไปสู่ การปฏิรูปการเรียนรู้ให้ผู้เรียนทุกคนมีความรู้ ความสามารถมีคุณธรรมจริยธรรมบุคลิกลักษณะและ คุณสมบัติตามหลักสูตรขั้นพื้นฐานอย่างแท้จริง

5. การขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา

มีนักการศึกษา และนักวิชาการ ได้กล่าวถึงการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาไว้ ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2554: 1) ได้มีนโยบายการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาในทุกระดับ เพื่อให้ผู้บริหารองค์กร ครู ผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรด้าน การศึกษาและนักเรียน นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถนำหลักคิด หลักปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณา การในการบริหารจัดการ การเรียนการสอน ตลอดจนการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ก่อให้เกิดความตระหนักและฝัง รากลึกภายในตนเองและผู้เรียนอย่างยั่งยืนตลอดไป และได้นำเสนอแนวคิดการบริหารสถานศึกษาสู่ สถานศึกษาพอเพียง 4 ประการ ดังนี้ ด้านนโยบาย ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ และด้านบริหาร ทั่วไป และได้จัดทำยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา (พ.ศ. 2550- 2554) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สถานศึกษานำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการ จัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และการบริหารจัดการสถานศึกษา เพื่อให้ เกิดผลในทางปฏิบัติในทุกระดับได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลเกิดการปรับเปลี่ยนกระบวน ทัศน์ในการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง มีวิสัยทัศน์ คือ กระทรวงศึกษาธิการมุ่งพัฒนาสถานศึกษาในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัด การศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ส่งผลสู่การดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงของผู้เรียน ครู ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง สำหรับเป้าหมาย ในระยะที่ 1 ปี 2550 กำหนดให้สถานศึกษาที่สามารถเป็นแบบอย่างในการจัดกระบวนการเรียนการ สอนและการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไม่ต่ำกว่าจำนวน 80 แห่ง ระยะที่ 2 ปีการศึกษา 2551-2552 พัฒนาและขยายเครือข่ายสถานศึกษาที่เป็นแบบอย่างในการจัด กระบวนการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทุกจังหวัดเป็นจำนวน 800 แห่ง และระยะที่ 3 ปีการศึกษา 2553-2554 ต้องพัฒนาให้สถานศึกษาสามารถนำหลักปรัชญาของ

เศรษฐกิจพอเพียงไปใช้กระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ระยะที่ 1 ปีการศึกษา 2555-2556 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ประกาศเป็นนโยบายให้เกิดการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาอย่างมีคุณภาพ ครบทุกโรงเรียน ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์และแนวทางการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษามีดังนี้

1.1 ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีแนวทางการขับเคลื่อน ดังนี้

1.1.1 ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยแนวทางการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษา

1.1.2 จัดทำแนวทางการจัดการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอนโดยสอดแทรกทั้งในการจัดการเรียนการสอนทุกรายวิชาและกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียนเพื่อให้เกิดการพัฒนาตามลำดับอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ระดับ บุคคลและครอบครัวสามารถนำไปประยุกต์ใช้นำไปขยายผลสู่ครอบครัวและชุมชนเพื่อให้เกิด ประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ

1.2 ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาบุคลากร มีแนวทางการขับเคลื่อน ดังนี้

1.2.1 อบรมสัมมนาผู้บริหารการศึกษาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

1.2.2 อบรมและพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษาให้สามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปบูรณาการสู่การบริหาร การจัดการ และการเรียนการสอน

1.3 ยุทธศาสตร์ที่ 3 การขยายผลและการพัฒนาเครือข่าย มีแนวทางการขับเคลื่อน ดังนี้

1.3.1 ให้สถานศึกษาที่เป็นแบบอย่างช่วยเหลือพัฒนาสถานศึกษาในจังหวัดที่เข้าร่วมโครงการอย่างน้อย 1:10 แห่ง ในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปบูรณาการการบริหาร การจัดการและการเรียนการสอน

1.3.2 จัดให้มีระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และส่งเสริม สนับสนุน การประสาน การดำเนินงานของเครือข่าย

1.3.3 จัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศและเชื่อมโยงเครือข่ายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.4 ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ มีแนวทางการขับเคลื่อน ดังนี้

1.4.1 เผยแพร่การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการศึกษาโดยจัดทำสื่อรูปแบบต่าง ๆ ประชาสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาและหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ที่สนใจ

1.4.2 เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ความก้าวหน้าของการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.5 ยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนากระบวนการติดตามและประเมินผล มีแนวทางการขับเคลื่อน ดังนี้

1.5.1 จัดตั้งคณะกรรมการประเมินผลในระดับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับภาคหรือระดับจังหวัดและระดับสถานศึกษา โดยให้คณะกรรมการมีหน้าที่ติดตาม ประเมินผล และรายงานผล

1.5.2 กำหนดรูปแบบ แนวทาง เครื่องมือและคู่มือในการติดตามและประเมินผล

1.5.3 ดำเนินการติดตามประเมินผลและรายงานผลประเมินผล

2. ตัวชี้วัดความสำเร็จ การติดตามประเมินผลได้กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ การดำเนินกิจกรรมของสถานศึกษาตามเกณฑ์การประเมินตนเองที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ 5 ด้าน ได้แก่

2.1 ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา ประกอบด้วย ด้านนโยบายวิชาการ งบประมาณ และการบริหารทั่วไป

2.2 ด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย หน่วยการเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.3 ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ประกอบด้วย การแนะแนวและระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน กิจกรรมนักเรียน และ กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

2.4 ด้านพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา ประกอบด้วย การพัฒนาบุคลากร ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการติดตามและขยายผล

2.5 ด้านผลลัพธ์และภาพความสำเร็จ ประกอบด้วย สถานศึกษา ผู้บริหาร สถานศึกษา บุคลากรของสถานศึกษา และผู้เรียน

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2550) กล่าวว่า การบรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง คือ การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชน รู้จักการใช้ชีวิตที่พอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ ฝึกการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน มีจิตสำนึกรักษาสีน้ำเงินและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ค่านิยม เอกลักษณ์ความเป็นไทย การบรรลุ

เป้าหมายดังกล่าวข้างต้น ครูเป็นบุคลากรที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ และปลูกฝังหลักคิดต่าง ๆ ให้แก่เด็ก โดยครูต้องเข้าใจอย่างถูกต้อง สามารถวิเคราะห์ความพอเพียง/ไม่พอเพียงของตนเองและครอบครัวได้ และทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีดังนี้

1. มีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักในความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.1 มีความรู้ ความเข้าใจ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และความเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจ สถานการณ์สังคม สิ่งแวดล้อม

1.2 มีความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.3 เห็นประโยชน์และความสำคัญในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม

2. มีความรู้ และทักษะพื้นฐานในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.1 มีศักยภาพและทางเลือกในการดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพเพื่อให้พึ่งตนเองได้ระดับหนึ่ง

2.2 อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข รู้รักสามัคคี ไม่เบียดเบียน แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

2.3 ใช้พื้นที่และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน

2.4 สืบสานวัฒนธรรม ศิลปะ ประเพณี ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา ภูมิใจในความเป็นไทย

3. ปฏิบัติและดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.1 รู้จักประมาณตน รู้จักศักยภาพของตน ใช้ชีวิตบนพื้นฐานความเป็นจริงอย่างเป็นเหตุเป็นผล

3.2 ดำเนินชีวิตโดยใช้สติ ปัญญา ความรอบรู้ ความรอบคอบ ไม่ประมาท

3.3 มีคุณธรรมเป็นพื้นฐานของจิตใจ รู้จักผิดชอบชั่วดี ไม่ทำความชั่ว สัมผัสความดี มีวินัยและความรับผิดชอบ

การจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถดำเนินการได้ใน 2 ส่วน ได้แก่ 1) การบริหารสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ และ 2) การจัดการเรียนรู้แก่ผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วย การสอดแทรกสาระเศรษฐกิจพอเพียงในหลักสูตรและสาระการเรียนรู้ในห้องเรียน รวมถึงการประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนอกห้องเรียน หลักเศรษฐกิจพอเพียงที่จะต้องมีการจัดให้กับผู้เรียน ได้แก่

1. ความพอประมาทกับภูมิสังคม สอดคล้องกับความต้องการ ความจำเป็นของสถานศึกษา คนในชุมชนเหมาะสมกับภูมิประเทศ สภาพแวดล้อมและความคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตของผู้เรียน

2. สมเหตุสมผล มีหลักคิดและหลักปฏิบัติของกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับรายละเอียดตามโครงการซึ่งแสดงถึงความรอบคอบของการวางแผนดำเนินโครงการ

3. ภูมิคุ้มกันที่ดี โดยมีการวางแผนโครงการ คำนึงถึงความเสี่ยงในการดำเนินโครงการ มีข้อเสนอทางเลือกอื่น ๆ ให้เลือกหลากหลายหากมีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เกิดขึ้น

กิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้เรียน ควรมีลักษณะดังนี้

1. ความหลากหลายของเนื้อหา มีความหลากหลายแล้วแต่ตามสภาวะภูมิสังคมของแต่ละสถานศึกษา แต่ที่สุดแล้วต้องปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนมีวิถีคิดอุปนิสัยและพฤติกรรมที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง

2. ดำเนินการหลัก โดยนักเรียน นักศึกษา และมีครูเป็นผู้นำ หรือผู้สนับสนุน โดยจำนวนนักเรียน นักศึกษา ครูที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ ไม่ควรน้อยกว่าร้อยละ 25 ของจำนวนบุคลากรทั้งหมดของโรงเรียน นักเรียน นักศึกษา ที่เข้าร่วมโครงการ ควรมีความประพฤติดี

3. มุ่งเน้นให้เกิดความก้าวหน้า โดยเกิดไปพร้อมกับความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา และสามารถขยายผลออกสู่ชุมชนได้

สำหรับแนวทางการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2550: 1-8) ได้สรุปแนวทางไว้ดังนี้

1. แนวทางในการพัฒนาผู้เรียนตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์

1.1 การพัฒนาหลักสูตร มีแนวทางดำเนินการ คือ สถานศึกษาควรมีการพัฒนาหรือบูรณาการเนื้อหาสาระของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปในหลักสูตรสถานศึกษา

1.2 สถานศึกษานำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวทางหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาพิจารณาปรับปรุงหรือเพิ่มเติม วิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในหลักสูตรสถานศึกษา

1.3 กลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ปรับปรุงหรือเพิ่มเติมมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของหลักสูตรสถานศึกษาที่ปรับปรุงหรือเพิ่มเติม

1.4 กลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ปรับปรุง เพิ่มเติมหรือจัดกิจกรรมสาระการเรียนรู้ หน่วยการจัดการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ ตามลำดับ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้น

2. การจัดกิจกรรมการสอน

สถานศึกษาควรจัดการเรียนการสอนตามเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ในหลักสูตรอย่าง สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ เน้นการปฏิบัติจริงเพื่อนำไปสู่การ ปฏิบัติตนที่เหมาะสมในชีวิตประจำวัน โดยมีแนวทางดำเนินการ ดังนี้

2.1 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกทักษะ กระบวนการคิด วิเคราะห์การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การแก้ปัญหา ฯลฯ ที่เริ่มจากชีวิตประจำวัน และเชื่อมโยงสู่ครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และสังคมโลก

2.2 จัดกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นการทดลอง การปฏิบัติจริงทั้งในสถานศึกษาและ แหล่งเรียนรู้ภายนอกสถานศึกษา ทั้งในรูปของการจัดทำโครงการ โครงการงานและอื่น ๆ ทั้งการศึกษา รายบุคคล และเป็นกลุ่ม

2.3 วัดและประเมินผลการเรียนรู้ให้ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่

2.3.1 ความรู้ (Knowledge)

2.3.2 ทักษะกระบวนการ (Process) และ

2.3.3 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ (Attribute)

3. การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา

สถานศึกษาควรจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ ปลูกฝัง หล่อหลอม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และเอื้อต่อกระบวนการจัดการ เรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษา โดยมีแนวทางดำเนินการ ดังนี้

3.1 จัดอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เน้นความร่วมมือกันประโยชน์ใช้สอย เป็นแหล่งเรียนรู้ และอนุรักษ์สืบสานทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ของท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย

3.2 กำหนดระเบียบธรรมเนียมปฏิบัติในสถานศึกษาที่ส่งเสริมความมีระเบียบวินัย เคารพธรรมเนียมปฏิบัติ กฎกติกาของสังคมส่วนรวม เช่น การมีวินัย การเข้าคิด การรับประทานอาหาร การแต่งกาย การใช้ทรัพยากรร่วมกัน ฯลฯ

3.3 ส่งเสริมและพัฒนาบรรยากาศด้านคุณธรรม เช่น การทำบุญ การบริจาค การปฏิบัติกิจการศาสนา การฝึกอบรมจิต การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การยกย่องส่งเสริมผู้กระทำ ความดี การส่งเสริมการแบ่งปัน การช่วยเหลือกันและกัน ฯลฯ

3.4 ส่งเสริมการแสวงหาความรู้ และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง เช่น การจัดนิทรรศการ การจัดการประกวดในรูปแบบต่าง ๆ การหาความรู้ผ่านสื่อ เทคโนโลยีและอื่น ๆ

3.5 ส่งเสริมการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของผู้บริหาร ครู และบุคลากรในสถานศึกษา

3.6 จัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตนและการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4. การจัดระบบบริหารจัดการของสถานศึกษา

สถานศึกษาควรมีการจัดระบบการบริหารจัดการภายในสถานศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เอื้อต่อการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

4.1 ทบทวน ปรับปรุง พัฒนาโครงการและกระบวนการบริหารจัดการให้สอดคล้องหรือรองรับการจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล มีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

4.2 กำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรม และการปรับปรุงเพิ่มเติมหรือจัดทำแผนกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติงานของสถานศึกษา ให้ครอบคลุมการพัฒนาการศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษา มีการดำเนินการตามแผนอย่างเป็นระบบ และมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

4.3 พัฒนาบุคลากร ทั้งผู้บริหาร ครู และกรรมการสถานศึกษา ให้มีความรู้ความเข้าใจ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความพร้อมในการดำเนินการตามระบบการบริหารจัดการที่เปลี่ยนแปลง และการจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงรวมทั้งดำเนินชีวิต ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4.4 จัดระบบการนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการ และกระบวนการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการจัดการศึกษาตามแนวทางในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา

การให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ควรให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในขั้นตอนสำคัญทุกขั้นตอน ตามแนวทางดังนี้

- 1) ร่วมกำหนดแนวนโยบายและการวางแผน
- 2) ร่วมให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร
- 3) ร่วมจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการจัดสภาพและบรรยากาศภายในสถานศึกษา
- 4) ส่งเสริมการเรียนรู้และการปฏิบัติตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา ที่บ้าน และสถานที่อื่น ๆ
- 5) ร่วมติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา

5. การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา

สถานศึกษาควรจัดให้มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินการจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีแนวทางดำเนินการ ดังนี้

5.1 ติดตามและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน โดยพิจารณาจาก

5.1.1 ผลการทดสอบความรู้ ความเข้าใจพื้นฐานด้านเศรษฐกิจพอเพียง

5.1.2 ผลงานและการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียน

5.1.3 การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันของผู้เรียน

5.1.4 ผลการประเมิน โดยผู้ประเมินภายนอก หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากทุก

ภาคส่วน

5.2 ติดตามและประเมินความเหมาะสมของการดำเนินการในกระบวนการ ขั้นตอน และกิจกรรมการดำเนินการในด้านการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การจัดบรรยากาศ และสภาพแวดล้อม การจัดระบบบริหารจัดการ การให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ การศึกษาของสถานศึกษา และการประเมินคุณลักษณะของผู้เรียนอันพึงประสงค์

5.3 จัดให้ระบบการรายงานผลการดำเนินการเป็นระยะๆ ทั้งการรายงานภายในสถานศึกษา การรายงานต่อสาธารณชน และการรายงานหน่วยงานต้นสังกัด ตามลำดับ

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาก็เพื่อให้ผู้บริหารองค์กร ครู ผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรด้านการศึกษาและนักเรียน นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถนำหลักคิด หลักปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการในการบริหารจัดการการเรียนการสอน ตลอดจนการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ก่อให้เกิดความตระหนักและฝังรากลึกภายในตนเองและผู้อื่นอย่างยั่งยืนตลอดไป

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการประเมินโครงการ

1. ความหมายของการประเมิน

มีนักการศึกษาและนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการประเมินไว้ ดังนี้

สุวิมล ติรกานันท์ (2550:15) กล่าวว่า การประเมินเป็นการสร้างสารสนเทศที่ถูกต้อง ชัดเจนและเพียงพอแก่ผู้ใช้ เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจ เป็นการดำเนินงานที่ต้องทำควบคู่ไปกับการดำเนินงานหรือโครงการ ทั้งนี้เพื่อให้ได้สารสนเทศที่ทันเวลาต่อากร

สุวิทย์ มูลคำ และสุนันทา สุนทรประเสริฐ (2550: 154) กล่าวว่า การประเมินเป็นกระบวนการของการระบุหรือกำหนดข้อมูลที่ต้องการ การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น ๆ และนำ

ข้อมูลที่ได้มาจัดกระทำให้เป็นสารสนเทศเพื่อใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจทางเลือกที่เหมาะสมในการดำเนินงานโครงการ

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และคณะ (2551:194) กล่าวว่า การประเมิน เป็นการบรรยายและตัดสินใจคุณค่าโปรแกรมการศึกษา ซึ่งเน้นเรื่องการบรรยายสิ่งที่ถูกประเมิน โดยอาศัยผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญในการตัดสินใจคุณค่า

มณีรัตน์ หว่างจิตร (2552: 11) กล่าวว่า การประเมิน คือ กระบวนการตัดสินใจคุณค่าในเรื่องใดเรื่องหนึ่งจากการรวบรวมข้อมูลหรือสารสนเทศอย่างเป็นระบบแล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อรายงานสรุปให้ได้คำตอบในสิ่งที่ต้องการ โดยใช้เกณฑ์เป็นหลักในการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสมจากแนวทางต่าง ๆ ที่มีอยู่

พิสนุ พงศ์ศรี (2553: 4) กล่าวว่า การประเมิน หมายถึง กระบวนการตัดสินใจคุณค่าของสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยการนำสารสนเทศหรือผลจากการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

เชาว์ อินโย (2553: 4) กล่าวว่า การประเมินหมายถึง กระบวนการพิจารณา ตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่า มีความเหมาะสมหรือไม่เพียงใด โดยนำสารสนเทศหรือผลจากการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อช่วยในการตัดสินใจ ตีค่าผลการดำเนินการนั้นว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ใช้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการ

จักรพันธ์ ต๊ะเรียน (2554:35) กล่าวว่า การประเมิน หมายถึง วิธีการ ขั้นตอนและกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการปฏิบัติและนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งจะนำมาใช้ประกอบการพิจารณาตัดสินใจโดยดูจากผลของการประเมินว่าจะดำเนินงานอย่างไรหรือและนอกจากนั้นการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศที่ทันต่อการแก้ไขปรับปรุงโครงการ อีกทั้งเป็นการกำกับให้มีการดำเนินโครงการตามแผนหรือโครงการที่วางไว้

ศิริชัย กาญจนวาสิ (2554: 11)กล่าวว่า การประเมิน เป็นกระบวนการตัดสินใจคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ตามเกณฑ์มาตรฐาน โดยทั่วไปการประเมินต้องอาศัยข้อมูลจากการวัดที่เป็นปรนัย แต่บางครั้งการประเมินต้องอาศัยการสังเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ

สมพันธ์ แสนศรี (2557:13) กล่าวว่า การประเมิน หมายถึง กระบวนการในการรวบรวมข้อมูลของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ยังไม่ได้ดำเนินการหรือกำลังดำเนินการอยู่ เพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าของกิจกรรมหรือแผนปฏิบัติงาน ตลอดจนพิจารณาผลสัมฤทธิ์ของงานนั้น ๆ ว่ามีมากน้อยเพียงใด แล้วตัดสินใจให้คุณค่าของงานว่าได้ผลตามวัตถุประสงค์หรือไม่เพียงใด และนำข้อมูลสารสนเทศที่ได้มาเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการพัฒนาปรับปรุงให้งานหรือกิจกรรมมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

อุไร จุ้ยกำจร (2557:33) กล่าวว่า การประเมิน หมายถึง กระบวนการตัดสินคุณค่าของ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยการนำสารสนเทศที่ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ มาใช้ในการตัดสินใจเพื่อวางแผนการ ดำเนินงานในครั้งต่อไป

วิวัฒน์ บุระพันธ์ (2562: 8) กล่าวว่า การประเมิน หมายถึง กระบวนการนำข้อมูล ที่ต้องการ มาจัดรูปแบบที่ต้องการวิเคราะห์ เพื่อเป็นการวินิจฉัยตัดสินแนวทางเลือกของการดำเนินการ ตามข้อมูลให้บรรลุวัตถุประสงค์

Robbins (1976: 187) กล่าวว่า การประเมินหมายถึง กระบวนการดูแล ติดตาม เพื่อที่จะรู้ว่าองค์กรหรือหน่วยงานได้รับและใช้ทรัพยากร เพื่อดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของ โครงการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพียงใด ถ้าไม่ได้ผลตามแนวดังกล่าว การปรับปรุงแก้ไข จะต้องเกิดขึ้นซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องคอยป้องกันมิให้เกิดปัญหา

Stufflebeam & Shinkfield (1990: 159) กล่าวถึงการประเมินว่าเป็นกระบวนการ บรรยาย เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเป้าหมาย การวางแผน การดำเนินการ และผลกระทบเพื่อนำไป เป็นแนวทางในการตัดสินใจ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ และเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจใน สถานการณ์ของโครงการ

Worthen & Sander (1973: 19) กล่าวว่า การประเมินเป็นการพิจารณาคุณค่าสิ่ง ๆ หนึ่ง ประกอบด้วยการจัดหาสารสนเทศเพื่อตัดสินคุณค่าของแผนงาน ผลผลิต กระบวนการหรือการ บรรลุวัตถุประสงค์ หรือการพิจารณาศักยภาพของทางเลือกต่าง ๆ ที่ใช้ในการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การประเมิน หมายถึง กระบวนการในการรวบรวม ตีความ และบันทึกข้อมูลของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ยังไม่ได้ดำเนินการหรือกำลังดำเนินการอยู่ ด้วยวิธีการและ เครื่องมือที่หลากหลาย และนำข้อมูลสารสนเทศที่ได้มาเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการพัฒนา ปรับปรุงให้งานหรือกิจกรรมมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

2. ความหมายของการประเมินโครงการ

มีนักการศึกษาและนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการไว้ ดังนี้

จิระศักดิ์ สารรัตน์ (2551: 8-9) กล่าวว่า การประเมินโครงการเป็นการประเมินที่ ซับซ้อน จะต้องมีความละเอียด มีทัศนะกว้างว่าจะทำการประเมินจุดใด และในรูปแบบใด และการ ประเมินโครงการจะต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าจะประเมินอะไร การหาข้อมูลเป็นสิ่งจำเป็นในการ ประเมินโครงการ การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อกำหนดเกณฑ์ และกำหนดเครื่องมือในการประเมินต้อง พิจารณาอย่างรอบคอบ การวิเคราะห์ผลของการประเมินจะต้องทำอย่างระมัดระวัง และมีความ เที่ยงตรง เพื่อพิจารณาปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงโครงการให้เหมาะสมต่อไป

สุวิมล ว่องวานิช (2551:57-58) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้ทราบถึงสัมฤทธิ์ผลของโครงการ ข้อมูลที่ได้จากการประเมินโครงการเป็นตัวช่วยในการตัดสินใจว่าโครงการดังกล่าวนั้นสมควรได้รับการขยายงาน สนับสนุนให้คงอยู่ต่อไปหรือสมควรระงับการดำเนินการ การประเมินจะต้องให้ได้ข้อมูลที่ช่วยผู้บริหารตัดสินใจในการเลือกหนทางปฏิบัติในการแก้ไขปัญหา ผลของการประเมินควรจะสามารถนำไปช่วยปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้น

เชาว์ อินเีย (2553: 4) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการพิจารณาตัดสินคุณค่า โดยการค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จากชุดกิจกรรมที่จัดขึ้นว่ามีระบบมาประกอบการตัดสินใจ ตีค่าผลการดำเนินการนั้นว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่

พิสนุ พงศ์ศรี (2553: 68) กล่าวว่า การประเมินโครงการ เป็นกระบวนการตัดสินคุณค่าของโครงการในระยะหนึ่งระยะใดหรือทุกระยะ โดยนำสารสนเทศจากการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้เพื่อตัดสินใจทำโครงการทดลองหรือนำร่องปรับเปลี่ยน ระงับ ปรับปรุง ขยายผล หรือยกเลิกโครงการนั่นเอง

พิชิต ฤทธิ์จัญญ (2557: 4) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้สารสนเทศด้านต่าง ๆ แล้วนำมาพิจารณาตัดสินโครงการในแต่ละระยะโดยนำสารสนเทศที่ได้ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้เพื่อประกอบการตัดสินใจว่าควรจะทำเนิการต่อหรือปรับเปลี่ยน ปรับปรุง ขยายผลระงับหรือยกเลิกโครงการ เป็นต้น

วิวัฒน์ บุระพันธ์ (2562: 9) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์เกี่ยวกับโครงการที่เป็นระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่สามารถนำไปใช้ในการพิจารณาการดำเนินงานของโครงการในครั้งต่อไป และการประเมินโครงการนั้นต้องมีวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับแผนอย่างชัดเจน เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของโครงการว่าจะดำเนินงานต่อไปหรือปรับปรุง เปลี่ยนแปลงเพื่อประสิทธิผลและประสิทธิภาพของโครงการนั้นๆ

Rutman (1982: 59-60) ให้ความหมายของการประเมินโครงการว่า หมายถึง การใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ หรือวิธีการวิจัยเพื่อหาข้อมูลที่เป็นจริงและมีความเชื่อถือได้ของโครงการ แล้วพิจารณาตัดสินว่าโครงการนั้นบรรลุถึงวัตถุประสงค์หรือไม่และด้วยคุณภาพของความสำเร็จนั้นเป็นเช่นใด

Stufflebeam and Shinkfield (1990: 159) กล่าวว่า การประเมินโครงการเป็นกระบวนการบรรยายเก็บรวบรวมข้อมูลกับเป้าหมายการวางแผน การดำเนินการและผลกระทบ เพื่อนำไปเป็นแนวทางการตัดสินใจ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจในสถานการณ์ของโครงการ

Suchman (1990: 93)กล่าวว่า การประเมินโครงการเป็นการใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์หรือใช้เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อหาข้อมูลที่เป็นจริงและเชื่อถือได้เกี่ยวกับโครงการ เพื่อการตัดสินใจว่าโครงการดังกล่าวดีหรือไม่ดีอย่างไร หรือเป็นการค้นหาว่า ผลของกิจกรรมที่วางไว้ในโครงการประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของโครงการหรือไม่

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลสารสนเทศด้านต่าง ๆ เพื่อใช้ในการพิจารณาตรวจสอบประสิทธิภาพในการดำเนินงาน และตรวจสอบประสิทธิภาพของโครงการว่ามีคุณค่าเหมาะสมหรือไม่ เพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาโครงการต่อไป

3. วัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ

มีนักการศึกษาและนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการไว้ ดังนี้

รัตนะ บัวสนธิ (2548:26-27) ได้สรุปวัตถุประสงค์ที่สำคัญในการประเมินโครงการนั้น มีที่สำคัญอยู่ 3 ประการ ได้แก่

1. เพื่อช่วยในการตัดสินใจนำโครงการไปใช้ ซึ่งเป็นการศึกษาว่าโครงการที่จะจัดทำหรือจัดให้มีขึ้นนั้นมีความจำเป็นมากน้อยเพียงไร สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันและปัญหาทางสังคมหรือชุมชนหรือไม่

2. เพื่อช่วยในการตัดสินใจปรับปรุงพัฒนาโครงการ วัตถุประสงค์การประเมินในข้อนี้จะเกิดขึ้นภายหลังจากที่โครงการได้มีการนำไปใช้แล้วระยะหนึ่ง เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากการใช้โครงการว่ากิจกรรมที่กำหนดไว้ในโครงการสามารถดำเนินไปได้ตามที่กำหนดหรือไม่

3. เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของโครงการว่าจะดำเนินการต่อไปหรือไม่

สุวิทย์ มูลคำ และสุนันทา สุนทรประเสริฐ (2550:150) ได้สรุปวัตถุประสงค์ของการประเมินผลโครงการไว้ว่า การประเมินโครงการเป็นกิจกรรมสำคัญที่จะช่วยให้ผู้บริหารหรือผู้ปฏิบัติงานได้ใช้เป็นเครื่องมือในการหาคำตอบต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการ การประเมินโครงการมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ เพื่อช่วยปรับปรุงการบริหารงานหรือโครงการ ตลอดจนการดำเนินงานต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพสูงสุดและเพื่อช่วยให้ผู้บริการหรือผู้รับผิดชอบโครงการ ตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการหรืองานที่รับผิดชอบอย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพสูงสุด สำหรับวัตถุประสงค์เฉพาะของการประเมินโครงการ มีดังนี้

1. เพื่อการหาข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการวางแผนโครงการ
2. เพื่อการหาข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการปรับปรุงการดำเนินงานโครงการ
3. เพื่อการหาข้อมูลสารสนเทศที่แสดงถึงผลสำเร็จ และความล้มเหลวของโครงการ
4. เพื่อการหาข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของโครงการ

สมคิด พรหมจ้อย (2552:37) ได้สรุปวัตถุประสงค์ของการประเมินผลโครงการไว้ว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญในการวางแผนและบริหารโครงการ เพราะการประเมินมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวางแผนและการบริหารโครงการ ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

1. เพื่อให้ได้ข้อมูลและสารสนเทศต่าง ๆ ในการนำไปใช้ตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนงานและโครงการ ตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินโครงการ ตลอดจนตรวจสอบความเป็นไปได้ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

2. เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการ

3. เพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จ และความล้มเหลวของโครงการเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจ และวินิจฉัยว่าจะดำเนินโครงการในช่วงต่อไปหรือไม่ จะยกเลิกหรือขยายการดำเนินโครงการต่อไป

4. เพื่อให้ได้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของการดำเนินงานโครงการว่าเป็นอย่างไร คำนวณค่ากับการลงทุนหรือไม่

5. เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานในโครงการ เพราะการประเมินโครงการด้วยตนเอง จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้ทราบผลการดำเนินงาน จุดเด่น จุดด้อย และนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

พิสนุ พองศรี (2553: 8-9) ได้สรุปวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการเป็น 2 แนวทางได้แก่

1. เป็นแนวทางที่นำผลการประเมินมาใช้เพื่อพัฒนาให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือสังคมมากที่สุด โดยนักประเมินมีหน้าที่เพียงเสนอสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหาร การตัดสินใจเป็นหน้าที่ของผู้ใช้สารสนเทศ

2. เป็นกลไกในการบริหาร โดยนักประเมินทั้งเสนอสารสนเทศและตัดสินใจคุณค่า สิ่ง

สุภาพ ธีรทวีวัฒน์ (2554: 15) ได้กล่าวไว้ว่า การประเมินโครงการมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อพิจารณาถึงคุณค่าและคุณประโยชน์ของโครงการ
2. เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพทางในการบริหารโครงการ

3. เพื่อเป็นการตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขการดำเนินโครงการ

4. เพื่อเป็นการวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสีย และข้อจำกัดของโครงการ เพื่อการตัดสินใจในการสนับสนุนโครงการหรือยุติโครงการ

5. เพื่อการตรวจสอบว่าการดำเนินโครงการบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายมากน้อยเพียงใด

สำราญ มีแจ้ง และสมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2556: 10-11) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของการประเมินทั่วไป มีดังนี้

1. เพื่อช่วยปรับปรุงพัฒนาคน พัฒนางานหรือโครงการต่าง ๆ

2. เพื่อตัดสินใจผลเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงานหรือโครงการต่าง ๆ

3. เพื่อช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารบุคคล โครงการหรืออนาคตของโครงการได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

4. เพื่อกระตุ้นทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพตามวิธีการประเมินแนวใหม่ วัตถุประสงค์เฉพาะในการประเมินโครงการหรืองานจะได้มาจากการผสมผสานข้อมูลจาก 2 แหล่ง คือ จากผู้บริหารระดับสูงที่ต้องใช้ผลการประเมินเป็นฐานในการตัดสินใจ ตลอดจนผู้บังคับบัญชา หรือผู้เกี่ยวข้องกับโครงการหรืองานนั้น ๆ และจากวัตถุประสงค์หลักของโครงการหรืองานนั้น ๆ

กนกอร ศิลปะวิโรจน์ (2557: 9-10) ได้กล่าวไว้ว่า การประเมินโครงการเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการบริหารโครงการ ทำให้ได้ทราบถึงข้อบกพร่อง จุดเด่น จุดด้อยของ โครงการและทราบว่าโครงการบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายมากน้อยเพียงใด ซึ่งในการประเมินโครงการมีจุดมุ่งหมายดังนี้

1. เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยตัดสินใจว่าควรจะยุติโครงการหรือสนับสนุนให้มีการขยายผลต่อไป

2. เพื่อทราบถึงความก้าวหน้าของโครงการว่าเป็นไปตามที่กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายหรือกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้เพียงใด

3. เพื่อปรับปรุงงานเมื่อนำโครงการไปปฏิบัติแล้วพบว่าบางโครงการไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ก็ควรนำโครงการนั้นมาปรับปรุงแก้ไขโดยพิจารณาว่าโครงการนั้น บกพร่องในเรื่องใด

4. เพื่อศึกษาทางเลือกโดยมีการแสวงหาทางเลือกที่ดีก่อนที่จะนำโครงการไปปฏิบัติ

5. เพื่อขยายผลในการนำโครงการไปปฏิบัติ หากการประเมินผลโครงการนั้นมีผล ปรากฏว่าบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ก็ควรจะมีการขยายผลโครงการนั้น

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การประเมินมีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้ 1) เพื่อพิจารณาถึงคุณค่าและการคาดคะเนคุณประโยชน์ของโครงการ 2) เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารโครงการ 3)

เพื่อเป็นการตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขการดำเนินโครงการ4) เพื่อเป็นการวิเคราะห์ข้อดีและข้อเสีย หรือข้อจำกัดของโครงการ เพื่อการตัดสินใจในการสนับสนุนโครงการ และ 5) เพื่อการตรวจสอบว่าการดำเนินโครงการบรรลุถึงเป้าหมายมากน้อยเพียงใด

3. ความสำคัญของการประเมินโครงการ

มีนักการศึกษาและนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความสำคัญของการประเมินโครงการไว้ ดังนี้

จिरศักดิ์ สารรัตน์ (2551:7-8) กล่าวว่า การประเมินโครงการมีความสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ช่วยชี้ให้เห็นว่าจุดประสงค์ของการดำเนินงานนั้นเหมาะสมเป็นไปได้เพียงใด
2. ทำให้ทราบว่า การดำเนินงานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่
3. กระตุ้นให้มีการเร่งรัดปรับปรุงการดำเนินงาน
4. ช่วยให้เห็นข้อบกพร่องในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน
5. ช่วยควบคุมการดำเนินงานให้มีคุณภาพ และประสิทธิภาพ
6. ช่วยให้ข้อมูลสารสนเทศแก่ผู้บริหารในด้านการดำเนินงาน
7. ใช้เป็นแนวทางกำหนดวิธีการดำเนินงานที่เหมาะสมในครั้งต่อไป

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2551: 93-95) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการประเมินโครงการไว้ดังนี้

1. การประเมินเป็นเครื่องมือของการรับรองคุณภาพในการให้บริการ ถึงแม้ว่าไม่สามารถประกันผลสัมฤทธิ์ขั้นสูงสุดของโครงการได้ แต่ก็สามารถจะรับรองคุณภาพของการให้บริการในระดับหนึ่งได้

2. การประเมินช่วยให้ผู้สนับสนุนด้านเงินทุนได้รับทราบปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินงานของโครงการโดยอาศัยหลักฐานเชิงประจักษ์

3. การประเมินช่วยให้ได้ข้อมูลซึ่งเป็นสารสนเทศที่มีคุณค่าสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4. การประเมินช่วยชี้ให้เห็นความสำคัญของแต่ละโครงการตามลำดับก่อนหลัง โดยสามารถทราบว่าโครงการใดมีความจำเป็นเร่งด่วนกว่ากัน ทั้งนี้เพื่อช่วยแก้ปัญหาในการคัดเลือกโครงการตลอดจนช่วยลดความกดดันจากอำนาจทางการเมืองอันเนื่องจากโครงการมีจำนวนมาก

5. การประเมินช่วยให้ได้ข้อมูลย้อนกลับจากผู้รับบริการ ทำให้ทราบถึงข้อมูลจำกัดและปัญหาต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานเพื่อนำมาปรับปรุงโครงการตลอดจนเพื่อก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ให้และผู้รับบริการ

6. การประเมินช่วยให้ทราบถึงผลผลิตของโครงการทั้งในด้านที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ควบคู่กันไป

สมคิด พรหมจ้อย (2552:37-38) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการประเมินโครงการ ดังนี้

1. ช่วยให้ข้อมูลและสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนโครงการ ตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินโครงการ
2. ช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการมีความชัดเจน
3. ช่วยในการจัดหาข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการ
4. ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จและความล้มเหลวของโครงการเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจและวินิจฉัยว่าจะดำเนินโครงการในช่วงต่อไปหรือไม่ จะยกเลิกหรือขยายการดำเนินโครงการต่อไป
5. ช่วยให้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการว่าเป็นอย่างไร
6. เป็นแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติโครงการ เพราะการประเมินโครงการด้วยตนเองจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้ทราบผลการดำเนินงาน จุดเด่น จุดด้อย และนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุง และพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เชาว์ อินโย (2553: 12) กล่าวว่า การประเมินโครงการเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เป็นกระบวนการที่มีระบบเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เป็นกระบวนการที่มีระบบเพื่อตัดสินความสำเร็จของโครงการ การประเมินโครงการเป็นการดำเนินงานที่ไม่ใช่ความพยายามในการสร้างทฤษฎี หรือพัฒนาองค์ความรู้ทางสังคมศาสตร์ การประเมินโครงการที่นำมาใช้ในทางสังคมศาสตร์เป็นการเตรียมสารสนเทศ เพื่อใช้ในการปรับปรุงโครงการทางสังคม เหตุผลประการสำคัญที่จำเป็นต้องประเมินโครงการก็คือ มีทางเลือกในการดำเนินโครงการได้มากมายที่จะทำให้การดำเนินโครงการมีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องประเมินโครงการว่าประสบผลสำเร็จหรือไม่

พิสนุ พองศรี (2553:36) ได้กล่าวว่าความสำคัญของโครงการต้องทำเป็นระบบ ซึ่งมีความสำคัญ และจะช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ดังนี้

1. เป็นแนวทางหรือวิธีการที่จะนำไปสู่ปรากฏการณ์ที่ต้องการจะให้เกิดขึ้นในอนาคตอย่างมีระบบ โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกิจกรรมต่าง ๆ ไว้
2. ทำให้การกำหนดลำดับขั้นของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะต้องทำให้ต่อเนื่องสอดคล้องกันอย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัดทรัพยากรต่าง ๆ และมีประสิทธิผลได้
3. ทำให้เกิดการประสานระหว่างผู้ปฏิบัติงานหรือหน่วยงานปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง ไม่ให้กิจกรรมบางอย่างขาดหายไปหรือซ้ำซ้อนกัน
4. ทำให้เกิดการประเมินผลอย่างมีขั้นตอน และมีคุณภาพที่ดี ทำให้ได้สารสนเทศจากการประเมินที่เป็นประโยชน์

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2557: 4) ได้ให้ความสำคัญของการประเมินโครงการว่า การประเมินโครงการช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่นำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการ

กำหนดโครงการการตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินโครงการ ตลอดจนความเป็นไปได้ในการจัดทำโครงการ ช่วยให้ทราบข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการ ซึ่งนำมาใช้ในการตัดสินใจเพื่อการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขการดำเนินโครงการให้เป็นไปตามทิศทางที่ต้องการ ช่วยให้ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับความสำเร็จและความล้มเหลวของโครงการที่นำมาใช้ในการตัดสินใจและวินิจฉัยว่าการดำเนินโครงการในช่วงต่อไปอย่างไร ยกเลิกหรือปรับขยายการดำเนินโครงการต่อไปอีก ช่วยให้ข้อมูลสารสนเทศที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของโครงการว่าเป็นอย่างไรคุ้มค่ากับการลงทุนหรือไม่ และช่วยให้เกิดการเสริมแรงสร้างพลังใจให้กับผู้ปฏิบัติงานในโครงการเมื่อทราบผลสำเร็จจุดเด่นหรือจุดด้อยของโครงการ โดยจะมุ่งมั่นปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินโครงการให้มีคุณภาพและมาตรฐานสูงขึ้นซึ่งจะเกิดคุณค่าและประโยชน์สูงสุดต่อผู้รับบริการหรือองค์กร

วิวัฒน์ บุระพันธ์ (2562: 9) กล่าวถึงประโยชน์และความสำคัญของการประเมินโครงการว่าการประเมินโครงการมีประโยชน์ในการกำหนดวัตถุประสงค์ และมาตรฐานของการดำเนินงานมีความชัดเจนทำให้องค์กรได้รับประโยชน์เต็มที่ทำให้แผนงานบรรลุวัตถุประสงค์ เพราะโครงการเป็นส่วนหนึ่งของแผน ดังนั้นเมื่อโครงการได้รับการตรวจสอบวิเคราะห์ปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ดำเนินการไป ด้วยดีช่วยการแก้ปัญหาอันเกิดจากผลกระทบ (Impact) ของโครงการ และทำให้โครงการมีข้อที่ทำความเสียหายน้อยลงทำให้การควบคุมคุณภาพของงาน เพราะการประเมินโครงการเป็นการตรวจและควบคุมชนิดหนึ่ง ช่วยในการสร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้ปฏิบัติงานตามโครงการ ทำให้การวางแผน หรือการกำหนดนโยบายของผู้บริหารและฝ่ายการเมืองเป็นสารสนเทศช่วยการตัดสินใจในการบริหารโครงการต่อไป

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่าการประเมินโครงการมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ทราบถึงผลของโครงการที่ได้ดำเนินการเรียบร้อยแล้วเพื่อปรับปรุงในการดำเนินการครั้งต่อไป หรือเป็นการตัดสินใจเพื่อยุติโครงการ หรือดำเนินโครงการต่อไป

4. รูปแบบของการประเมินโครงการ

มีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการประเมินหลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบจะมีแนวคิด ทฤษฎี เหตุผล และวิธีการประเมินที่แตกต่างกัน ดังนี้

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และคณะ (2551: 91) ได้จัดกระบวนทัศน์การประเมินตามปรัชญาประโยชน์นิยม กับปรัชญาสหัญญาณและพหุนิยม ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. การประเมินตามวัตถุประสงค์ คือ การระบุวัตถุประสงค์ของกิจกรรมทางการศึกษา และการประเมินเน้นว่า การดำเนินงานทำให้บรรลุวัตถุประสงค์เพียงใด ในทางการศึกษากิจกรรมอาจเป็นการเรียนการสอนในชั้นเรียนหนึ่งคาบเรียน จนกระทั่งระบบการศึกษาทั้งระบบ สารสนเทศที่ได้จากการประเมิน สามารถช่วยในการปรับปรุงกิจกรรมทางการศึกษา หรือปรับปรุงกระบวนการ

ประเมินผล และเครื่องมือที่ใช้วัดผลสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ทางกิจกรรมของการศึกษานั้น นักประเมินผลที่ยึดการประเมินตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ ไทเลอร์ (Tyler) เมทเฟสเซลและมิเชล (Metfessel & Michael) แฮมมอนด์ (Hammond) และโพรวัส (Provus) (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และคณะ, 2551:110)

2. การประเมินเพื่อจัดการ เป็นการประเมินเพื่อจัดการโครงการหรือโปรแกรมต่างๆ มีการประเมินแนวนี้ 3 วิธี คือ โมเดลของของสตัด์เฟิลปีม และคณะ ที่เรียกว่า โมเดลชิประกอบด้วยการประเมิน 4 ประเภท คือ การประเมินสภาวะแวดล้อมหรือการประเมินบริบท การประเมินปัจจัยเบื้องต้น การประเมินกระบวนการ การประเมินผลลัพธ์ โมเดล UCLA ที่เสนอโดยอัลคิน (Alkin) ประกอบด้วยการประเมิน 5 ประเภท คือ การประเมินระบบ การประเมินเพื่อจัดเตรียมโปรแกรม การประเมินการนำโปรแกรมไปใช้ การประเมินเพื่อปรับปรุงโปรแกรม และการประเมินเพื่อรองรับโปรแกรม สำหรับเวลช์ (Welch) ได้เน้นการประเมินในฐานะเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศในการประเมินมุ่งตอบคำถาม 3 ข้อ คือ ทำไมต้องประเมิน ประเมินอะไร และประเมินอย่างไร โดยแบ่งเป็นกระบวนการประเมิน 3 ขั้นตอน คือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดทำข้อมูล และการรายงานผลการประเมินเพื่อใช้ในการตัดสินใจเชิงบริหารจัดการโครงการหรือโปรแกรม ต่าง ๆ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และคณะ, 2551: 186)

3. การประเมินโดยเน้นทฤษฎี โดยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การประเมินโดยเน้นทฤษฎีโปรแกรม ซึ่งเป็นการประเมินตามแนวทัศนะเชิงทฤษฎีจุลภาค ซึ่งประกอบด้วย แบบพื้นฐาน 6 แบบ คือ ประเมินการจัดกระทำตามปทัสถาน การประเมินผลกระทบ การประเมินกลไกสอดแทรก การประเมิน การประเมินสรุบนัยทั่วไปและประกอบแต่ง ซึ่งเป็นการรวมรูปแบบการประเมินพื้นฐานเข้าด้วยกัน อีกลักษณะหนึ่ง คือ การประเมินโดยทฤษฎีเน้นวิจัย หรือทฤษฎีจากการวิจัย อันเป็นการประเมินตามแนวทัศนะทฤษฎีมหภาค ซึ่งเป็นการสังเคราะห์การวิจัยเชิงปริมาณและการสร้างโมเดลโครงสร้าง การประเมินโดยเน้นทฤษฎี ไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีโปรแกรม หรือทฤษฎีจากการวิจัย เป็นการนำทฤษฎีเข้าบูรณาการกับกระบวนการประเมิน แม้การประเมินโดยทฤษฎีจะสอดคล้องกับแนวประเมินที่มุ่งอธิบายปรากฏการณ์ก็จริง แต่การประเมินโดยเน้นทฤษฎีมิได้ปฏิเสธการทดลอง และการประเมินโดยยึดผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโปรแกรมเป็นหลัก ในทางตรงกันข้าม การประเมิน โดยเน้นทฤษฎีกลับมีความพยายามที่จะประเมิน โดยอาศัยพหุทัศนะต่าง ๆ เพื่อให้การประเมินมีคุณค่า ส่งผลต่อการพัฒนาโปรแกรมทั้งในปัจจุบันและอนาคต (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และคณะ, 2551: 212)

4. การประเมินตนเอง เป็นการประเมินที่เชื่อว่าผู้ประเมิน สามารถฝึกฝนที่ความเป็นกลางที่จะสามารถใช้ปัญญาพิจารณาตรวจสอบ เพื่อค้นหาวิธีการปรับปรุง แก้ไข โดยยึดหลัก 3 ประการ คือ การมีจิตสำนึกในการศึกษาความต้องการพัฒนาตนเอง มีความมุ่งหมายเพื่อค้นหาความจริงความถูกต้องและความดีงาม และเห็นว่าประสบการณ์ทุกอย่างเป็นการเรียนรู้การประเมินตนเอง

เป็นหัวใจของการประเมิน และเป็นหลักสำคัญของการประเมินตามแนวทางพุทธศาสตร์ จำเป็นต้องมีระบบการประเมิน และมีการใช้ข้อมูลทั้งข้อมูลภายในและข้อมูลภายนอก (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และคณะ, 2551: 235)

5. การประเมินผลิตภัณธ์ เป็นกระบวนการตัดสินคุณค่าของผลิตภัณธ์ทางการศึกษา ผู้บริโภคผลิตภัณธ์ทางการศึกษา ไม่ว่าจะเอกสาร ตำรา หลักสูตรผลงานวิจัยทางการศึกษา สื่อการเรียน การสอน และอื่น ๆ มักจะอาศัยผลการประเมินคุณภาพผลิตภัณธ์ทางการศึกษาเหล่านี้ ซึ่งจัดทำไว้แล้วโดยบุคคล หรือสถาบันที่เชื่อถือได้ ธรรมชาติของการประเมินผลผลิตภัณธ์เป็นการสรุปรวมประเด็นสำคัญ คือ เกณฑ์ที่ประเมินตรงตามที่ผู้บริโภคคาดหวังหรือไม่ ถ้าไม่ตรงกันก็จะทำให้ผู้บริโภคไม่สามารถตัดสินใจได้ว่า ผลิตภัณธ์เหล่านี้ มีคุณภาพเพียงใด ดังนั้นนักวิจัยและนักพัฒนา จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาเกณฑ์การประเมินตามความหมายของผู้บริโภค เพื่อนำผลการศึกษาไปพัฒนาผลิตภัณธ์ให้ได้คุณภาพตามเกณฑ์ที่คาดหวังของผู้บริโภค (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และคณะ, 2551: 239)

6. การประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ เป็นการตัดสินคุณค่าสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยอาศัยความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญในวิชาชีพ การประเมินแนวทางนี้ แบ่งออกเป็น 4 แบบ คือ ระบบการประเมินเป็นทางการ ระบบการประเมินไม่เป็นทางการ คณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญเฉพาะกิจ และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะกิจ นอกจากนี้ ยังมีแนวประเมินตามแบบศิลปะวิจารณ์ ตัวอย่างการประเมินแนวนี้ ได้แก่ คณะกรรมการประเมินเพื่อรองรับวิทยฐานะของโรงเรียน คณะกรรมการประกันคุณภาพ คณะกรรมการทบทวนโปรแกรมการศึกษา คณะกรรมการปรึกษาวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต คณะกรรมการประเมินข้อเสนอโครงการ คณะกรรมการพิจารณาบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ คณะกรรมการพิจารณาตำแหน่งทางวิชาการ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และคณะ, 2551: 276)

7. การประเมินแบบสืบสวนสอบสวน เป็นการประเมินจากการพิจารณาของศาลในการไต่สวนโดยคณะลูกขุน โดยการสืบพยานฝ่ายโจทก์และจำเลย หรือฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายค้าน เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนเป็นที่พอใจก็จะพิจารณาตัดสินใจในเรื่องนั้น ๆ การประเมินแบบสืบสวนสอบสวนเป็นการประเมินเชิงกฎหมายหรือกึ่งกฎหมาย โดยแบ่งเป็น 3 รูปแบบ คือ รูปแบบเชิงวิธีกฎหมาย รูปแบบปรับวิธีการกึ่งกฎหมาย และรูปแบบการอภิปรายที่มีใช้การสืบพยาน (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และคณะ, 2551: 291)

8. การประเมินเชิงธรรมชาติและการมีส่วนร่วม เป็นการนำวิธีวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้ในบริบทของการประเมิน เป็นรูปแบบของการประเมินที่ยืดหยุ่นสูง มุ่งตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้องทุกกลุ่มตัวอย่าง การประเมินแบบนี้ คือ โมเดลการประเมินเชิงตอบสนองของสเตค (Stake)

นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการอีกท่านหนึ่ง ที่ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการประเมินโครงการ ไว้ คือ สมคิด พรหมจ้อย (2552: 49-50) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการประเมินโครงการว่า รูปแบบการประเมินโครงการคือกรอบความคิดหรือแบบแผนในการประเมินที่แสดงให้เห็นถึงรายการที่ควรประเมิน หรือ กระบวนการของการประเมิน ในการประเมินโครงการใดโครงการหนึ่งนั้น เราควรพิจารณา ประเมินในเรื่องใดบ้างในขณะเดียวกันบางรูปแบบอาจจะมีการเสนอแนะด้วยว่าในการประเมิน แต่ละรายการแต่ละเรื่อง ควรพิจารณาหรือตรวจสอบอย่างไร ซึ่งเป็นลักษณะการเสนอแนะวิธีการ โดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. รูปแบบการประเมินที่เน้นจุดมุ่งหมาย (Objective Based Model) เป็นรูปแบบที่เน้นการตรวจสอบผลที่คาดหวังได้เกิดขึ้นหรือไม่ หรือประเมินโดยตรวจสอบผลที่ระบุไว้ในจุดมุ่งหมายเป็นหลัก โดยดูว่าผลที่เกิดจากการปฏิบัติงานบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ ได้แก่ รูปแบบการประเมินของไทเลอร์ (Ralph W. Tyler) ครอนบาค (Cronbach) และเคริกแพตทริก (Kirkpatrick)

2. รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่า (Judgmental Evaluation Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลสารสนเทศสำหรับกำหนด และวินิจฉัยคุณค่าของโครงการนั้นได้แก่ รูปแบบการประเมินของสเตค (Stake) สคริฟเว่น (Scriven) โพรวัส (Provus)

3. รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินใจ (Decision-Oriented Evaluation Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลและข่าวสารต่าง ๆ เพื่อช่วยผู้บริหารในการตัดสินใจเลือกทางเลือกต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ได้แก่ รูปแบบการประเมินของเวลช์ (Welch) สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, CIPP) อัลคิน (Alkin)

ศิริชัย กาญจนวาสิ (2554: 107-108) ได้แบ่งรูปแบบการประเมินออกเป็น 2 รูปแบบ ซึ่งสามารถสรุปได้พอสังเขป ดังนี้

1. การประเมินเน้นการตัดสินใจ เป็นการประเมินที่เน้นสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ การประเมินเป็นกระบวนการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างสิ่งที่เกิดขึ้นกับสิ่งที่ควรจะเป็น เพื่อเป็นสารสนเทศสำหรับผู้บริหารในการตัดสินคุณค่าของสิ่งของ หรือเหตุการณ์นั้น ๆ นักประเมินแนวนี้ ได้แก่ ไทเลอร์ (Tyler) โพรวัส (Provus) สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam)

2. การประเมินเน้นการตัดสินคุณค่า เป็นการประเมินที่นักประเมินตัดสินคุณค่าของสิ่งที่มุ่งประเมิน ต้องตัดสินคุณค่าที่แท้จริงทั้งหมดจะต้องครอบคลุมถึงผลที่มีได้คาดหวังด้วย นักประเมินแนวนี้ ได้แก่ สคริฟเว่น (Scriven) แซนเดอร์ (Sander) โฮวส์ (Hose) คูลลีย์ (Cooley) โลเนส (Lohnes) กูบา (Guba) และลินคอล์น (Lincoln)

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2549: 222) ได้กล่าวถึงข้อควรคำนึงถึงในการใช้รูปแบบการประเมิน ไว้ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการประเมิน คือ การให้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีรายละเอียดที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ
2. ชนิดของการตัดสินใจที่ต่างกัน ต้องการออกแบบการประเมินที่ต่างกัน และควรใช้รูปแบบการประเมินที่มีประสิทธิผลและเป็นรูปแบบทั่ว ๆ ไป
3. ในกรณีที่รูปแบบการประเมินมีความแตกต่างกันในด้านเนื้อหา (Content) ควรใช้ขั้นตอนของการติดตามผลดังนี้ คือ วิเคราะห์ รวบรวม นำเสนอ
4. การตัดสินใจประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ ขั้นการวิเคราะห์ ออกแบบ เลือกลงปฏิบัติ จึงจำเป็นที่จะต้องอาศัยข้อมูลจากการประเมิน ดังนั้น จึงต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างนักประเมินและผู้ตัดสินใจ
5. เพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งคำตอบในการตัดสินใจ การออกแบบการประเมินจึงควรคำนึงถึงเกณฑ์ที่มีความตรงภายใน ความตรงภายนอก ความเที่ยง และมีความเป็นปรนัย
6. การประเมินที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องเป็นวัฏจักร (Cycle) ต้องใช้กับโครงการที่เป็นระบบ

จากการศึกษาเอกสารทางวิชาการของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า มีนักการศึกษาและนักประเมินได้เสนอรูปแบบการประเมินโครงการไว้หลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบก็มีวิธีการประเมิน และวัตถุประสงค์ของการประเมินที่ต่างกันออกไป และผู้ประเมินพอสรุปได้โดยสังเขป ดังนี้ รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินใจ รูปแบบที่เน้นการตัดสินใจคุณค่า รูปแบบที่เน้นวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมาย รูปแบบที่เน้นเพื่อการจัดการ รูปแบบที่เน้นทฤษฎี รูปแบบการประเมินตนเอง รูปแบบการประเมินผลิตภัณฑ์ รูปแบบการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ รูปแบบการประเมินแบบสืบสวนสอบสวน รูปแบบการประเมินเชิงธรรมชาติและการมีส่วนร่วม ซึ่งรูปแบบที่ผู้ประเมินเลือกใช้ เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คือ รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินใจ รูปแบบการประเมินโครงการ โดยใช้ซีบีโมเดลของของสต๊อฟเฟิลป์ประกอบด้วย การประเมิน 4 ประเภท คือ การประเมินสภาวะแวดล้อมหรือการประเมินบริบท การประเมินปัจจัยเบื้องต้น การประเมินกระบวนการประเมินผลลัพธ์ ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งที่ยอมรับใช้ในการประเมินกันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน

5. ประเภทของการประเมินโครงการ

มีนักการศึกษาและนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงประเภทของการประเมินโครงการไว้ ดังนี้

รัตนะ บัวสนธ์ (2550: 40-42) กล่าวถึงการประเมินโครงการแบ่งเป็น 5 ประเภทใหญ่ ๆ ตามเกณฑ์ที่ใช้แบ่ง ดังนี้

1. แบ่งตามวัตถุประสงค์การประเมินและช่วงเวลาของโครงการหากแบ่งตามเกณฑ์นี้การประเมินก็มี 3 ประเภท ได้แก่

1.1 ประเมินก่อนดำเนินโครงการหรือก่อนนำโครงการไปใช้ (Pre-Evaluation Program or Ex-Ante Evaluation Program) ซึ่งเป็นการประเมิน โดยมีวัตถุประสงค์

1.2 ประเมินขณะดำเนินโครงการ (Formative, Process, On-Going or Monitoring Evaluation Program) เป็นการประเมินโครงการขณะที่กำลังดำเนินการอยู่ แต่ยังไม่แล้วเสร็จ เพื่อพิจารณาเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานในโครงการ หรือประเมินเพื่อทำการกำกับติดตามการดำเนินงานของโครงการให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้

1.3 ประเมินสิ้นสุดโครงการ (Post or Summative Evaluation Program) เป็นการประเมินเมื่อโครงการได้ดำเนินการมาครบตามระยะเวลาที่กำหนดออกแบบไว้โดยมุ่งพิจารณาผลสำเร็จของโครงการเป็นหลัก

2. แบ่งตามเป้าหมายที่ยึด ถ้าแบ่งเช่นนี้ การประเมินก็จะประกอบด้วย 2 ประเภท ได้แก่ การประเมินที่ยึดเป้าหมายของโครงการเป็นเกณฑ์เปรียบเทียบกับผลสำเร็จของโครงการ ซึ่งเรียกว่าการประเมินแบบอิงเป้าหมาย (Goal-Base Evaluation) และการประเมินที่ไม่ยึดหรือเป็นอิสระจากเป้าหมาย (Goal-Free Evaluation) โดยที่การประเมินแบบนี้จะพิจารณาจากผลทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากโครงการ แม้ว่าผลดังกล่าวนั้นจะเป็นหรือไม่เป็นไปตามเป้าหมายของโครงการก็ตาม

3. แบ่งตามปรัชญาหรือความเชื่อพื้นฐาน การแบ่งเช่นนี้อาศัยพื้นฐานทางปรัชญาหรือความเชื่อเกี่ยวกับความจริงของคุณค่าและวิธีการเข้าถึงความจริงของคุณค่าในการประเมิน ดังกล่าวผ่านมาในหัวเรื่องเกี่ยวกับปรัชญาการประเมินและคุณค่าการประเมิน ดังนั้น จึงแบ่งประเภทของการประเมินได้ 2 ประเภท คือ การประเมินตามวิธีการเชิงระบบหรือแบบปรนัยนิยม และการประเมินตามวิธีการเชิงธรรมชาติหรือแบบอัตนัยนิยม

4. แบ่งตามผู้ประเมินหรือหน่วยงานผู้รับผิดชอบทางการประเมินก็จะแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ การประเมินภายใน (Internal Evaluation) และการประเมินภายนอก (External Evaluation)

5. แบ่งตามวิธีการและลักษณะข้อมูลที่มุ่งประเมินก็แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

5.1 การประเมินเชิงคุณภาพ (Qualitative Evaluation)

5.2 การประเมินเชิงปริมาณ (Quantitative Evaluation)

5.3 การประเมินแบบผสมผสาน (Mixed Evaluation)

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และคณะ (2551:114-115) ให้ความเห็นว่า การประเมินโครงการแบ่งได้หลายประเภท ตามแต่ว่าจะใช้เกณฑ์ใดเป็นหลักในการแบ่ง ซึ่งได้สรุปการแบ่งประเภทของการประเมินออกเป็น 6 ประเภท ดังนี้ คือ

1. แบ่งตามหลักยึดในการประเมินค่า

1.1 การประเมินค่าตามอุดมการณ์ของโครงการ (Goal-Based Evaluation) เป็นการประเมินผลที่ได้ว่า บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ โดยทราบก่อนการประเมินว่าโครงการนี้มีวัตถุประสงค์อะไรบ้าง

1.2 การประเมินค่าซึ่งอิสระจากอุดมการณ์ของโครงการ (Goal-Free Evaluation) เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นทั้งหมด โดยไม่ทราบว่าวัตถุประสงค์ของโครงการนี้มีอะไรบ้าง

2. แบ่งตามลำดับเวลาที่ประเมิน

2.1 การประเมินก่อนนำโครงการไปปฏิบัติ

2.2 การประเมินขณะโครงการดำเนินอยู่

2.3 การประเมินหลังจากกิจกรรม หรือโครงการสิ้นสุดลงแล้ว

3. แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการประเมิน

3.1 การประเมินเพื่อปรับปรุง เรียกว่า การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation)

3.2 การประเมินเพื่อสรุปผล เรียกว่า การประเมินรวมสรุป (Summative Evaluation)

4. แบ่งตามสิ่งที่ถูกประเมิน

4.1 การประเมินสภาวะแวดล้อม หรือการประเมินบริบท (Context Evaluation)

4.2 การประเมินปัจจัย หรือตัวป้อน (Input Evaluation)

4.3 การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation)

4.4 การประเมินผลผลิต (Product Evaluation)

5. แบ่งตามรูปแบบการประเมินเป็นหลัก

5.1 การประเมินที่มุ่งตรวจสอบการบรรลุวัตถุประสงค์

5.2 การประเมินที่มุ่งเปรียบเทียบกับเกณฑ์การประเมิน

5.3 การประเมินที่มุ่งนำผลไปช่วยตัดสินใจ

6. แบ่งตามความแท้จริงของการประเมิน

6.1 การประเมินเทียม (Pseudo Evaluation) ซึ่งแบ่งย่อยเป็นการประเมินประเภทที่ถูกควบคุมโดยการเมือง และประเภทที่เกี่ยวข้องกับการเมือง

6.2 การประเมินกึ่งแท้กึ่งเทียม (Quasi Evaluation) ซึ่งมุ่งประเมินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่อาจวัดคุณค่าที่แท้จริงของสิ่งอื่นได้

6.3 การประเมินแท้จริง (True Evaluation) เป็นการประเมินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ถูกต้อง ซึ่งมักเป็นการประเมินเกี่ยวกับการรับรองวิทยฐานะหรือรับรองคุณวุฒิ การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ การประเมินความต้องการ หรือความจำเป็น และการประเมินเพื่อวางนโยบายจากที่กล่าวมาข้างต้นนั้น

เชาวิ อินโย (2553:19-20) ได้แบ่งประเภทของการประเมินได้ 5 ประเภท ดังนี้

1. แบ่งตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน แบ่งได้ 2 ประเภท คือ การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) และการประเมินสรุป (Summative Evaluation)
2. แบ่งตามช่วงเวลาของการประเมิน แบ่งได้ 8 ประเภท คือ การประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) การประเมินความเป็นไปได้ (Feasibility Evaluation) การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) การประเมินผลผลิต (Output Evaluation) การประเมินผลลัพธ์หรือผลกระทบ (Outcome/Impact Evaluation) การประเมินการติดตาม (Follow up Evaluation) และการประเมินอภิมาน (Meta Evaluation)
3. แบ่งตามผู้ประเมิน แบ่งได้ 2 ประเภท คือ การประเมินโดยผู้ประเมินภายใน (Internal Evaluator Evaluation) และการประเมินโดยผู้ประเมินภายนอก (External Evaluator Evaluation)
4. แบ่งตามมิติการประเมิน แบ่งได้ 4 ประเภท คือ การประเมินตามวัตถุประสงค์การประเมินตามข้อมูล การประเมินตามวิธีการประเมิน และการประเมินตามจุดเน้นที่ประเมิน
5. แบ่งตามช่วงเวลาเพื่อเอื้อต่อการประเมิน แบ่งได้ 3 ประเภท คือ การประเมินก่อนดำเนินงาน การประเมินระหว่างการดำเนินงาน และการประเมินหลังดำเนินงาน

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การแบ่งประเภทของการประเมินมีหลากหลายประเภทแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าจะใช้เกณฑ์ใดในการแบ่งประเภทของการประเมินดังกล่าว เช่น การแบ่งตามวัตถุประสงค์ของการประเมินการแบ่งตามระยะเวลาในการดำเนินโครงการ หรือแบ่งตามผู้ประเมิน เป็นต้น

6. ขั้นตอนการประเมินโครงการ

มีนักการศึกษาและนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงขั้นตอนการประเมินโครงการไว้ ดังนี้ สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2547: 14) กล่าวว่า ขั้นตอนของการประเมินผล มี 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดวัตถุประสงค์ที่จะประเมินผล
2. การเลือกวัตถุประสงค์ที่ต้องการจะวัด
3. การเลือกอุปกรณ์เครื่องมือและกระบวนการ

4. การเลือกตัวอย่าง
5. การกำหนดการวัด และตารางเวลาการสังเกต
6. การเลือกเทคนิควิเคราะห์
7. การหาข้อสรุป และเสนอแนะ

สุวิมล ตีรกานันท์ (2550:15) กล่าวถึงขั้นตอนการประเมินโครงการว่า ขั้นตอนการประเมินเริ่มต้นจากการศึกษารายละเอียดของสิ่งที่ถูกประเมิน ศึกษาความต้องการของผู้ใช้ ผลการประเมิน กำหนดตัวชี้วัด ออกแบบการประเมิน พัฒนาตัวชี้วัด เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล แปลผล และสรุปผล จนถึงการเขียนรายงานการประเมิน

พิสนุ พองศรี (2553:102) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการประเมินไว้ว่า 8 ขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการประเมินก่อน ระหว่าง หรือสิ้นสุดโครงการก็ตาม และถ้ามีการประเมินงานโครงการด้วย ก็จะเป็น 9 ขั้นตอน คือ เป็นการตรวจสอบผลการประเมินนั่นเอง ในขั้นตอนต่าง ๆ ทั้ง 8 ขั้นตอน อาจมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมได้ เช่น บางขั้นตอนอาจมีรายละเอียดแตกต่างกันบ้างตามลักษณะของโครงการที่ประเมิน และปัจจัยอื่น ๆ บางขั้นตอนก็มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันบางขั้นตอนก็อาจยุบรวมกันได้ บางขั้นตอนก็อาจสลับกันได้ ฯลฯ เป็นต้น โดยสรุปของขั้นตอนทั้ง 8 มีดังนี้

1. การศึกษาแนวคิดการประเมินและศึกษาวิเคราะห์โครงการ
2. การกำหนดวัตถุประสงค์หรือประเด็นการประเมินและตัวชี้วัด
3. การกำหนดเกณฑ์และค่าน้ำหนัก (ถ้ามี)
4. การกำหนดกรอบแนวคิดและขอบเขตการประเมิน
5. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือเก็บข้อมูล
6. การเก็บรวบรวมข้อมูล
7. การวิเคราะห์ข้อมูล
8. การเขียนรายงานการประเมิน
9. การประเมินงานประเมินโครงการ (ถ้ามี)

เชาว์ อินโย (2553: 20) กล่าวว่า ขั้นตอนการประเมินโครงการมี 6 ขั้นตอน โดยเริ่มตั้งแต่การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ การกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน การกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน การกำหนดขอบเขตของการประเมิน การพิจารณากำหนดตัวบ่งชี้และแหล่งข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และขั้นตอนสุดท้ายการสรุปผลการประเมินให้ผู้บริหาร หรือผู้สนับสนุนงบประมาณใช้ในการตัดสินใจ ปรับปรุงหรือล้มเลิกโครงการ

พิชิต ฤทธิจรูญ (2555: 82) ได้สรุปขั้นตอนการประเมินโครงการไว้ 9 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 วิเคราะห์โครงการที่มุ่งประเมิน

ขั้นที่ 2 ระบุหลักการและเหตุผลของการประเมิน

ขั้นที่ 3 กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน

ขั้นที่ 4 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และรูปแบบการประเมิน

ขั้นที่ 5 การออกแบบการประเมิน

ขั้นที่ 6 พัฒนาเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นที่ 7 เก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นที่ 8 วิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นที่ 9 รายงานการประเมินโครงการ

ทิวต์ล มณีโชติ (2549: 8) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการประเมินทางการศึกษา ไว้ดังนี้

1. กำหนดจุดประสงค์การประเมิน โดยให้สอดคล้องและครอบคลุมจุดประสงค์ของหลักสูตร
2. กำหนดเกณฑ์เพื่อตีค่าข้อมูลที่ได้จากการวัด
3. รวบรวมข้อมูลจากการวัดหลาย ๆ แห่ง
4. ประมวลและผสมผสานข้อมูลต่าง ๆ ของทุกรายการที่วัดได้
5. วินิจฉัยชี้แจงและตัดสินใจโดยเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า ขั้นตอนของการประเมินผล แบ่งออกได้ 6 ขั้นตอน คือ การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ การกำหนดเป้าหมายของการประเมิน การกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน การกำหนดคุณลักษณะ ตัวบ่งชี้ หรือประเด็นที่จะประเมิน การวิเคราะห์ข้อมูล และการสรุปผลการประเมิน

การพัฒนาคุณภาพการศึกษา

1. ความหมายของคุณภาพการศึกษา

มีนักการศึกษาและนักวิชาการได้ให้ความหมายของคุณภาพการศึกษาไว้ ดังนี้

ศิริพร ธนะสมบุรณ์ (2552:10) ได้ให้ความหมายไว้ว่าคุณภาพการศึกษา หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน อันเป็นผลผลิตทางการศึกษา โดยผ่านความสัมพันธ์เชิงระบบ คือ ด้านปัจจัย ได้แก่ 1) ครู บุคลากรทางการศึกษา งบประมาณที่ใช้ในการจัดการศึกษา สื่อวัสดุอุปกรณ์ รวมไปถึงหลักสูตรหรือเอกสารประกอบการสอน 2) กระบวนการ ได้แก่ การจัดรูปแบบการเรียนการสอน การถ่ายทอดความรู้ และการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียนและ 3) มาตรฐาน ตัวชี้วัดถึงผลผลิตทางการศึกษา ได้แก่ มาตรฐานด้านผู้เรียนที่มีคุณภาพ

รัตนา ดวงแก้ว (2557:11) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คุณภาพการศึกษา หมายถึง คุณลักษณะของการจัดการศึกษาที่มีมาตรฐานทำให้เกิดผลอย่างยั่งยืนแก่ผู้เรียนตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรและสามารถสนองความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน หรืออาจกล่าวได้ว่า

คุณภาพการศึกษา คือ คุณภาพของผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนด ทั้งนี้ คุณภาพของผู้เรียนดังกล่าวเกิดจากความร่วมมือของทุก ๆ ฝ่าย ได้แก่ พ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชนที่เอาใจใส่การจัดการศึกษา หน่วยงานระดับนโยบายและระดับปฏิบัติมีระบบการบริหารที่ได้มาตรฐาน และโดยเฉพาะระดับปฏิบัติซึ่งหมายถึงสถานศึกษามีระบบการเรียนการสอนที่ลงถึงระดับห้องเรียนอย่างมีคุณภาพ อันเป็นผลมาจากการมีผู้บริหารและครูมืออาชีพ รวมทั้งมีคณะกรรมการสถานศึกษาที่ให้การคำปรึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

นิกร มะโน (2557:9) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการจัดการศึกษาของครูและผู้บริหารที่ทำให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะตามที่หลักสูตรระบุไว้ และส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

Whatmough (1994: 94-95) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คุณภาพการศึกษา หมายถึง การรวมคุณภาพจากทัศนะของบุคคล 2 ฝ่าย คือ ทัศนะของผู้รับบริการเป็นการให้ความสำคัญแก่ผู้รับบริการตรงตามแนวคิดเชิงคุณภาพ และทัศนะของนักวิชาการเป็นการให้ความสำคัญแก่หลักการและวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา

จากที่กล่าวมา สรุปว่า คุณภาพการศึกษา หมายถึง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนตามที่หลักสูตรกำหนด อันเป็นผลเนื่องมาจากการได้รับการศึกษาจากสถานศึกษาที่มีระบบการบริหารที่ได้มาตรฐาน มีระบบการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพจากการมีผู้บริหารและครูมืออาชีพ รวมทั้งมีคณะกรรมการสถานศึกษาที่ให้การคำปรึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถสนองความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนได้

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้หลักของนักเรียน ประกอบด้วย

1. สาระการเรียนรู้ภาษาไทย
2. สาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์
3. สาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์
4. สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา
5. สาระการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรของนักเรียน โรงเรียนบ้านคำก้อม จำนวน 8 ข้อ มีรายละเอียดดังนี้

- ข้อ 1 รักษาดี ศาสน์ กษัตริย์
- ข้อ 2 ซื่อสัตย์ สุจริต
- ข้อ 3 มีวินัย
- ข้อ 4 ใฝ่เรียนรู้
- ข้อ 5 อยู่อย่างพอเพียง

ข้อ 6 มุ่งมั่นในการทำงาน

ข้อ 7 รักความเป็นไทย

ข้อ 8 มีจิตสาธารณะ

2. ความหมายของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

มีนักการศึกษาและนักวิชาการได้ให้ความหมายของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไว้ดังนี้ จีระศักดิ์ แต่งผิว (2554: 12) กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษา ที่เรียกว่า “Quality education” หมายถึง การพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เป็น คนเก่ง คนดี มีความสุข โดยคุณภาพการศึกษาแต่เดิมเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นการวัดผลผลิตทางการศึกษา (Educational Production Function Model: EPF Model) ซึ่ง UNESCO ได้กำหนดแนวคิดคุณภาพการศึกษาเชิงระบบ ประกอบด้วย 3 มิติ ที่สัมพันธ์กันคือ 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) เกี่ยวกับคุณภาพของหลักสูตรครู 2) กระบวนการ (Process) เกี่ยวกับคุณภาพของกระบวนการเรียนการสอนการบริหาร และ 3) การจัดการผลผลิต (Output) เกี่ยวกับคุณภาพของผลผลิต วัดในรูปของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554: 12) กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาการศึกษาเข้าสู่คุณภาพที่สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาชาติ โดยมีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา การจัดระบบโครงสร้าง การวางแผน และการดำเนินงานตามแผน รวมทั้งสร้างจิตสำนึกให้เห็นว่าการพัฒนาคุณภาพการศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและ เป็นความรับผิดชอบร่วมกันของทุกคน

พินวนา พัฒนาอุดมสินคำ (2557: 18) กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษา หมายถึง การพัฒนาสามมิติที่มีความสัมพันธ์เชิงระบบซึ่งกันและกัน ได้แก่ คุณภาพของปัจจัย (Inputs) ที่ใช้ในการเรียนการสอน ได้แก่ หลักสูตร ครู และบุคลากรทางการศึกษา คุณภาพของกระบวนการ (Process) ได้แก่ การเรียนการสอน และการบริหารจัดการและคุณภาพของผลผลิต (Output) ทางการศึกษา ได้แก่ คุณภาพของนักเรียนอันประกอบด้วยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์

รัตนา ดวงแก้ว (2557: 8) กล่าวว่า ความหมายของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามแนวคิด ISO 9000 การพัฒนาคุณภาพ หรือการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาเป็นการดำเนินการทั่วทั้งองค์การเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของกิจกรรม (Activities) และกระบวนการ (Processes) เพื่อให้เกิดสิทธิประโยชน์แก่ทั้งองค์การ ผู้ปกครอง และชุมชน หรืออาจกล่าวง่าย ๆ ว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นอะไรก็ตามที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพและในการพัฒนาหรือปรับปรุงคุณภาพการศึกษาตามแนวทางของ ISO 9000 สามารถดำเนินการได้ 2 วิธีพื้นฐาน ได้แก่ วิธีการควบคุมที่ดีกว่า (Better control) และวิธีการสร้างมาตรฐานหรือนวัตกรรม (Raise standards/ innovation) ซึ่งอธิบายได้ ดังนี้

1. การพัฒนาหรือปรับปรุงคุณภาพโดยวิธีการควบคุมที่ดีกว่า เป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนมาตรฐานการศึกษาชุดเดิม ไม่ใช่กระบวนการที่สงวนรักษาหรือสร้างมาตรฐานใหม่ มาตรฐานที่ได้จากวิธีนี้เป็นมาตรฐานที่ได้รับการปรับปรุงผ่านกระบวนการของการเลือก การวิเคราะห์ และการปรับแก้ไขของผู้ที่มีประสบการณ์ในการใช้

2. การพัฒนาหรือปรับปรุงคุณภาพโดยวิธีการสร้างมาตรฐานหรือนวัตกรรม เป็นกระบวนการที่ไม่เกี่ยวกับการสงวนรักษาหรือปรับปรุงมาตรฐานการศึกษาที่มีอยู่เดิม แต่จะสร้างมาตรฐานขึ้นมาใหม่ผ่านกระบวนการที่เริ่มต้นจากการศึกษาความเป็นไปได้และพัฒนาผ่านกระบวนการวิจัยและพัฒนา (R & D) มาตรฐานที่สร้างขึ้นใหม่จะผ่านการทดลองนำมาใช้งานแบบทำซ้ำ มาตรฐานดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านนวัตกรรม เทคโนโลยี การตลาดและการจัดการ

ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์ (2558: 17) กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการหรือแนวทางในการยกระดับคุณภาพการศึกษาที่มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบตาม ขั้นตอนหรือแนวทางที่เหมาะสมจนผ่านเกณฑ์ที่กำหนดเป็นที่ยอมรับของบุคคลและสังคมกล่าวคือ 1) การพัฒนาคุณภาพการศึกษาต้องเริ่มตั้งแต่ปัจเจกบุคคล เกิดจากความเข้าใจ อุทิศและทุ่มเท โดยดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องจนเกิดเป็นวิถีชีวิตคุณภาพ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และ 2) มีการประกันคุณภาพอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย การควบคุมการตรวจสอบ และการประเมินผล ซึ่งในการประกันคุณภาพการศึกษาของไทย สถานศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการประกันคุณภาพภายใน หรือ Internal Quality Assurance (IQA) เพราะถือเป็นกระบวนการสำคัญที่ดำเนินการโดยบุคลากรของสถานศึกษา เพื่อเป็นการประเมินผลและติดตาม ตรวจสอบคุณภาพและ มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา อาศัยกระบวนการวิเคราะห์ SWOT เพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อม และศักยภาพของสถานศึกษาว่ามีจุดเด่น (Strengths) จุดด้อย (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) เป็นอย่างไร รวมถึงมีการบริหารจัดการภายในสถานศึกษา อย่างเป็นระบบตามหลักวงจรคุณภาพ PDCA ประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การปฏิบัติงาน (Do) การประเมินผล (Check) และการปรับปรุง (Act) ทั้งนี้ หากสถานศึกษามีการกำกับ ดูแลและ ดำเนินการประกันคุณภาพภายในที่ดีและมีประสิทธิภาพก็จะส่งผลให้เกิดคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา หมายถึง การปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามที่คาดหวังซึ่งเป็นมาตรฐานที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ใน การประเมินโครงการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาตามแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของโรงเรียนบ้านคำก้อม ครั้งนี้ได้ศึกษาการพัฒนาคุณภาพการศึกษาซึ่งเป็นผลมาจากการดำเนิน โครงการใน 2 เรื่องคือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้หลักของนักเรียน และผลการ

ประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรของนักเรียนหลังสิ้นสุดการดำเนินโครงการ มีผลการประเมินทั้ง 2 เรื่องสูงขึ้นจึงจะถือว่าผ่านการประเมิน อันจะนำมาซึ่งความพึงพอใจของนักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนต่อไป

3. องค์ประกอบของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

มีนักการศึกษาและนักวิชาการได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไว้ดังนี้

จิระศักดิ์ แต่งผิว (2554: 12) กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย

1. การพัฒนาหลักสูตร แนวทางการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานสู่ออนาคต โดยมีความเป็นสากล เนื้อหาสาระมีความสมดุลระหว่างศาสตร์และศิลป์ ความรู้สากลกับภูมิปัญญาท้องถิ่น วิทยาศาสตร์กับเทคโนโลยีมีลักษณะกว้าง ยืดหยุ่น หลากหลายเชื่อมโยงสัมพันธ์กับวิถีชีวิต มีเนื้อหาสาระที่จำเป็นต่อการเรียนรู้โลกปัจจุบันและอนาคต เนื้อหาเชื่อมโยงต่อเนื่องกันทุกระดับ สถานศึกษาชุมชน มีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรเพิ่มเนื้อหาสาระที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคม

2. การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา แนวคิดการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยให้ครูมีความรู้ความสามารถและมีเทคนิควิธีในการปฏิบัติวิชาชีพที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีคุณธรรม มีจิตสำนึก และมีจิตวิญญาณของความเป็นครู เป็นนักจิตวิทยาการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็ก เป็นนักเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อเข้าถึงแหล่งความรู้ใหม่ เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาเพื่อถอดรหัสความรู้ที่เป็นสากล

3. การพัฒนาการเรียนการสอน แนวคิดคือการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และสถานศึกษา เอกชน ชุมชน มีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการจัดการศึกษา สถานศึกษามีความรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคม มีแผนยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องและเชื่อมโยงกันทุกระดับ รัฐเปลี่ยนบทบาทจากการควบคุมมาเป็นการสนับสนุนและให้บริการที่หลากหลาย

4. การประกันคุณภาพ แนวคิด คือ การสร้างความมั่นใจและความพึงพอใจในคุณภาพการศึกษา การดำเนินงานเน้นคุณภาพในการปฏิบัติทุกระดับและทุกขั้นตอน สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้ตามมาตรฐาน ผู้สำเร็จการศึกษามีความรู้ความสามารถ และคุณลักษณะตามเป้าหมายและเป็นที่ยอมรับของสังคม

รัตนา ดวงแก้ว (2557: 8) ได้เสนอองค์ประกอบของโมเดลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่มุ่งเน้นที่การเรียนรู้ของนักเรียนเป็นสำคัญใน 2 แนวคิด ได้แก่ รูปแบบสี่ประสาน (The four circles model) และรูปแบบการยกระดับคุณภาพการศึกษาแบบองค์รวม โดยแนวคิดแรกเหมาะสำหรับระดับโรงเรียนและลงถึงระดับห้องเรียนซึ่งเป็นแนวทางที่ทั้งผู้บริหารโรงเรียนและครูควรให้ความสนใจอย่างยิ่ง ส่วนแนวคิดที่สอง นักวิชาการที่สนใจการพัฒนาคุณภาพการศึกษาสามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและระดับโรงเรียน นอกจากนี้ยังประยุกต์ใช้แนวคิดการ

พัฒนาการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นข้อเสนอจากงานวิจัยของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย หรือ TDRI (2555) โดย TDRI เสนอว่า หัวใจสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอยู่ที่การสร้างระบบความรับผิดชอบ (accountability) ของทุกฝ่ายในสังคม นับตั้งแต่ภาคประชาคม ภาครัฐบาล และกระทรวงศึกษาธิการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยปฏิบัติซึ่งหมายถึงโรงเรียนต้องมีความรับผิดชอบโดยตรงต่อผู้ปกครองและนักเรียนมากขึ้น ควรเป็นหน่วยหลักในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและมีอิสระในการบริหารจัดการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการออกแบบหลักสูตร วิธีการสอน และวิธีการวัดผลตามแนวคิดทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และเจตนารมณ์ของโรงเรียนซึ่งต้องตอบสนองต่อสภาพปัญหาและความต้องการของผู้ปกครองและชุมชน รวมถึงการฝึกอบรมพัฒนาครู และการประเมินคุณภาพสถานศึกษาภายใน โดยมีการปฏิรูประบบการจัดทำและเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพของสถานศึกษาต่อสาธารณะเพื่อช่วยการตัดสินใจของผู้ปกครองในการคัดเลือกโรงเรียนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต้องปรับวิธีการจัดสรรงบประมาณให้มีความเหมาะสมกับนักเรียนและโรงเรียนที่มีความจำเป็นพิเศษ เพื่อสร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมในการจัดการศึกษา ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพการศึกษายุคใหม่จึงควรดำเนินการร่วมกันในทั้ง 5 องค์ประกอบดังนี้

1. หลักสูตร สื่อการสอน และเทคโนโลยี เป็นองค์ประกอบสำคัญที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ โดยแสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบของหลักสูตรทั้งเนื้อหา สมรรถนะ (ทักษะ) และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนที่มีความสอดคล้องกับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 โดยหลักสูตรมีโครงสร้าง กระชับ มีความยืดหยุ่น เน้นกระบวนการคิดขั้นสูง และบูรณาการ ดังเช่น แนวคิดหลักและคำถามสำคัญในสาระการเรียนรู้ เรียนรู้ผ่านโครงงานและการทำงานเป็นทีม และการใช้ ICT ในการเรียนรู้

2. ระบบการประเมินผลผู้เรียน เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวกับการวัดคุณภาพผู้เรียนโดยใช้การทดสอบมาตรฐานในระดับประเทศ ซึ่งควรเป็นการทดสอบเพื่อวัดความรู้ความเข้าใจและทักษะ (Literacy-based test) โดยประยุกต์เนื้อหาเข้ากับโจทย์จริงในชีวิตประจำวันได้ และการนำผลการทดสอบมาตรฐานระดับประเทศ ไปสร้างความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นในระบบการศึกษา เช่น การประเมินผลงานของครู การประเมินสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและเข้าช่วยเหลือสถานศึกษาที่มีปัญหา รวมถึงการประเมินผลและให้รางวัลแก่ผู้บริหารสถานศึกษา นอกจากนี้ยังเกี่ยวกับการมีระบบสารสนเทศ เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการกำหนดนโยบายของรัฐและการเลือกสถานศึกษาของผู้ปกครองสำหรับในระดับโรงเรียน นอกจากนี้ การวัดและประเมินผลนักเรียนในระดับห้องเรียนควรมีวิธีหลากหลายโดยเฉพาะอย่างยิ่งเน้นการประเมินผลเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้และวิเคราะห์ให้ผู้เรียน (Formative test)

3. ระบบการประเมินและพัฒนาคุณภาพครู เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวกับการพัฒนาครูแบบใหม่ซึ่งสนับสนุนให้เกิดระบบชุมชนเรียนรู้ทางวิชาการร่วมกัน (Professional learning

community) แทนการฝึกอบรมครูที่รัฐเป็นผู้กำหนด ให้เปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้กำกับดูแลคุณภาพ และส่งเสริมการจัดการความรู้ โดยให้โรงเรียนเป็นหน่วยพัฒนาหลัก ได้รับการจัดสรรงบประมาณ และมีอำนาจในการตัดสินใจเลือกหลักสูตรและผู้อบรมเอง และให้ความสำคัญกับการนำความรู้ไปสู่ การปฏิบัติจริง นอกจากนี้ ระบบการประเมินครูเพื่อให้ผลตอบแทนต้องขึ้นอยู่กับพัฒนาการของผล การทดสอบมาตรฐานระดับประเทศของนักเรียน และควรใช้วิธีสังเกตการณ์ร่วมกับการพิจารณา เอกสาร ทั้งนี้กำหนดให้มีการประเมินคงสภาพวิทยฐานะทุก 5 ปี และปรับลดงานธุรการของครูลงให้ เน้นหน้าที่ในการสอนเป็นสำคัญ

4. ระบบการประเมินคุณภาพสถานศึกษา เป็นองค์ประกอบเกี่ยวกับระบบการประเมิน คุณภาพภายในของโรงเรียนซึ่งเป็นหน่วยหลักในการประเมินเพื่อพัฒนาคุณภาพ ส่วนระบบการ ประเมินคุณภาพสถานศึกษาภายนอก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) เป็นหน่วยสนับสนุนด้านความรู้ให้แก่โรงเรียน กำกับคุณภาพของโรงเรียน และประเมิน โรงเรียนตามระดับปัญหา (Risk-based inspection) เพื่อให้ความช่วยเหลืออย่างเหมาะสม

5. ระบบการเงินเพื่อการศึกษา เป็นองค์ประกอบเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรในระบ การศึกษาเพื่อสร้างความรับผิดชอบและลดความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่ โดยมีการใช้ข้อมูลผลการ ประเมินผู้เรียนซึ่งเป็นคะแนนการทดสอบมาตรฐานขั้นต่ำของนักเรียนในการพิจารณาจัดสรรเงิน อุดหนุนให้แก่โรงเรียนในเขตพื้นที่ด้อยโอกาสอย่างเหมาะสม รวมทั้งใช้ประเมินผลการทำงานและให้ รางวัลแก่ผู้บริหาร และควรปรับเปลี่ยนงบประมาณด้านการศึกษาไปสู่ระบบการเงินด้านอุปสงค์ คือ ตัวผู้เรียนมากขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับการสร้างความรับผิดชอบทางการศึกษา

ทั้งนี้ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามแนวคิดนี้ ต้องดำเนินไปทั้งสองระดับ คือ ระดับประเทศ ที่ต้องสร้างความรับผิดชอบของสังคมโดยเน้นบทบาทของรัฐเป็นสำคัญ และระดับ สถานศึกษา ในฐานะเป็นหน่วยหลักที่มีความเป็นอิสระในการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนา คุณภาพการเรียนการสอนอย่างเชื่อถือได้

นิกร มะโน (2557: 9) กล่าวว่า องค์ประกอบการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่มีผลต่อ ผลสัมฤทธิ์คะแนนการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติ (O-NET) ควรให้ความสำคัญในด้านผู้สอน ด้านผู้เรียน ด้านกระบวนการเรียนรู้ ด้านการวัดผลประเมินผล และด้านการบริหารจัดการ

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลง หรือปรับปรุงพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามที่คาดหวังซึ่งเป็นมาตรฐานที่กำหนดไว้อัน จะนำมาซึ่งความพอใจของผู้ปกครองชุมชนและสังคมโดยทั่วไปในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาต้อง อาศัยความรับผิดชอบรวมทั้งในระดับประเทศและระดับสถานศึกษาโดยคำนึงถึงองค์ประกอบ 5 ประการได้แก่การจัดการเรียนรู้ (หลักสูตรสื่อการสอนและเทคโนโลยี) การประเมินผลผู้เรียนการ

ประเมินและพัฒนาคุณภาพครูการประเมินคุณภาพสถานศึกษาและการจัดสรรงบประมาณเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

แนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

มีนักการศึกษาและนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

จิราพร แสงมาศ (2554: 25) กล่าวว่า แนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนมี 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. การพัฒนาและการปรับปรุงคุณภาพเพื่อให้ได้มาตรฐานการศึกษาเป็นการนำข้อมูลสารสนเทศที่ได้จากการตรวจสอบ ทบทวนคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษามาพิจารณาวางแผนปฏิบัติประจำปี โดยมุ่งเน้นให้แผนปฏิบัติการประจำปีเป็นยุทธศาสตร์สู่ความสำเร็จตามธรรมนูญสถานศึกษา โดยมีเป้าหมาย จุดเน้นที่สำคัญ คือ คุณภาพของสถานศึกษาเป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาที่กำหนดไว้ ดังนั้นกระบวนการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาจะถูกกำหนดลงในแผนปฏิบัติการประจำปี ซึ่งเกิดจากการนำข้อมูลสารสนเทศหรือผลการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาในแต่ละมาตรฐาน แต่ละตัวชี้วัด ซึ่งยังไม่ได้มาตรฐานที่กำหนด จำเป็นต้องพัฒนาปรับปรุงให้ได้มาตรฐาน สถานศึกษาสามารถนำข้อมูลสารสนเทศเหล่านี้มาวิเคราะห์ ตัดสินใจ วางแผนกำหนดเป็นกลยุทธ์สู่ความสำเร็จในแผนปฏิบัติการประจำปี ดังนั้นยุทธศาสตร์สู่ความสำเร็จต้องขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์ ความต้องการ ความพร้อมและศักยภาพของบุคลากรในสถานศึกษาโดยเฉพาะคุณภาพหรือความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาในการเป็นผู้กำหนดทิศทาง เป้าหมายของสถานศึกษา สร้างทีมงาน และพัฒนาทีมงานให้เข้มแข็งมีประสิทธิภาพในการที่จะทำให้สถานศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด

2. การพัฒนามาตรฐานของสถานศึกษาเป็นการยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้สูงขึ้นการพัฒนามาตรฐานการศึกษาควรเกิดจากความเห็นพ้องต้องกันของคณะกรรมการสถานศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาทุกฝ่าย หลังจากที่สถานศึกษาได้รับการรับรองมาตรฐานจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาหรือองค์กรประเมินภายนอกหรือสถานศึกษามั่นใจว่าผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาเป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาแล้ว โดยมีข้อมูลสารสนเทศและหลักฐานต่าง ๆ ที่ชี้หรือแสดงว่าสถานศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด ดังนั้นสถานศึกษาจึงสามารถพัฒนามาตรฐานของตนเองให้มีความสูงขึ้นไป ข้อมูลสารสนเทศจากการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละปี เมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลพื้นฐานการศึกษา และมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจะชี้หรือแสดงหลักฐานร่องรอยความสำเร็จและความก้าวหน้าของสถานศึกษาอย่างชัดเจนว่าสามารถพัฒนาคุณภาพในแต่ละมาตรฐานประสบความสำเร็จอย่างไร และข้อมูลสารสนเทศเหล่านี้ยังแสดงจุดแข็ง

จุดอ่อนให้สถานศึกษานำมาปรับปรุงตนเอง และที่สำคัญคือข้อมูลสารสนเทศเหล่านี้จะต้องนำมาใช้ในการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาที่ต้องการจะพัฒนา หรือยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้สูงขึ้นกว่ามาตรฐานการศึกษา

สำนักงานทดสอบทางการศึกษา (2553: 3) ได้เสนอแนวคิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นกระบวนการที่สถานศึกษาต้องดำเนินงานตามแนวทางการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา โดยมีแนวคิดการดำเนินงานที่น่าสนใจและได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย เช่น กระบวนการพัฒนาโดยการใช้ข้อมูลอย่างชาญฉลาด (Data wise improvement process) การจัดการความรู้ (Knowledge management) การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ (Learning network) และการนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ (Evaluation Utilization) เป็นต้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. กระบวนการพัฒนาโดยการใช้ข้อมูลอย่างชาญฉลาด (Data wise improvement process) การใช้ข้อมูลอย่างชาญฉลาดเป็นกระบวนการนำข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ ที่สถานศึกษามีอยู่มาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ทั้งในด้านการบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอน หรือด้านอื่น ๆ โดยข้อมูลสารสนเทศเหล่านี้ได้มาจากผลการประเมินจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เช่น ผลการประเมินผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการทดสอบระดับท้องถิ่น ผลการทดสอบระดับชาติ เป็นต้น โดยมีขั้นตอนการใช้ข้อมูลอย่างชาญฉลาดดังนี้

ระยะที่ 1 การจัดเตรียมข้อมูล เป็นระยะที่สถานศึกษาจัดทำข้อมูลพื้นฐานด้านต่าง ๆ สำหรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เช่น ข้อมูลการบริหารจัดการ ข้อมูลการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น ซึ่งข้อมูลที่ใช้ในการเตรียมการครั้งนี้ได้มาจากการกระบวนการติดตาม ตรวจสอบหรือประเมินผลการดำเนินงานของสถานศึกษา

ระยะที่ 2 การสืบเสาะเพื่อวางแผนการใช้ข้อมูล เป็นระยะที่สถานศึกษาต้องกำหนดออกแบบ หาแนวทาง และแบบแผน เพื่อนำข้อมูลไปใช้ ทั้งในด้านการบริหารจัดการ หรือการจัดการเรียนการสอน

ระยะที่ 3 การลงมือปฏิบัติงาน เป็นระยะที่สถานศึกษาลงมือปฏิบัติงานตามแนวทางและแบบแผนที่กำหนดไว้ข้างต้น ซึ่งถือเป็นขั้นตอนการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการของสถานศึกษา หรือการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามแนวทางหรือแบบแผนที่กำหนดไว้ ในขั้นตอนนี้สถานศึกษาสามารถนำผลจากการปฏิบัติงานไปใช้สะท้อนกลับ (reflect) เพื่อปรับปรุงจุดด้อยของการดำเนินงานในระยะแรกเพื่อให้เกิดเป็นวงจรของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องได้

กระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยการใช้ข้อมูลอย่างชาญฉลาดเป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทั่วทั้งโรงเรียน ที่ต้องอาศัยการร่วมมือร่วมพลังจากบุคลากรทุกฝ่าย

โดยจำเป็นต้องมีการสร้างวัฒนธรรมการใช้ข้อมูลให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาและเน้นจุดที่ควรพัฒนาอยู่ที่คุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้บริหารสถานศึกษาถือเป็นกลไกหลักสำคัญในการสนับสนุน ส่งเสริม และเป็นผู้ดำเนินการดำเนินงานต่างๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และเป็นวงจรการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไปได้ ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทภาระหน้าที่หลักของสถานศึกษาในการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนที่ยั่งยืน

2. การจัดการความรู้ (Knowledge management) การจัดการความรู้เป็นแนวคิดที่สามารถนำไปปฏิบัติ เพื่อให้การดำเนินงานของโรงเรียนเป็นไปตามวงจรคุณภาพ PDCA และทำให้คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในขั้นตอน A (Act) ซึ่งการดำเนินงานอย่างเหมาะสมจำเป็นต้องพิจารณาข้อมูลต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโรงเรียนอย่างรอบด้าน เพื่อนำไปสู่การปรับปรุง พัฒนา และแก้ไขจุดบกพร่องต่าง ๆ แล้วนำไปสู่การกำหนดแผนงานและการปฏิบัติงานตามลำดับ โดยมีการจัดการความรู้แต่ละขั้นตอน มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างความรู้ (Knowledge creation) เป็นขั้นตอนของการได้มาซึ่งความรู้ที่จะนำไปใช้ วิธีการได้มาขององค์ความรู้ ได้แก่ การประชุม การพบปะพูดคุยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน ตลอดจนการค้นคว้าจากตำรา เอกสาร งานวิจัย และรายงานผลการประเมินด้านต่าง ๆ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 การจัดเก็บความรู้ (Knowledge storage) เป็นขั้นตอนการจัดเก็บรักษาองค์ความรู้ที่ได้จากการสร้างในขั้นตอนที่ 1 ให้อยู่ในรูปแบบที่เหมาะสม สามารถสืบค้น หยิบจับ หรือนำมาใช้ได้อย่างสะดวก เช่น การจัดเก็บในรูปแบบรายงาน การจัดทำแฟ้มเอกสาร การบันทึกข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์ หรือความรู้ที่อยู่ในตัวคน เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge transfer) เป็นขั้นตอนการเข้าถึงข้อมูลหรือการเผยแพร่ข้อมูลที่อยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ที่สามารถถ่ายโอนจากแหล่งหนึ่งไปยังแหล่งหนึ่งด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การประชุม การนำเสนอผลงานผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อ หรือกระบวนการทางการศึกษา เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 4 การใช้ความรู้ (Knowledge Utilization) เป็นการนำความรู้ที่สร้างขึ้นไปใช้ประโยชน์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรหรือการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ขั้นตอนการจัดการความรู้ทั้ง 4 ขั้นตอนข้างต้น จะมีการดำเนินการหรือปฏิบัติเป็นวัฏจักรต่อเนื่อง กล่าวคือ เมื่อมีการดำเนินการหรือปฏิบัติตั้งแต่ขั้นตอนที่ 1 ขั้นการสร้างความรู้จนถึงขั้นที่ 4 คือ ขั้นการใช้ความรู้ ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายก็จะได้ผลที่สะท้อนให้เห็นว่าเป็นไปตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์หรือไม่ จากนั้นต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ขบคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ หรือหาข้อมูลใหม่เพิ่มเติมเพื่อมาสนับสนุนหรืออธิบายผลที่เกิดขึ้นทั้งที่เป็นปัญหาและที่ประสบความสำเร็จ การอธิบายผลที่เกิดขึ้นดังกล่าวก็คือความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นนั่นเอง และเมื่อมีการนำความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นนี้

ไปผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ของการจัดการความรู้อีกครั้งและเป็นวงจรต่อเนื่อง ซึ่งถือเป็นการพัฒนางานอย่างต่อเนื่องนั่นเอง

3. การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ (Learning network) เครือข่ายเป็นกลุ่มของบุคคลและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในกลุ่มหรืออาจมีการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวกันของบุคคลด้วยความสมัครใจ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน ประสานงานเชื่อมโยงกัน สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันภายใต้รูปแบบหรือระเบียบโครงสร้างที่บุคคล องค์กร หรือสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระต่อกัน ซึ่งมี 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิธีการแสวงหา ซึ่งเป็นการประชาสัมพันธ์เพื่อหาสมาชิก เช่น ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ การใช้วิธีการบอกต่อ การใช้วิธีการรับสมัครสมาชิกที่มีความสมัครใจ รวมทั้งการเชิญชวนบุคคลต่าง ๆ ตลอดจนชุมชนเข้าร่วมเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง

ขั้นตอนที่ 2 ยุทธศาสตร์การรณรงค์ ซึ่งจะต้องดำเนินการดังนี้ 1) สร้างความตระหนักของการสร้างเครือข่าย เช่น ส่งเสริมให้เกิดความตระหนักว่าเครือข่ายมีประโยชน์อย่างไร 2) ให้ความสำคัญกับสมาชิกเครือข่ายและส่งเสริมให้มีบทบาทและมีส่วนร่วม 3) สร้างผลงานให้เป็นที่ยอมรับเพื่อให้ยุทธศาสตร์การรณรงค์ได้รับการยอมรับมากยิ่งขึ้น 4) สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของแก่สมาชิกเครือข่ายและกระตุ้นให้สมาชิกร่วมเป็นแกนนำในการดำเนินงาน 5) ใช้ยุทธศาสตร์ในการจูงใจและเสริมด้วยยุทธศาสตร์การประชาสัมพันธ์เพื่อให้การรณรงค์ประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 กิจกรรมการดำเนินงาน โดยดำเนินการดังนี้ 1) ศึกษาปัญหา กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์และแผนที่ชัดเจน 2) สร้างแกนนำ เผยแพร่วัตถุประสงค์ของการตั้งเครือข่าย 3) หาสมาชิก และจัดทำทำเนียบสมาชิก 4) ระดมความคิดร่วมกันทั้งรูปแบบที่เป็นทางการ เช่นการประชุม หรือรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เช่น การพบหารือ 5) แบ่งบทบาทหน้าที่ของสมาชิก พัฒนาจุดต่อและส่งเสริมจุดเด่นของเครือข่าย 6) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ขยายผลเชื่อมโยงเครือข่ายอื่น ๆ 7) มีการระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการดำเนินงานเครือข่าย 8) จัดตั้งคลินิกเครือข่ายเพื่อให้คำแนะนำกับสมาชิก และ 9) มีการรายงานผลการปฏิบัติงานและติดตามประเมินผลการดำเนินงาน

4. การนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ (Evaluation Utilization) การนำผลการประเมินไปใช้เป็นแนวคิดหนึ่งสำหรับการปฏิบัติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยส่วนใหญ่แล้วสถานศึกษาจะใช้กระบวนการของวงจร PDCA ในการบริหารจัดการศึกษา เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์/เป้าหมายการจัดการศึกษาของสถานศึกษา วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในที่นี้ ก็คือมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาซึ่งจะช่วยให้ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวทางในการนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ คือการนำผลการประเมินด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษามาใช้ในการกำหนดแผนการปฏิบัติงานของสถานศึกษาให้มีความสอดคล้อง เหมาะสม และทันกับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์/เป้าหมายการจัด

การศึกษาที่กำหนดไว้นั้นเอง การนำผลการประเมินไปใช้นั้น สถานศึกษาควรดำเนินการดังนี้ 1) ศึกษาผลการประเมินหรือข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ ของสถานศึกษา เพื่อใช้ในการวางแผนพัฒนาการจัดการศึกษาให้ได้มาตรฐาน โดยวิเคราะห์ปัญหาและสภาพต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งหาสาเหตุ และแนวทางการพัฒนา เพื่อกำหนดกลยุทธ์หรือแนวทางการพัฒนา ปรับปรุงและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ภายใต้ผลการประเมินของสถานศึกษา 2) กำหนดเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ 3) จัดทำและดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่เน้นคุณภาพผู้เรียน 4) นิเทศ กำกับ ติดตามและตรวจสอบการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่องตามแผนที่จัดทำไว้ และ 5) ประเมินผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ในกรณีที่ผลการประเมินผ่านหรือเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดก็ให้ตั้งเป้าหมายใหม่เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพให้สูงขึ้น และกรณีที่ผลการประเมินไม่ผ่านหรือไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด ก็นำไปสู่การปรับปรุงแก้ไข โดยเริ่มต้นตามวงจรการพัฒนาคุณภาพใหม่ต่อไป

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า แนวคิดต่าง ๆ เป็นกระบวนการพัฒนาโดยใช้ข้อมูลอย่างชาญฉลาด (Data wise improvement process) การจัดการความรู้ (Knowledge management) การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ (Learning network) และการนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ (Evaluation utilization) เป็นเพียงแนวคิดหนึ่งเท่านั้น ซึ่งยังมีแนวคิดอื่น ๆ อีกมากมายที่สถานศึกษาสามารถนำมาปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ และเพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เป็นการส่งเสริม สนับสนุน และช่วยเหลือให้สถานศึกษาดำเนินงานอย่างเป็นระบบ โดยที่กระบวนการบริหารงานของสถานศึกษาในปัจจุบันส่วนใหญ่จะใช้กระบวนการของ PDCA

รูปแบบการประเมินโดยใช้ชิปโมเดล (CIPP Model)

แนวคิดการประเมินของสตัฟเฟิลบีม(Daniel L. Stufflebeam) ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทฤษฎีการประเมินจนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในปัจจุบันเรียกว่า CIPP Model ดังมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงไว้ ดังนี้

สุวิทย์ มูลคำ และสุนันทา สุนทรประเสริฐ (2550:155-156) กล่าวว่า สตัฟเฟิลบีมได้พัฒนาแนวคิดของวิธีการประเมิน โดยอาศัยลักษณะของการแบ่งประเภทของการตัดสินใจ โดยชี้ให้เห็นว่าในการตัดสินใจในส่วนใดก็แล้วแต่จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลที่ได้จากการใช้กระบวนการประเมินมาช่วยในการตัดสินใจ ซึ่งสตัฟเฟิลบีมได้จำแนกการตัดสินใจและการประเมินเพื่อการบริหารและการวางแผนไว้ 4 ประเภท ดังนี้

1. การประเมินสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นการประเมินเกี่ยวกับนโยบาย ปรัชญา เป้าหมาย แรงกดดันทางเศรษฐกิจและสังคม ความต้องการของบุคคลและหน่วยงานที่

เกี่ยวข้อง ตลอดจนแรงกดดันทางการเมือง สารสนเทศที่ได้ใช้ประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ

2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) เป็นการตรวจสอบความพร้อมของปัจจัยเบื้องต้นต่าง ๆ บุคลากร งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ เป็นต้น เป็นการประเมินเพื่อมุ่งเน้นว่ามีปัจจัยพร้อมมูลที่จะดำเนินการหรือไม่ แผนหรือโครงการที่เสนอเหมาะสมหรือไม่ ควรปรับปรุงตรงไหน สารสนเทศที่ได้ใช้ประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงสร้างเพื่อเลือกแผนการจัดโครงการ หรือแผนการดำเนินงานที่เหมาะสมที่สุด เพื่อได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินขณะดำเนินงาน หรือประเมินในเชิงความก้าวหน้าหรือประเมินเพื่อปรับปรุงโครงการในวงจรการบริหารโครงการ ศึกษาปัญหาและอุปสรรค จุดเด่น จุดด้อย เป็นการประเมินเพื่อหาสาเหตุ ควรทำการประเมินเป็นระยะ ๆ เพื่อส่งผลกระทบต่อบรรลุเป้าหมายของโครงการนั่นเอง สารสนเทศที่ได้นำมาใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ การควบคุม หรือปรับปรุงแก้ไขวิธีการต่าง ๆ ให้เหมาะสมทันต่วงทีในขณะที่โครงการนั้นกำลังดำเนินอยู่

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินผลหลังจากการดำเนินงานโครงการสิ้นสุดลงแล้ว ประกอบด้วย การประเมินผลลัพธ์ (Output Evaluation) โดยพิจารณาจากปริมาณและคุณภาพของผลผลิตเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของโครงการตลอดจนการนำเอาความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานอีกส่วนหนึ่ง ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพเพื่อที่จะตัดสินใจว่าควรจะได้ปรับปรุงให้ดีขึ้น หรือล้มเลิกโครงการนี้

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2551: 56-59) กล่าวว่า แนวคิดการประเมินของสตัฟเฟิลบีมว่าการประเมินเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นกระบวนการคือ มีความต่อเนื่องกันในการดำเนินงานอย่างครบวงจร จะต้องมีภาระหรือบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ และมีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่ได้ระบุหรือบ่งชี้ไว้ แล้วนำเอาข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้นั้น จัดทำให้เป็นสารสนเทศ โดยสารสนเทศที่ได้มานั้นจะต้องมีความหมายและประโยชน์ เพื่อนำไปเสนอใช้ประกอบการตัดสินใจในการกำหนดทางเลือกใหม่ หรือแนวทางดำเนินการต่อไป

แนวคิดของสตัฟเฟิลบีม มีลักษณะที่จะแบ่งแยกบทบาทของการทำงานระหว่างฝ่ายประเมินกับฝ่ายบริหารออกจากกันอย่างเด่นชัด กล่าวคือ ฝ่ายประเมินทำหน้าที่ระบุ จัดหา และนำเสนอสารสนเทศให้กับฝ่ายบริหาร ส่วนฝ่ายบริหารมีหน้าที่เรียกหา และนำผลการประเมินที่ได้นั้นไปใช้ประกอบการตัดสินใจเพื่อดำเนินการต่อไป

สตัฟเฟิลบีมและคนอื่น ๆ แบ่งการประเมินออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. การประเมินบริบท หรือสภาพแวดล้อม เป็นการประเมินก่อนที่จะลงมือดำเนินการใด ๆ ที่จุดมุ่งหมายเพื่อกำหนดหลักการ และเหตุผล รวมทั้งเพื่อพิจารณาความจำเป็นที่จะต้องจัดทำ

โครงการดังกล่าว การชี้ประเด็นปัญหาตลอดจน การพิจารณาความเหมาะสมของเป้าหมายของโครงการ

2. การประเมินตัวป้อนเข้า เป็นการประเมิน เพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสมความเพียงพอของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ ตลอดจนเทคโนโลยี และแผนของการดำเนินงาน

3. การประเมินกระบวนการ ส่วนนี้เป็นการประเมินเพื่อหาข้อบกพร่องของการดำเนินโครงการเพื่อทำการแก้ไขให้สอดคล้องกับข้อบกพร่องนั้น ๆ หาข้อมูลประกอบการตัดสินใจที่สั่งการเพื่อพัฒนางาน โดยบันทึกภาวะของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นไว้เป็นหลักฐาน

4. การประเมินผลผลิตที่เกิดขึ้น เป็นการประเมิน เพื่อเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการกับเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้แต่ต้นรวมทั้งการพิจารณาในประเด็นของการยุบ เลิก ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการ

สมคิด พรหมจ้อย (2552: 57-58) ได้กล่าวว่า การประเมินโดยใช้ชิปโมเดล (CIPP Model) เป็นการประเมินที่เป็นกระบวนการต่อเนื่อง โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ คือใช้ควบคู่กับการบริหารโครงการเพื่อหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ซึ่งแนวทางการประเมินในด้านต่าง ๆ มีรายละเอียด ดังนี้

1. การประเมินบริบท หรือสถานะแวดล้อม (Context Evaluation:C) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญ เพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการ

2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation:I) เป็นการประเมิน เพื่อใช้ข้อมูลตัดสินใจปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการว่าเหมาะสมหรือไม่ โดยดูว่าปัจจัยที่ใช้จะมีส่วนช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายของโครงการหรือไม่

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation:P) เป็นการประเมินระหว่างการทำโครงการ เพื่อหาข้อดี และข้อบกพร่องของการดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ และเป็นการรายงานผลการปฏิบัติงานของโครงการนั้นด้วย

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation:P) เป็นการประเมินเพื่อดูว่าผลที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ หรือตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ โดยอาศัยข้อมูลจากการประเมินโครงการเป็นสำคัญ

เชาว์ อินโย (2553:125-127) ได้กล่าวว่า การประเมินโดยใช้ชิปโมเดลแบ่งการประเมินออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. การประเมินสถานะแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นการประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อกำหนดโครงการ เป็นสิ่งที่อยู่นอกโครงการแต่มีผลต่อความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของโครงการ และเป็นการพิจารณาความจำเป็นที่ต้องจัดทำโครงการดังกล่าว ได้แก่ ความต้องการของชุมชน และกลุ่มเป้าหมายของโครงการ จำนวนประชากร สภาพเศรษฐกิจ และปัญหาของชุมชน

ตลอดจนนโยบายของหน่วยงานระดับบน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ตัดสินใจวางแผน กำหนดนโยบาย กำหนดเป้าหมาย และกำหนดจุดมุ่งหมายของโครงการได้อย่างเหมาะสมต่อไป

2. การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการประเมินทรัพยากรที่จำเป็นที่จะนำมาใช้ในการดำเนินโครงการว่ามีความเป็นไปได้ มีความเหมาะสมและมีความเพียงพอ หรือไม่ ทรัพยากรที่จำเป็น ได้แก่ งบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เวลา กลุ่มเป้าหมาย เทคโนโลยีและแผนการดำเนินงาน การประเมินปัจจัยนำเข้านำไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจหาวิธีดำเนินงานโครงการให้บรรลุเป้าหมาย

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินการบริหารโครงการ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ การนำปัจจัยนำเข้าของโครงการมาใช้เหมาะสมหรือไม่ กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นจะบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ สารสนเทศต่าง ๆ จะถูกวิเคราะห์รวบรวม และนำเสนอผู้ดำเนินงานโครงการ อาจจะต้องการสารสนเทศทุกวัน หรือในตอนเริ่มต้นโครงการเป็นการบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในขณะดำเนินงานโครงการไว้เป็นหลักฐานการประเมินกระบวนการมีประโยชน์ในการค้นหาจุดเด่น หรือจุดแข็ง (Strengths) หรือจุดด้อย (Weakness) ของโครงการ นำไปใช้ในการพัฒนา แก้ไข ปรับปรุงการดำเนินโครงการต่อไปให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินผลที่ได้จากโครงการว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ คำนวณค่าใช้จ่าย โดยนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ มุ่งตอบคำถามว่า โครงการประสบความสำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ ผลการประเมินจะทำให้ได้สารสนเทศในการพิจารณาตัดสินใจ ยุติ ปรับขยาย หรือทำงานเป็นประจำ การประเมินผลผลิตจะทำการประเมิน 2 ขั้นตอน คือ 1) ประเมินทันทีที่สิ้นสุดโครงการเรียกว่าการประเมินผลลัพธ์ และ 2) การประเมินผลกระทบของโครงการทั้งบวกและลบ

การประเมินตามรูปแบบ CIPP Model ทั้ง 4 ขั้นตอน คือ การประเมินบริบทการประเมิน ปัจจัยนำเข้า การประเมินกระบวนการ และการประเมินผลผลิต สามารถนำไปช่วยในการปรับปรุงโครงการ ทั้งนี้การประเมินในแต่ละขั้นตอนดังกล่าวนำไปช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ 4 ประเภท คือ

1. การตัดสินใจเพื่อการวางแผน ได้จากการประเมินบริบท นำผลการประเมินไปใช้ตัดสินใจกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการทั้งวัตถุประสงค์ระยะสั้น และระยะยาวให้สอดคล้องกับแผนในการดำเนินงาน

2. การตัดสินใจเพื่อกำหนดโครงสร้างของโครงการ จากการประเมินปัจจัยนำเข้า นำผลการประเมินไปใช้ตัดสินใจวางโครงการ กลวิธีดำเนินโครงการ และขั้นตอนการทำงานต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ

3. การตัดสินใจเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ ได้จากการประเมินกระบวนการ นำผลการประเมินไปใช้ตัดสินใจเกี่ยวกับการนำโครงการไปสู่การปฏิบัติทำให้การทำงานเป็นไปตามแผนที่กำหนด ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

4. การตัดสินใจเพื่อทบทวนโครงการ ได้จากการประเมินผลผลิต นำผลการประเมินไปใช้ตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของโครงการว่าควรจะทำต่อไป ยุติ ล้มเลิก ขยายโครงการ หรือให้ทำเป็นงานประจำ

รัตน์ บัวสนธ์ (2556:10-23) กล่าวว่า รูปแบบการประเมิน CIPP เป็นการนำตัวอักษรตัวแรกของมิติการประเมิน 4 ด้าน มาประกอบกัน ได้แก่ การประเมินบริบท (Context) ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Product) ซึ่งสตัฟเฟิลบีม พัฒนานำเสนอขึ้นโดยมีพื้นฐานมาจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์การกระทำการประเมินโครงการทางการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกาตั้งแต่กลางปี 1960 โดยต้องการที่จะแก้ไขข้อผิดพลาดหรือข้อจำกัดของรูปแบบการประเมินดั้งเดิม อาทิ การออกแบบการทดลองการประเมิน อิงวัตถุประสงค์ และการทดสอบมาตรฐานผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รูปแบบหรือวิธีการประเมินแบบดั้งเดิมมีข้อจำกัดในการศึกษาคำตอบเกี่ยวกับโครงการทางการศึกษาในสมัยนี้ จึงทำให้เกิดการพัฒนาแบบการประเมินใหม่ ๆ เพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับโครงการทางการศึกษาอย่างรอบด้านหลายแง่มุมมากขึ้น ซึ่งรูปแบบการประเมิน CIPP ก็เป็นหนึ่งในรูปแบบการประเมินอื่น ๆ ที่นักประเมินในยุคนี้พัฒนานำเสนอไว้ รูปแบบการประเมิน CIPP ปรากฏขึ้นเป็นลายลักษณ์ชัดเจนในหนังสือชื่อ Educational Evaluation and Decision Making ซึ่งตีพิมพ์ในปี 1971 และปรับปรุงอีกครั้งในปี 2007 ในหนังสือ Evaluation Theory Models and Applications โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การประเมินบริบท (Context Evaluation) หมายถึง การประเมินเกี่ยวกับความต้องการจำเป็น (Need) ปัญหา (Problem) คุณสมบัติที่มีค่า (Assets) และโอกาส (Opportunities)

การประเมินบริบทอาจจะประเมินได้ทั้งก่อน ระหว่างหรือแม้กระทั่งหลังการดำเนินโครงการ แผนงานหรือสิ่งแทรกแซง(Intervention) อื่นๆ (Stufflebeam and Shinkfield, 2007:336) ในกรณีประเมินบริบทก่อนการดำเนินโครงการ องค์กรหรือหน่วยงานจะใช้ผลจากการประเมินบริบทเพื่อช่วยจัดลำดับความสำคัญและกำหนดเป้าหมายสำหรับโครงการนั้น แต่ถ้าเป็นการประเมินบริบทระหว่างหรือหลังดำเนินโครงการหรือสิ่งแทรกแซงอื่น ๆ องค์กรและหน่วยงาน มักจะดำเนินการและจัดทำรายงานการประเมินบริบท จึงมีประโยชน์สำหรับการตัดสินใจกำหนดเป้าหมายของโครงการ และช่วยให้ผู้รับบริการได้ประเมินว่าโครงการมีประโยชน์ตอบสนองหรือเป็นไปตามความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์หรือไม่เพียงไร

เทคนิควิธีการที่ใช้ในการประเมินบริบท ควรใช้วิธีการรวบรวมสารสนเทศอย่างหลากหลายครอบคลุมสมาชิกที่เป็นประชากรเป้าหมายรวมทั้งสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ของโครงการหรือสิ่ง

แทรกแซงนั้น นักประเมินอาจใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแล้วสร้างแบบสอบถามหรือแบบสำรวจความต้องการจำเป็น และทำการทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบความต้องการจำเป็นจำแนกตามกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวกับโครงการหรือสิ่งแทรกแซงนั้น หรืออาจศึกษาปัญหาความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการปรับปรุงผลสัมฤทธิ์หรือประสิทธิผลทางการเรียนของนักเรียนในรายกรณีเช่นนี้ นักประเมินก็อาจทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาใด ๆ เป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้เปรียบเทียบได้

ผลการประเมินบริบทสามารถนำมาใช้ได้อย่างกว้างขวาง เช่น ผู้บริหารสามารถนำผลการประเมินที่ได้ไปใช้สื่อสารกับสมาชิกในองค์กรเพื่อแลกเปลี่ยนระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดแข็งจุดอ่อน ความต้องการจำเป็น คุณสมบัติที่มีค่า โอกาส และการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาขององค์กร

2. การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) จุดมุ่งเน้นหลักของการประเมินปัจจัยนำเข้าเพื่อช่วยจัดลำดับโครงการที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความต้องการจำเป็น โดยการศึกษาและตรวจสอบอย่างถี่ถ้วนกับแนวทางต่าง ๆ ที่มีศักยภาพหรือมีความเป็นไปได้มากที่สุด ในอันที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การประเมินปัจจัยนำเข้าจะเป็นตัวบ่งบอกล่วงหน้าถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวหรือประสิทธิผลของความพยายามเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่โครงการหรือสิ่งแทรกแซงนั้น ๆ ต้องการให้เกิด จุดมุ่งเน้นประการที่สองของการประเมินปัจจัยนำเข้า ก็เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับแนวทางที่เป็นทางเลือกต่าง ๆ เพราะเหตุใดจึงเลือกแนวทางนั้น ในกรณีเช่นนี้ สารสนเทศที่ได้จากการประเมินปัจจัยนำเข้าจะมีความสำคัญเป็นอย่างมากสำหรับบ่งบอกให้เห็นถึงความรับผิดชอบ (Accountability) ใด ๆ ของผู้พัฒนาโครงการที่พยายามออกแบบและปรับปรุงงบประมาณใด ๆ ของโครงการหรือสิ่งแทรกแซงดังกล่าว นอกจากนี้แล้วการประเมินปัจจัยนำเข้าก็จะช่วยจำแนกและจัดลำดับแนวทางที่เกี่ยวข้องให้แก่ผู้มีหน้าที่ตัดสินใจได้ใช้เป็นทางเลือกสำหรับการดำเนินงานต่อไป

โดยสรุปการประเมินปัจจัยนำเข้าก็เพื่อช่วยผู้ทำหน้าที่ตัดสินใจเลือกกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายตอบสนองความต้องการจำเป็นให้แก่ผู้รับประโยชน์ ก่อให้เกิดแผนงานปฏิบัติได้จริงและใช้งบประมาณได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งการบันทึกและสร้างสำนักรับผิดชอบเกี่ยวกับการได้มาซึ่งทรัพยากรและวิธีดำเนินงานในแผนงานนั้น ๆ นอกจากนี้แล้วหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการประเมินปัจจัยนำเข้าก็เพื่อช่วยให้ผู้นำโครงการหลีกเลี่ยงความสูญเสียเปล่าใด ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากการใช้เงินวัดกรรมหรือโครงการที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าถึงทรัพยากรที่จะต้องสูญเสียไป

การประเมินปัจจัยนำเข้า นำไปประยุกต์ใช้ได้หลายกรณี อาทิ ผู้บริหารใช้สำหรับจัดทำข้อเสนอเพื่อขอรับเงินลงทุนสนับสนุนการดำเนินงานจากคณะกรรมการกำหนดนโยบายในหน่วยงานหนึ่ง ๆ โรงเรียนหรือหน่วยงานทางการศึกษาใช้สำหรับจัดทำข้อเสนอเพื่อขอรับงบประมาณสนับสนุน

แผนงาน โครงการทางการศึกษา ในขณะที่เดียวกันผู้กำหนดนโยบายหรือผู้ทำหน้าที่ตัดสินใจทางการศึกษาก็ใช้สำหรับการพิจารณาตัดสินใจเกี่ยวกับความคุ้มค่าหรือประสิทธิผลที่ได้รับเมื่อเปรียบเทียบกับต้นทุนหรืองบประมาณที่ต้องจัดสรรให้กับโครงการหรือนวัตกรรมทางการศึกษาใหม่ ๆ

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการตรวจสอบการนำแผนงานหรือโครงการไปใช้หรือตรวจสอบการดำเนินการใช้แผนงาน โครงการ วัตถุประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่งของการประเมินกระบวนการก็คือ การให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ปฏิบัติงานในโครงการนั้น ๆ เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการว่าเป็นไปตามตารางเวลาที่กำหนดหรือไม่การใช้งบประมาณและประสิทธิภาพเป็นอย่างไร สำหรับวัตถุประสงค์อีกประการหนึ่งก็เพื่อชี้แนะแนวทางให้แก่ผู้ปฏิบัติงานในการปรับปรุงการใช้งบประมาณและแนวทางการดำเนินงานของโครงการให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น เพราะโดยปกติแล้วเมื่อมีการเริ่มต้นดำเนินงานของโครงการหรือแผนงานผู้ปฏิบัติย่อมไม่สามารถที่จะกำหนดสิ่งต่าง ๆ ได้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการจัดกิจกรรม การใช้บุคลากร งบประมาณ หรืออื่น ๆ ดังนั้น การได้รับสารสนเทศจากการประเมินกระบวนการ ก็สามารถนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ ในโครงการให้สามารถดำเนินการต่อไปและมีความเป็นไปได้ที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ ในการประเมินกระบวนการนั้น ควรทำการเปรียบเทียบระหว่างกิจกรรมและค่าใช้จ่ายจริงกับกิจกรรมในแผนงาน โครงการและงบประมาณที่กำหนดไว้ว่ามีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงไร รวมทั้งบรรยายให้เห็นถึงปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการนำโครงการไปใช้และท้ายที่สุดก็ควรจัดทำรายงานที่ผู้ร่วมโครงการหรือผู้ทำการสังเกตได้ตัดสินใจคุณภาพของกระบวนการใช้

นักประเมินกระบวนการจำเป็นต้องดำเนินการค่อนข้างมากในการควบคุม กำกับและจัดทำเอกสารเกี่ยวกับกิจกรรมของโครงการหรือตัวแทรกแซง ซึ่งอาจเริ่มจากการทบทวนกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องแผนการปฏิบัติงาน งบประมาณและการประเมินภูมิหลังของโครงการหรือที่แทรกแซงเพื่อที่จะพิจารณาว่ากิจกรรมอะไรที่ควรต้องกำกับในโครงการหรือสิ่งแทรกแซงดังกล่าว การพิจารณาตัวอย่างที่เป็นไปได้ในการให้บริการกลุ่มผู้รับประโยชน์ การฝึกอบรม ให้คำปรึกษาทีมผู้ปฏิบัติงาน การจัดประชุมทีมผู้ปฏิบัติงาน การควบคุมกำกับผังงาน (Work Flow) การบำรุงรักษาตรวจสอบเครื่องอุปกรณ์การจัดลำดับและแจกจ่ายวัสดุ การควบคุมค่าใช้จ่าย การจัดการสารสนเทศของโครงการเหล่านี้ เป็นต้น

เทคนิควิธีที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลสารสนเทศในการประเมินกระบวนการนั้น นักประเมินควรใช้วิธีที่ไม่ก่อให้เกิดการรบกวน (Unobtrusive)แก่ผู้ปฏิบัติงานให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ขณะเดียวกันก็ต้องสร้างสัมพันธภาพที่ดีแก่ผู้ปฏิบัติงานในโครงการ แผนงานหรือสิ่งแทรกแซงนั้น ๆ ด้วยเช่นกัน นักประเมินอาจพิจารณาภาพรวม ๆ ว่ากิจกรรมหรือการดำเนินงานของโครงการดังกล่าวเป็นอย่างไร โดยการตรวจเยี่ยมและสังเกตที่ศูนย์ของกิจกรรมนั้น การทบทวนวิเคราะห์เอกสารที่

ปรากฏ การเข้าร่วมประชุมกับทีมปฏิบัติงานและการสัมภาษณ์บุคคลหลักหลังจากนั้นนักประเมินต้องจัดรายงานสรุปเกี่ยวกับแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อค้นพบและประเด็นการสังเกต นักประเมินควรแสดงให้เห็นเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ของกระบวนการอย่างชัดเจนตามที่ได้จากผู้ปฏิบัติงาน พร้อมทั้งนำเสนอรายงานนี้ในการประชุมทีมผู้ปฏิบัติงาน และเชื้อเชิญผู้อำนวยการของทีมผู้ปฏิบัติงานให้เป็นผู้ดำเนินการอภิปรายเกี่ยวกับข้อค้นพบซึ่งปรากฏในรายงาน ทีมงานของโครงการอาจจะใช้รายงานเพื่อการตัดสินใจให้เหมาะกับการปฏิบัติงานของตนต่อไป ต่อจากนั้นนักประเมินก็ควรทบทวนเกี่ยวกับแผนงานการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งต่อไป รวมทั้งการจัดทำรายงานตามลำดับ โดยการสอบถามความคิดเห็นข้อเสนอแนะจากทีมผู้ปฏิบัติงานถึงช่วงเวลาที่เหมาะสมเพื่อที่จะทำให้ได้สารสนเทศที่มีประโยชน์มากที่สุด ในการจัดประชุมนำเสนอรายงานให้กับทีมผู้ปฏิบัติงานในครั้งต่อไป ซึ่งทีมผู้ปฏิบัติงานก็อาจจะให้ข้อเสนอแนะที่ดีเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลในการประเมินว่าควรจะทำอย่างไร เช่น อาจใช้การสังเกต บันทึกการปฏิบัติงานประจำวันของทีมผู้ปฏิบัติงานการสัมภาษณ์และการใช้แบบสอบถาม เป็นต้น นอกจากนี้นักประเมินก็ควรสอบถามผู้ปฏิบัติงานถึงช่วงเวลาที่เหมาะสมหรือดีที่สุด สำหรับการให้ประโยชน์จากรายงานการประเมินช่วงถัดไป

นักประเมินกระบวนการควรจัดลำดับรายงานโดยพิจารณาว่าจะก่อให้เกิดผลดีที่สุดแก่ทีมผู้ปฏิบัติงานในการนำไปใช้ในแผนปฏิบัติงานและบูรณาการเข้ากับสิ่งแวดล้อมโดยรอบโครงการหรือสิ่งแทรกแซงนั้น นักประเมินควรจะต้องบรรยายให้เห็นถึงสิ่งที่เบี่ยงเบนออกไปจากแผนงานที่กำหนดและควรชี้ให้เห็นถึงความผันแปรเหล่านี้ว่ามีลักษณะอย่างไรเมื่อพิจารณาจากความแตกต่างระหว่างบุคคลกลุ่มบุคคลหรือสถานที่ที่แตกต่างเบี่ยงเบนไปจากแผนงานนั้น

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) วัตถุประสงค์หลักของการประเมินผลผลิตก็เพื่อสอบวัด ติความ และตัดสินผลสัมฤทธิ์ของโครงการ แผนงานหรือสิ่งแทรกแซงว่าตอบสนองความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้รับประโยชน์หรือไม่ นอกจากนี้การประเมินผลผลิตก็จะต้องประเมินผลลัพธ์ (Outcomes) ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ ทั้งที่เป็นไปในทางบวกและทางลบอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้นบ่อยครั้งที่นักประเมินยังขยายขอบเขตการประเมินผลผลิตไปสู่การประเมินในสิ่งที่เรียกว่า ผลลัพธ์ระยะยาวอีกด้วย

การประเมินผลผลิตควรดำเนินการโดยอาศัยการรวบรวมและวิเคราะห์การตัดสินใจของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีต่อโครงการหรือสิ่งที่ได้รับการประเมิน (Evaluation) นั้น ในบางครั้งก็อาจทำการเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับโครงการหรือสิ่งที่ได้รับการประเมินอื่นซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกันและก็มีอยู่บ่อย ๆ ที่ผู้รับบริการจากโครงการต้องการจะรู้ว่าโครงการดังกล่าวได้ผลสัมฤทธิ์เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดหรือไม่และมีประโยชน์คุ้มกับการลงทุนดำเนินการเพียงไร ดังนั้น ในทางที่เหมาะสมแล้วนักประเมินก็ควรที่จะวิเคราะห์ที่ความให้เห็นจุดอ่อนของการใช้โครงการหรือแผนปฏิบัติงานส่วนใดที่เป็นสาเหตุทำให้ได้ผลลัพธ์อ่อนด้อยลงไปด้วย เทคนิควิธีการที่ใช้ประเมินผลผลิตมิได้

กำหนดไว้อย่างเป็นแบบแผนตายตัว แต่นักประเมินอาจต้องใช้วิธีการอย่างหลากหลายร่วมกันเพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในการศึกษาผลลัพธ์ทั้งหมดของสิ่งที่ได้รับการประเมิน รวมทั้งยังช่วยในการตรวจสอบข้ามกันไปมาระหว่างข้อค้นพบที่หลากหลายอีกด้วย

ในการประเมินผลการปฏิบัติที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากวัตถุประสงค์ที่กำหนดนั้น นักประเมินจำเป็นต้องศึกษา ค้นหาผลลัพธ์ที่มีได้คาดหมายด้วยทั้งผลลัพธ์ในเชิงบวกและเชิงลบโดยการรับฟังความคิดเห็นหรือสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียกับสิ่งที่ได้รับการประเมินเพื่อที่จะทำการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับผลลัพธ์ให้ครอบคลุมทุก ๆ ด้าน และสืบหาข้อเท็จจริงอย่างรอบคอบสำหรับยืนยันหรือไม่ยืนยันสมมติฐานเกี่ยวกับผลลัพธ์ดังกล่าว นอกจากนี้แล้วนักประเมินอาจใช้วิธีการศึกษารายกรณีโดยเลือกบุคคลที่ได้รับประสบการณ์จากโครงการหรือสิ่งที่ได้รับการประเมินเพื่อทำการสัมภาษณ์ระดับลึกเกี่ยวกับผลที่เกิดจากโครงการดังกล่าว หรือนักประเมินอาจใช้วิธีการสำรวจความคิดเห็นทางโทรศัพท์หรือทางจดหมายของกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการเพื่อให้ตัดสินใจเกี่ยวกับการได้รับบริการตามมุมมองของแต่ละคนทั้งที่เป็นภาพบวกและลบ ยิ่งไปกว่านั้นนักประเมินก็อาจจะให้ผู้เข้าร่วมโครงการหรือสิ่งที่ได้รับจากการประเมิน เขียนเสนอตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับการได้รับบริการและก่อให้เกิดผลดีต่อการปฏิบัติงานของตน เช่น ผลผลิตของงานที่เพิ่มขึ้น หรือตำแหน่งหน้าที่การงานใหม่ที่ได้รับมอบหมาย รวมทั้งนักประเมินอาจใช้การสังเกตเพื่อจำแนกและเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มบุคคลโดยเปรียบเทียบตามรายการตรวจสอบผลลัพธ์กับโครงการให้บริการอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันกับโครงการที่ได้รับการประเมิน

ศิริพร ศิริรัตน์ (2557: 69-70) กล่าวว่า การประเมินโครงการด้วยรูปแบบชิปปี้ (CIPP Model) เป็นกระบวนการประเมินเพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้บริหารที่มีต่อโครงการ โดยมีกระบวนการประเมิน 4 ขั้นตอน คือ 1) การประเมินบริบท (Context Evaluation) 2) การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) 3) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) 4) การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) ต่อมาได้มีการขยายรูปแบบการประเมินแบบชิปปี้เป็น IEST (CIPPIEST Model) ซึ่งเป็นการขยายการประเมินผลผลิต (Product) ซึ่งเป็นการประเมินผลลัพธ์ (Outcome) จำแนกออกเป็น

1. ด้านผลกระทบ (Impact: I) เป็นผลกระทบที่นอกเหนือจากผลผลิตที่ต้องการให้เกิด การตัดสินใจสั่งการ ทั้งทางบวกทางลบ จากการดำเนินกิจกรรมของโครงการ
2. ประสิทธิภาพ (Effectiveness: E) เป็นประสิทธิผลที่เกิดขึ้น
3. ความยั่งยืน (Sustainable: S) เป็นความยั่งยืนของผลที่เกิดขึ้น วิธีการในการรักษาไว้ซึ่งความสำเร็จของโครงการ
4. การถ่ายทอดส่งต่อ (Transportation: T) เป็นผลที่สามารถถ่ายทอด ประยุกต์ปรับปรุงใช้ในที่อื่น ๆ ได้

จากการศึกษาถึงแนวคิดการประเมินโครงการของสตัฟเฟิลบีม สรุปได้ว่ารูปแบบการประเมินแบบซิป (CIPP Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่มีความต่อเนื่องกันในการดำเนินงานอย่างครบวงจร มีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่ได้กำหนดไว้ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาจัดทำให้เป็นสารสนเทศ เพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ เพื่อปรับปรุงโครงการอย่างทันท่วงที โดยมุ่งประเมิน 4 ด้าน คือ การประเมินบริบท (Context Evaluation) การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) และการประเมินผลผลิต (Product Evaluation) ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียนบ้านคำก้อมที่มุ่งประเมินโครงการการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา ตามแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนบ้านคำก้อม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3 เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินโครงการมาใช้ตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดรายละเอียด กิจกรรม กระบวนการต่างๆ ความพร้อมของทรัพยากร ที่จำเป็นในการดำเนินโครงการ ตลอดจนความเป็นไปได้ในการต่อยอดเชื่อมโยงพัฒนาโครงการอื่นๆ ของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน คุณภาพครู คุณภาพสถานศึกษาและส่งผลพัฒนาสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

1. ความหมายของความพึงพอใจ

มีนักการศึกษาและนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ดังนี้

พิสุทธา อารีราษฎร์ (2551: 174) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ ความรู้สึกนั้นทำให้บุคคลเอาใจใส่และอาจกระทำการบรรลุถึงความมุ่งหมายที่บุคคลมีต่อสิ่งนั้น

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553: 244) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ หลังจากที่คุณคนได้มีประสบการณ์ในสิ่งนั้นโดยความรู้สึกนั้นเป็นความรู้สึกทางบวก

สุขสวัสดิ์ บุญศรี (2555: 42) กล่าวว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานเป็นเรื่องของความรู้สึกที่มีความรู้สึกของบุคคลที่มีต่องานที่ปฏิบัติอยู่ และความพึงพอใจจะส่งผลต่อขวัญในการปฏิบัติงาน

Vroom (1964) ให้ความหมายความพึงพอใจไว้ว่าทัศนคติและความพึงพอใจในสิ่งที่สามารถใช้แทนได้เพราะทั้งสองคำนี้หมายถึงผลที่ได้จากการที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในสิ่งนั้นทัศนคติด้านบวกจะแสดงให้เห็นสภาพความพึงพอใจในสิ่งนั้นและทัศนคติด้านลบจะแสดงให้เห็นสภาพความไม่พึงพอใจ

Good (1973) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง สภาพ คุณภาพหรือระดับความพึงพอใจซึ่งเป็นผลมาจาก ความสนใจต่างๆและทัศนคติที่บุคคลมีต่อสิ่งนั้น

Kotler and Armstrong (2000: 36) ได้ให้ความหมายความพึงพอใจว่า เป็นความรู้สึกของบุคคลเมื่อได้รับความสุขหรือความผิดหวังซึ่งเกิดจากการเปรียบเทียบการรับรู้กับความคาดหวังในผลลัพธ์ของสิ่งที่ต้องการถ้าการรับรู้ต่อสิ่งที่ต้องการพอดีกับความคาดหวังลูกค้าจะเกิดความพึงพอใจ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าความพึงพอใจ หมายถึงความรู้สึกที่ดีหรือเจตคติที่ดีของบุคคลซึ่งมักเกิดจากการได้รับการตอบสนองที่ตนต้องการ ก็จะเกิดความรู้สึกที่ดีต่อสิ่งนั้นตรงกันข้ามหากความต้องการของตนไม่ได้รับการตอบสนองความไม่พึงพอใจก็จะเกิดขึ้น

2. ความสำคัญของความพึงพอใจ

มีนักการศึกษาและนักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญของความพึงพอใจไว้ ดังนี้

จิตตินันท์ เดชะคุปต์ (2549: 35) ได้อธิบายถึงความสำคัญของความพึงพอใจต่อการดำเนินงานบริการว่ามีลักษณะทั่วไปหลายประการดังนี้

1. ความพึงพอใจเป็นการแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึกในทางบวกของบุคคลหนึ่งต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่บุคคลนั้นจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งในสถานการณ์เช่นนี้บุคคลจะรับรู้เกี่ยวกับการบริการไม่ว่าจะเป็นประเภทของบริการและคุณภาพของการบริการโดยที่ประสบการณ์ของผู้รับบริการที่ได้รับแล้วสอดคล้องกับความคาดหวังของเขา่อมทำให้เขาเกิดความรู้สึกที่ดีและพึงพอใจต่อการรับบริการนั้น

2. ความพึงพอใจเกิดจากการประเมินความแตกต่างระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่ได้รับจริงในสถานการณ์หนึ่งของการบริการโดยผู้รับบริการย่อมคาดหมายไว้ก่อนที่เขาจะได้รับบริการว่าสิ่งที่ควรได้รับจากบริการนั้นจะเป็นอย่างไรอันอาจเกิดมาจากการบอกเล่าการรับทราบข้อมูลจากการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการบริการนั้นหรือจากประสบการณ์ตรงจากการใช้บริการก็ได้และต่อมาผู้รับบริการก็จะทำการประเมินสิ่งที่ได้รับจริงจากกระบวนการที่เกิดขึ้นเปรียบเทียบกับสิ่งที่เขาคาดหมายเอาไว้และหากที่สิ่งที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปตามความคาดหวังก็เท่ากับเป็นการยืนยันที่ถูกต้อง (Correctly Confirmed) กับความคาดหวังที่เขามีและเกิดความพึงพอใจต่อการบริการดังกล่าวแต่หากไม่เป็นไปตามที่คาดหวังไว้โดยอาจจะสูงหรือต่ำกว่าที่เขาคาดหวังไว้ก็เท่ากับเป็นการยืนยันความคาดเคลื่อน (Disconfirmation) ช่วงของความแตกต่างระหว่างความคาดหวังและการบริการที่ได้รับ (Discrepancy) นี้เองเป็นเรื่องที่ผู้ให้บริการจะต้องให้ความสำคัญ

3. ความพึงพอใจในการให้บริการนั้นเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตามสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเนื่องจากความพึงพอใจนั้นเป็นความรู้สึกชอบในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ผันแปร (Vary) ได้ตามปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับความคาดหวังของบุคคลในแต่ละสถานการณ์และช่วงเวลา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553: 121) กล่าวว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบุคคลในองค์กรมีผลต่อความสำเร็จของงานและองค์กร รวมทั้งความสุขของผู้ทำงานด้วย นอกจากนี้ ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานยังเป็นเครื่องหมายแสดงถึงประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน และภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กร อีกทั้งยังมีแนวคิดและแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการปฏิบัติงาน ดังนี้

1. การรับรู้ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานทำให้หน่วยงานสามารถนำไปใช้ในการสร้างปัจจัยเหล่านี้ให้เกิดขึ้นและเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน
2. ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ทำให้บุคคลมีความตั้งใจในการปฏิบัติงาน ลดการขาดงาน การลางาน การมาทำงานสาย และการขาดความรับผิดชอบ
3. ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน เป็นการเพิ่มผลผลิตของบุคคลทำให้องค์กรมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้งานประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่ นอกจากนี้ผู้บริหารจะดำเนินการให้พนักงานเกิดความพึงพอใจในการทำงานแล้ว ยังจำเป็นต้องดำเนินการที่จะทำให้ผู้เกี่ยวข้องกัผลของการปฏิบัติงานของหน่วยงานเกิดความพึงพอใจด้วย เพราะความเจริญก้าวหน้าของการปฏิบัติงานเป็นประเด็นที่สำคัญประการหนึ่งที่เป็นตัวบ่งชี้การพัฒนาของหน่วยงาน

3. ทฤษฎีที่เกี่ยวกับความพึงพอใจ

มีนักการศึกษาและนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจไว้ ดังนี้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553: 122-123) ได้จำแนกทฤษฎีความพึงพอใจตามแนวคิดของคอร์แมนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. ทฤษฎีการสนองความต้องการ (Need Fulfillment) กลุ่มนี้ถือว่า ความพึงพอใจในการทำงานเกิดจากความต้องการส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์ต่อผลที่ได้รับจากงานกับการประสบความสำเร็จตามเป้าหมายส่วนบุคคล
2. ทฤษฎีการอ้างอิงกลุ่ม (Reference-Group Theory) ความพึงพอใจในการทำงานมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับคุณลักษณะของงานตามความปรารถนาของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกในกลุ่มใช้เป็นแนวทางในการประเมินผลงานของตน

ทิตนา แคมมณี (2556: 69) กล่าวถึงทฤษฎีที่เกี่ยวกับความพึงพอใจไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchical Theory of Motivation) เป็นทฤษฎีที่กล่าวถึง ความต้องการพื้นฐานตามธรรมชาติของมนุษย์อย่างเป็นลำดับขั้น กล่าวคือ มนุษย์เรามีความต้องการอยู่เสมอ เมื่อต้องการได้รับการตอบสนองหรือมีความพึงพอใจต่อ

สิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้ว ความต้องการด้านอื่นก็จะเกิดขึ้นอีก ความต้องการของคนเราอาจจะซ้ำซ้อน ความต้องการหนึ่งยังไม่หมดอาจเกิดความต้องการหนึ่งเกิดขึ้นอีกได้ หากความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ได้รับการตอบสนองอย่างเพียงพอ ก็จะเกิดแรงจูงใจที่สำคัญต่อการเกิดพฤติกรรมที่ต้องการให้สังคมยอมรับ และสามารถพัฒนาตนไปสู่ขั้นสูงขึ้น จึงได้นำแนวคิดทฤษฎีนี้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

1.1 การเข้าใจถึงความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ สามารถให้เข้าใจพฤติกรรมของบุคคลได้ เนื่องจากพฤติกรรมเป็นการแสดงออกของความต้องการของบุคคล

1.2 การจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี จำเป็นต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานที่เขาต้องการแสดงเสียก่อน

1.3 ในกระบวนการเรียนการสอน หากครูผู้สอนสามารถหาได้ว่าผู้เรียนแต่ละคนมีความต้องการอยู่ในระดับขั้นใด ก็จะสามารถใช้ความต้องการพื้นฐานของผู้เรียนนั้นเป็นแรงจูงใจช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

1.4 การช่วยให้ผู้เรียนได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนอย่างเพียงพอ การให้อิสระภาพและเสรีภาพแก่ผู้เรียนในการเรียนรู้ การจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ในการรู้จักตนเองตามสภาพความเป็นจริง

2. ทฤษฎีสัมพันธ์เชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike's Connectionism Theory) เป็นทฤษฎีที่กล่าวถึง การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ด้วยการที่มนุษย์หรือสัตว์ได้เลือกเอาปฏิกริยาตอบสนองที่เชื่อมต่อไปกับสิ่งเร้าอย่างเหมาะสม หรือการเรียนรู้จะเกิดขึ้นด้วยการสร้างสิ่งเชื่อมโยงหรือพันธะระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองนั่นเอง กล่าวคือ เมื่อสถานการณ์หรือสิ่งที่เป็นปัญหาเกิดขึ้น ร่างกายจะเกิดความพยายามที่จะแก้ไขปัญหานั้นโดยแสดงพฤติกรรมตอบสนองออกมาหลาย ๆ รูปแบบ ซึ่งร่างกายจะเลือกพฤติกรรมตอบสนองที่พอใจที่สุดไปเชื่อมโยงสิ่งเร้าหรือปัญหานั้น ทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นมาว่า ถ้ามีสิ่งเร้าหรือปัญหาเช่นนี้อีกจะแสดงพฤติกรรมตอบสนองเช่นไร สิ่งสำคัญในการเรียนรู้ที่ธอร์นไดค์ (Thorndike) ได้ให้ความสำคัญอย่างมาก ได้แก่ การเสริมแรง คือ ความพึงพอใจที่ร่างกายได้รับเพราะจะทำให้การเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองมีความแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น ซึ่งกฎของธอร์นไดค์ (Thorndike) สรุปได้ดังนี้

2.1 กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีถ้าผู้เรียนมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ

2.2 กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) การฝึกหัดหรือกระทำบ่อยๆ ด้วยความเข้าใจจะทำให้การเรียนรู้นั้นคงทนถาวร ถ้าไม่ได้กระทำซ้ำบ่อย ๆ การเรียนรู้จะไม่คงทนถาวร และในที่สุดอาจลืมได้

2.3 กฎแห่งการใช้ (Law of Use and Disuse) การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ความมั่นคงของการเรียนจะเกิดขึ้น หากได้นำมาใช้บ่อย ๆ หากไม่ได้นำมาใช้อาจจะลืมได้

2.4 กฎแห่งผลที่พึงพอใจ (Law of Effect) เมื่อบุคคลได้รับผลที่พึงพอใจย่อมอยากจะทำต่อไป ถ้าได้รับผลที่ไม่พึงพอใจจะไม่อยากเรียน ดังนั้น การได้รับผลที่พึงพอใจจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าทฤษฎีที่เกี่ยวกับความพึงพอใจจะเกี่ยวข้องกับลำดับความต้องการของมนุษย์ซึ่งต้องได้รับความพึงพอใจจากความต้องการพื้นฐานสู่ระดับที่สูงขึ้น ซึ่งบางครั้งอาจจะมีการสร้างแรงจูงใจพลังทางจิตวิทยามีส่วนช่วยสร้างให้เกิดพฤติกรรมต่างๆ ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดความพึงพอใจขึ้นได้

บริบทโรงเรียนบ้านคำก้อม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3

โรงเรียนบ้านคำก้อม ที่ตั้ง หมู่ 4 ตำบลผางคำ อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3 ก่อตั้งเมื่อวันที่ 18 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ โทรศัพท์ 089-2846836 E-mail: on25202517@gmail.com Website: <http://www.khamkom.ac.th> เป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา เปิดสอนระดับชั้นอนุบาลปีที่ 2 ถึง ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีเขตพื้นที่บริการ 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านคำก้อม หมู่ที่ 2 บ้านผางเทิง หมู่ที่ 3 บ้านโนนจิก หมู่ที่ 4 บ้านคำกลาง ประชากรในเขตบริการ รวมทั้งสิ้น 1,724 คน มีความพร้อมด้านบุคลากรและผู้รู้ในชุมชนด้านเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างมาก โรงเรียนตั้งอยู่กลางหมู่บ้านที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีปลาจากน้ำเขื่อนสิรินธรให้ชาวบ้านได้มาแปรรูปเป็นรายได้หลัก ประกอบกับพื้นที่หมู่บ้านมีระบบชลประทานที่ดี สามารถทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี มีแหล่งท่องเที่ยวมากมายในพื้นที่ ทำให้ภาคเอกชนมีการขยายธุรกิจที่พัก ร้านอาหาร รวมถึงการล่องแพเชิงธรรมชาติ เพิ่มมากขึ้นในทุกๆปี ภาครัฐและภาคเอกชนให้การส่งเสริมสนับสนุนและมีความสัมพันธ์อันดีในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนาโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาและชุมชนมีความต้องการให้ทางโรงเรียนจัดการศึกษาเพื่อให้นักเรียนทุกคนสามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิต เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน สมดุล มีความรู้คู่คุณธรรมและมีความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน โดยมุ่งพัฒนาทั้งภาคการเกษตร ภาคการประมง การท่องเที่ยว โดยมีหน่วยงานของรัฐและเอกชนให้การสนับสนุน

วิสัยทัศน์

โรงเรียนบ้านคำก้อมจัดการศึกษาได้คุณภาพและมาตรฐานสากลบนความเป็นไทย ตามแนววิถีพุทธ นักเรียนเก่งภาษา ก้าวหน้าเทคโนโลยีมีคุณธรรม สภาพแวดล้อมน่าอยู่ครูมืออาชีพ บริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน น้อมนำศาสตร์พระราชา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

พันธกิจ

1. พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาและมาตรฐานสากล มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่สมบูรณ์ มีคุณธรรมและจริยธรรมตามแนววิถีพุทธ รักความเป็นไทย และรับผิดชอบต่อสังคม
2. พัฒนาคูณภาพผู้เรียนโดยจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ น้อมนำศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวดำเนินกิจกรรมและโครงการ
3. พัฒนาผู้เรียนให้ใช้ภาษาในการสื่อสารได้ไม่น้อยกว่า ๓ ภาษา
4. พัฒนาสื่อเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคูณภาพทางการศึกษา
5. พัฒนาสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้และมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน
6. ส่งเสริมครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถมีคุณภาพตามมาตรฐานวิชาชีพ
7. พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานสากลสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการอย่างยั่งยืน
8. พัฒนาการบริหารจัดการศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน
9. ส่งเสริมการบริหารจัดการตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายใน โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรและชุมชน

แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ห้องสมุดมีขนาด 7 เมตร x 11 เมตร จำนวนหนังสือในห้องสมุดประมาณ 1,820 เล่ม จำนวนนักเรียนที่ใช้ห้องสมุดในปีการศึกษาที่รายงาน เฉลี่ย 165 คนต่อวัน คิดเป็นร้อยละ 81.00 ของนักเรียนทั้งหมด การสืบค้นหนังสือและการยืม-คืน ใช้ระบบทั่วไปแยกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้และกลุ่มหนังสือทั่วไป แหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ในโรงเรียน ได้แก่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

- วัดเจริญทัศน์
- โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชนตำบลคำก้อม
- หน่วยป้องกันปราบปรามประมงน้ำจืดเขื่อนสิรินธรจังหวัดอุบลราชธานี
- สวนเกษตร, การทำปลาส้ม

- เชื้อนสิรินธร
- สถานีดาวเทียมอำเภอสิรินธร
- พระตำหนักสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เชื้อนสิรินธร
- ด้านช่องเม็กอำเภอสิรินธร

ปราชญ์ชาวบ้าน/ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ผู้ทรงคุณวุฒิ

1. นายตา แก้วดอน ให้ความรู้เรื่อง พิธีพราหมณ์
2. นางอรุณรัตน์ จำปาเทพ ให้ความรู้เรื่อง ไร่นาสวนผสม
3. นางวงเดือน มณีจันทร์ ภูมิปัญญาด้าน การแปรรูปปลา
4. นางลำครวญ ดาววัลย์ ให้ความรู้เรื่อง นักจัดรายการ
5. นางสาวบุญหลาย ดวงคา ให้ความรู้เรื่อง การเสริมสวยสตรี
6. นางบุญร่วม เชื้อโชติ ภูมิปัญญาด้าน การทำปลาร้า
7. นางบุญมี ยะพลหา ให้ความรู้เรื่อง การเลี้ยงกบ

วัฒนธรรมประเพณี

ในวันพระและวันสำคัญทางศาสนา วัดจะเป็นศูนย์รวมน้ำใจของชาวบ้านที่ไปทำบุญและร่วมกิจกรรมต่าง ๆ นอกจากนี้ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนนี้ก็ยังมีการอนุรักษ์ไว้เป็นเอกลักษณ์ เช่น ประเพณีพื้นบ้าน ฮีตสิบสองคองสิบสี่ บุญมหาชาติ บุญกฐิน บุญผ้าป่า บุญบั้งไฟ การแห่เทียนเข้าพรรษา การลอยกระทง การแข่งเรือ การตักบาตรเทโวโรหนะ การจัดงานบุญมหาสงกรานต์ ประเพณีศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป คือ บุญประจำปี บุญพระเวสสันดร บุญกฐิน บุญบั้งไฟ บุญผะเหวด ประเพณีสงกรานต์ ผู้ปกครองส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นับถือศาสนาพุทธ

การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่โรงเรียนบ้านคำก้อม

โรงเรียนบ้านคำก้อมมีความพร้อมด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ศาสนา อยู่ใกล้แหล่งเรียนรู้ ผู้รู้ มีแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในภายนอกครบ มีธนาคารโรงเรียนที่ใช้ระบบธนาคารจริง ที่ได้รับความอนุเคราะห์จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธกส. สาขา สิรินธร จัดตั้งธนาคารโรงเรียนพร้อมทั้งอบรมนักเรียนและครูเพื่อให้สามารถปฏิบัติการธนาคารโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการออมภายในโรงเรียน ด้วยความพร้อมทุกด้าน โรงเรียนบ้านคำก้อม ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่องทั้งการบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมโครงการต่างๆ ดังนี้

ตารางที่ 1 การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่โรงเรียนบ้านคำก้อม

หลักปฏิบัติ	กิจกรรม
ด้านเศรษฐกิจ	
1.พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจโดยผลิตหรือสร้างรายได้ ประหยัดต่อออม	<ul style="list-style-type: none"> -การออมทรัพย์ -เพาะเห็ดนางฟ้า -เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ -ปลูกพืชสมุนไพรไกลโรค(โครงการสวนสมุนไพร) -ปลูกพืชผักสวนครัว สวนมะนาว -ใช้สิ่งของประหยัดคุ้มค่า -MOU กับสำนักงานพลังงานจังหวัดอุบลราชธานีในการประหยัดพลังงาน -โครงการขยะรีไซเคิล
ด้านสังคม	
1.รู้จักช่วยเหลือสังคมและชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> -กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ตามโครงการวิถีพุทธ (โรงเรียนบ้านคำก้อมเป็นโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำรุ่นที่ 11) -โครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดภัยและอบายมุข -นำนักเรียนบริการน้ำและอำนวยความสะดวกในงานฌาปนกิจศพพี่น้องผู้ปกครองนักเรียนหรือชุมชนในเขตบริการโรงเรียน -กิจกรรมจิตอาสาร่วมพัฒนาทำความสะอาดชุมชนเดือนละ 1 ครั้ง
ด้านสิ่งแวดล้อม	
1.สร้างสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติ	<ul style="list-style-type: none"> -ร่วมปลูกป่าอนุรักษ์ธรรมชาติ -ร่วมศึกษาและพัฒนาพันธุ์สัตว์น้ำเนื่องจากโรงเรียนบ้านคำก้อมตั้งอยู่ใกล้เขื่อนสิรินธร และแหล่งน้ำอื่น -กิจกรรมลดภาวะโลกร้อน
ด้านวัฒนธรรม	
1.สืบสานวัฒนธรรมไทย	<ul style="list-style-type: none"> -นำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมทุกกิจกรรมของชุมชน -ส่งเสริมการใช้ภาษาไทย -ส่งเสริมวัฒนธรรมไทย โดยมีผลงานทางด้านนาฏศิลป์

ตารางที่ 1 (ต่อ)

หลักปฏิบัติ	กิจกรรม
ด้านวัฒนธรรม	
	ระดับประเทศต่อเนื่องทุกปีการศึกษา -รณรงค์การใช้สินค้าไทย -บุคลากรแต่งกายด้วยผ้าไทยสัปดาห์ละ 2 วัน
2. ส่งเสริมพระพุทธศาสนา	-แต่งกายด้วยชุดขาวและกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระทุกวัน ศุกร์ -มีพระสอนศาสนาในโรงเรียน -ร่วมดูแลและร่วมพิธีทางศาสนาต่างๆ -จัดอบรมค่ายคุณธรรมทุกปีการศึกษา

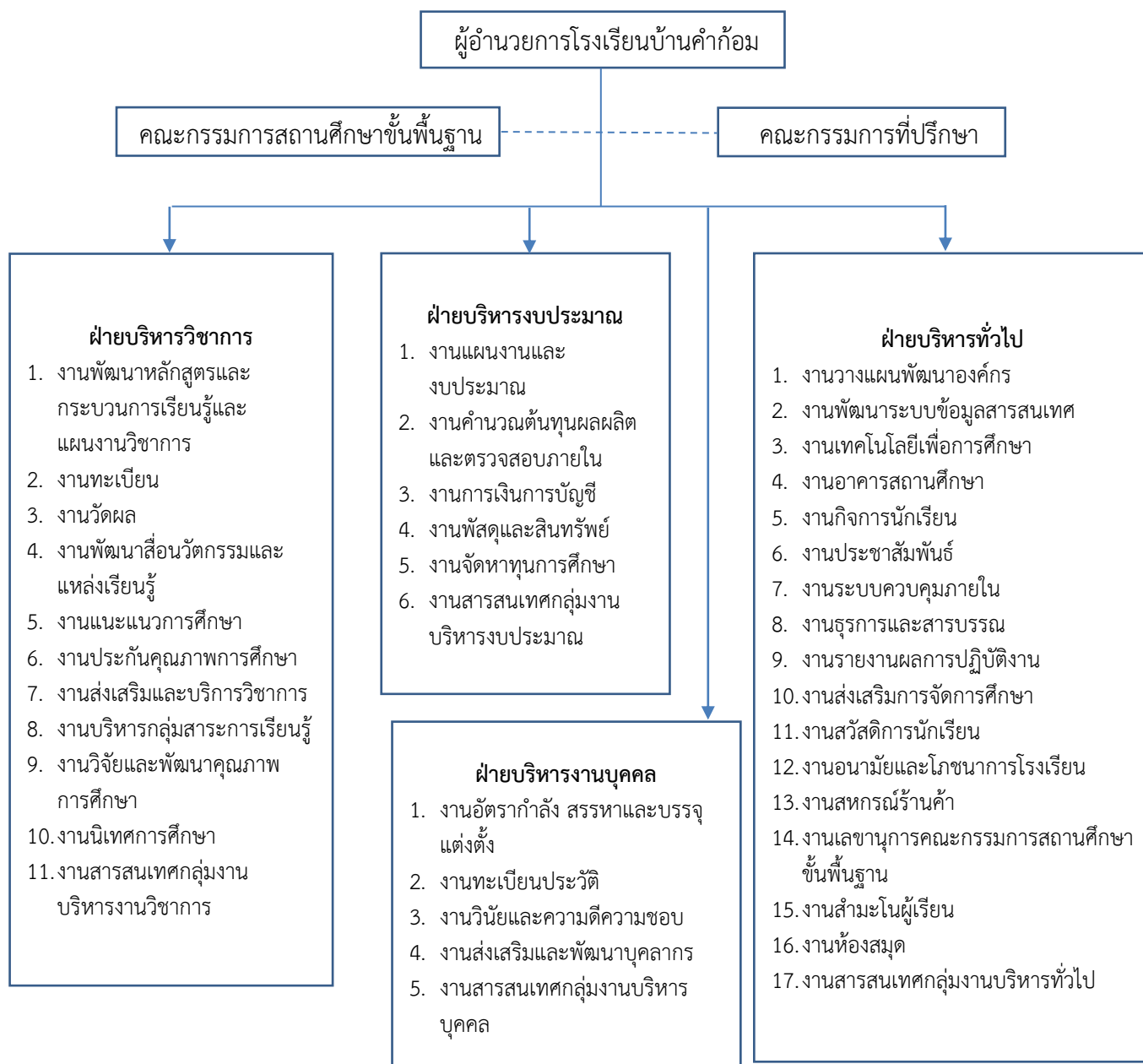
ตารางที่ 2 จำนวนนักเรียนจำแนกตามระดับชั้นที่เปิดสอน

ระดับชั้น	เพศ		รวม
	ชาย	หญิง	
อ.2	11	12	23
อ.3	8	5	13
รวม	19	17	36
ป.1	8	15	23
ป.2	8	10	18
ป.3	6	11	17
ป.4	8	11	19
ป.5	11	7	18
ป.6	13	11	24
รวม	54	65	119
ม.1	7	10	17
ม.2	6	7	13
ม.3	4	10	14
รวม	17	27	44
รวมจำนวนนักเรียนทั้งหมด	90	109	199

ตารางที่ 3 ครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนบ้านคำก้อม

ประเภทบุคลากร	เพศ		ระดับการศึกษาสูงสุด		
	ชาย	หญิง	ต่ำกว่า ป.ตรี	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
ผู้อำนวยการ	-	1	-	-	1
ครูประจำการ	3	13	-	11	5
พนักงานราชการ	-	1	-	1	-
ครูอัตราจ้าง	-	2	-	2	
ลูกจ้าง	1	-	1	-	-
ธุรการ	-	1	-	1	-
รวม	4	18	1	16	6
	22		22		

โครงสร้างการบริหารงานโรงเรียนบ้านคำก้อม

ภาพที่ 1 แผนผังโครงสร้างการบริหารงานโรงเรียนบ้านคำก้อม
ที่มา: โรงเรียนบ้านคำก้อม (2563)

**โครงการ โครงการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาตามแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนบ้านคำก้อม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3**

สนองกลยุทธ์สถานศึกษา

กลยุทธ์ที่ 3: ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ

สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา

มาตรฐานที่ 3 : ประเด็นที่ 1 จัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดและปฏิบัติจริงและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้

กลุ่มงานรับผิดชอบ ฝ่ายบริหารทั่วไป

ระยะเวลาดำเนินการ 16 พฤษภาคม 2563 – 31 มีนาคม 2564

1. หลักการและเหตุผล

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการพัฒนาโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 พระราชทานให้แก่ปวงชนชาวไทยกว่า 30 ปี มาแล้ว และรัฐบาลปัจจุบันได้ให้เป็นนโยบายการพัฒนาประเทศและการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยยึดหลัก ประการคือ 1) หลักความพอประมาณ 2) หลักมีเหตุผล 3) หลักความมีภูมิคุ้มกัน โรงเรียนเป็นหน่วยงานหนึ่งที่ต้องสนองนโยบายและสร้างจิตสำนึกให้บุคลากรเห็นความสำคัญและนำไปใช้ในการ ดำเนินชีวิต

โรงเรียนบ้านคำก้อมโดยความต้องการของชุมชน และความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเห็นถึงความสำคัญที่จะปลูกฝังให้เยาวชนไทยทุกคนมีความรู้ ความเข้าใจและน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต จึงได้จัดทำโครงการนี้ขึ้น เพื่อกำหนดแนวทางในการดำเนินงานทั้งด้านการจัดการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน การจัดกิจกรรมนักเรียนและพัฒนาบุคลากรของโรงเรียน ครูมีการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้ความเข้าใจ มีความตระหนักและนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติและการดำรงชีวิต

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาตามแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีรายได้จากการดำเนินโครงการตามแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.3 เพื่อให้นักเรียนและผู้ปกครองมีความพึงพอใจต่อการดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาตามแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนบ้านคำก้อม

3. เป้าหมาย

3.1 เชิงปริมาณ

- 3.1.1 ครู จำนวน 19 คน
- 3.1.2 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 9 คน
- 3.1.3 นักเรียน จำนวน 105 คน
- 3.1.4 ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 105 คน

3.2 เชิงคุณภาพ

- 3.2.1 นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและมีผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์สูงขึ้น
- 3.2.2 นักเรียนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการดำเนินโครงการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 3.2.3 นักเรียนและผู้ปกครองมีความพึงพอใจต่อการดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาตามแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนบ้านคำก้อม

4. วิธีดำเนินการ/ขั้นตอนดำเนินการ

กิจกรรมหลัก	ระยะเวลา	หมายเหตุ
การเตรียมการและวางแผนดำเนินการ (P)		
1. ประชุมปฏิบัติการวางแผน/กำหนดปฏิทิน	เม.ย. 2563	
2. แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการ	เม.ย. 2563	
3. ประชุมครูเพื่อสร้างความเข้าใจ	เม.ย. 2563	
การดำเนินการ (D) ตามกิจกรรม		
1. กิจกรรมพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา	ตลอดปีการศึกษา	
2. กิจกรรมออมทรัพย์		
3. กิจกรรมเพาะเห็ดนางฟ้า		
4. กิจกรรมเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่		
5. กิจกรรมสวนสมุนไพรไกลโรค		
ตรวจสอบประเมินผล (C)	ตลอดปีการศึกษา	
การรายงานผลเพื่อการปรับปรุงพัฒนา (A)		
รายงานผลการดำเนินงานตามกิจกรรม	พ.ค. 2563 มี.ค. 2564	

5. งบประมาณ

- [✓] เงินอุดหนุน จำนวน 25,000 บาท
 - [✓] ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาสิรินธร จำนวน 20,000 บาท
- รวม จำนวน 45,000 บาท (สี่หมื่นห้าพันบาทถ้วน)

6. ระดับความสำเร็จ

ประเด็นการประเมิน	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือประเมิน
1. คุณภาพการจัดการศึกษาตามแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 1.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้หลักของนักเรียน 1.2 ผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตร	- ฝ่ายบริหารวิชาการ	แบบบันทึก - แบบบันทึกผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน - แบบบันทึกคุณลักษณะอันพึงประสงค์
2. รายได้ของนักเรียน	- ฝ่ายบริหารทั่วไป	- แบบบันทึกรายได้
3. ความพึงพอใจของนักเรียนและผู้ปกครอง	- นักเรียน - ผู้ปกครอง	- แบบสอบถาม

7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 7.1 นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้หลักและผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรสูงขึ้น
- 7.2 นักเรียนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการดำเนินโครงการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 7.3 นักเรียนและผู้ปกครองมีความพึงพอใจต่อการดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาตามแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนบ้านคำก้อม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

กันยา ลาตปะละ (2553) ได้ศึกษาเรื่อง การประเมินโครงการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 1 พบว่า (1) ด้านปัจจัยเบื้องต้น ผู้บริหารและครูเห็นว่ามี ความเหมาะสม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ มีนโยบาย แผนปฏิบัติงานประจำปีที่น่านำมาปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงมาขับเคลื่อนในสถานศึกษา (2) ด้านกระบวนการดำเนินงาน ผู้บริหารและครูเห็นว่า โครงการมีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การใช้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นใน ชุมชนที่ส่งเสริมการเป็นอยู่อย่างพอเพียงของผู้เรียน และ (3) ด้านผลผลิต ผู้บริหารและครูเห็นว่ามี ความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ นักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ ส่วนผู้เรียนเห็นว่ามี ความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ นักเรียนมีความสุขในการเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งผลการประเมินทั้ง 3 ด้าน เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด

สายัญ โพธิ์สุวรรณ (2554) ได้ศึกษาเรื่อง การประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรมนำความรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนโรงเรียนบ้านแม่นาจางเหนือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 พบว่า 1. การประเมินโครงการด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้าและ ด้านกระบวนการดำเนินงาน โครงการ พบว่า ระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากและผ่านเกณฑ์การประเมิน 2. การประเมินด้านผลผลิตของโครงการส่งเสริมคุณธรรมนำความรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของนักเรียนโรงเรียนบ้านแม่นาจางเหนือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 พบว่า 2.1 ระดับความคิดเห็นที่มีต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนบ้านแม่นาจางเหนือ หลังดำเนินโครงการ มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนดำเนินโครงการอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2.2 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนบ้านแม่นาจางเหนือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 โดยรวมทั้งก่อนและหลังดำเนินการมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับดีมากและผ่านเกณฑ์การประเมิน 2.3 ระดับความพึงพอใจต่อโครงการส่งเสริมคุณธรรมนำความรู้ตามแนวทาง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของนักเรียนโรงเรียนบ้านแม่นาจางเหนือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก

กมลทิพย์ กลิ่นเพชร (2557) ได้ศึกษาเรื่อง การประเมินโครงการขับเคลื่อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาอย่างมีคุณภาพ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 2 พบว่า (1) ด้านความพร้อมของปัจจัยเบื้องต้นของโครงการซึ่งประกอบด้วย นโยบายและการบริหารจัดการ บุคลากร งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ โดยภาพรวมพบว่ามี ความพร้อม และเพียงพอ อยู่ในระดับมากผ่านเกณฑ์การประเมิน (2) ด้านความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงาน ประกอบด้วย การวางแผนดำเนินงาน การปฏิบัติตามโครงการ การตรวจสอบ ทบทวนและ

ประเมินผล และการปรับปรุงแก้ไข/พัฒนา ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากผ่านเกณฑ์การประเมิน (3) ด้านผลผลิตของโครงการ พบว่า โครงการบรรลุวัตถุประสงค์โดยโรงเรียนดำเนินการขับเคลื่อน โครงการเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง โรงเรียนผ่านเกณฑ์การประเมินของกระทรวงศึกษาธิการ มีสถานศึกษาพอเพียงต้นแบบหรือศูนย์การเรียนรู้อย่างน้อย 1 โรงเรียน ความรู้เรื่องหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนผ่านเกณฑ์การประเมินผลการประเมินความพึงพอใจของผู้บริหาร ครูผู้สอนและนักเรียนมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผ่านเกณฑ์การประเมิน และ (4) ด้านผลกระทบของ โครงการ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคะแนน O-NET ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม และ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนผ่านเกณฑ์การประเมิน

เสาวนีย์ ตาคำ (2558) ได้ศึกษาเรื่อง การประเมินโครงการการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กำแพงเพชร เขต 1 พบว่า 1) ผลการประเมิน พบว่า โดยภาพรวมผลการประเมินโครงการอยู่ในระดับมาก ผลการประเมินด้านปัจจัยนำเข้าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือครูผู้สอน ค่าเฉลี่ยต่ำสุด คืองบประมาณ ด้านกระบวนการดำเนินงาน ผลการประเมินโดยภาพ รวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือการแก้ไขปรับปรุง การดำเนินกิจกรรม ค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือการตรวจติดตาม ด้านผลผลิตผลการประเมินโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณารายด้านค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ครูและบุคลากรทางการศึกษา ค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ นักเรียน 2) แนวทางพัฒนาโครงการการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชรเขต 1 พบว่าด้านปัจจัยนำเข้าของโครงการ ควรมีการวางแผนงบประมาณครอบคลุมตามกิจกรรม โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการดำเนินกิจกรรมของโครงการ ควรมีการวัดผลประเมินผลครอบคลุมความรู้ด้านทักษะ กระบวนการด้านคุณลักษณะของผู้เรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การวัดผลประเมินผลด้วยวิธีการที่เหมาะสมในแต่ละกิจกรรม ด้านผลผลิตของโครงการ พบว่า ควรให้นักเรียนได้ฝึกการวิเคราะห์และประพฤติปฏิบัติตนด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง มีเหตุผล และ ภูมิคุ้มกันที่ดี

สุวรรณ บรรจง (2558) ได้ศึกษาเรื่อง การประเมินโครงการเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนบ้านกอกวิทยาการ โดย CIPP MODEL พบว่า 1. ด้านบริบท (Context) วัตถุประสงค์ของโครงการมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก รูปแบบการดำเนินงานมีความชัดเจน เข้าใจง่ายสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง 2. ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ความพร้อมของการจัดเตรียมทรัพยากรด้านต่าง ๆ ที่นำมาใช้สำหรับการดำเนินงานโครงการมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก 3. ด้านกระบวนการ (Process) การดำเนินงานของโครงการมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

4. ด้านผลผลิต (Product) ผลที่เกิดขึ้นกับผู้ร่วมโครงการในด้านคุณลักษณะและ ความสามารถเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

กมลนันท์ บุญกล้า (2559) ได้ศึกษาเรื่อง การประเมินโครงการเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนบ้านหนองปลาชีว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 พบว่า 1. การประเมินโครงการเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนบ้านหนองปลาชีว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 ผลการประเมินโดยรวมอยู่ในระดับมาก 2. การประเมินโครงการเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนบ้านหนองปลาชีว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 ด้านสภาวะแวดล้อม (Context evaluation) ผลการประเมินพบว่ามีความสอดคล้องอยู่ในระดับมาก 3. การประเมินโครงการเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนบ้านหนองปลาชีว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 ด้านปัจจัยนำเข้า (Input evaluation) ผลการประเมินพบว่ามีความเพียงพอ เหมาะสม อยู่ในระดับมาก 4. การประเมินโครงการเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนบ้านหนองปลาชีว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 ด้านกระบวนการดำเนินงาน (Process evaluation) ผลการประเมินพบว่ามีประสิทธิภาพ อยู่ในระดับมาก 5. การประเมินโครงการเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนบ้านหนองปลาชีว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 ด้านผลผลิต (Product evaluation) ผลการประเมินพบว่ามีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก

ชารดา จิตต์อำมาตย์ (2560) ได้ศึกษาเรื่อง การประเมินโครงการสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมเรียนรู้และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สถานศึกษาพอเพียง) ของโรงเรียนเหล่าฝ้ายผดุงวิทยุ จังหวัดหนองคาย พบว่า ผลการประเมินโครงการสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สถานศึกษาพอเพียง) โดยภาพรวมมีความเหมาะสม อยู่ในระดับมาก และเมื่อเรียงลำดับเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ ด้านบริบท รองลงมา คือ ด้านกระบวนการ ด้านปัจจัยนำเข้า และด้านผลผลิต ตามลำดับ

พิมพ์วิภา บำรุงทรัพย์ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง การประเมินโครงการโรงเรียนปลอดขยะของโรงเรียนอนุบาลราชบุรี โดยใช้รูปแบบการประเมิน CIPPI พบว่า 1) ด้านบริบท มีความเหมาะสมสอดคล้องอยู่ในระดับมาก วัตถุประสงค์ของการจัดทำโครงการมีความสอดคล้องกับปัญหาด้านขยะของโรงเรียน โครงการโรงเรียนปลอดขยะมีความสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐาน ด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา และมีความสอดคล้อง กับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของโรงเรียน 2) ด้านปัจจัยนำเข้า บุคลากร วัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก 3) ด้านกระบวนการ การดำเนินโครงการโรงเรียนปลอดขยะ ประกอบด้วย (1) กิจกรรม Big Cleaning (2) กิจกรรมการคัดแยกขยะ (3) กิจกรรมน้ำหมักชีวภาพ และ (4) กิจกรรมขยะรีไซเคิลทุก

กิจกรรมมีคุณภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก 4) ด้านผลผลิต นักเรียนมีความรู้ในการจัดการขยะ สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ร้อยละ 60 การปฏิบัติในการจัดการขยะของนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง ความคิดเห็นของครูที่มีต่อผลสำเร็จของการดำเนินโครงการ อยู่ในระดับมาก 5) ด้านผลกระทบ จิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมของนักเรียน อยู่ในระดับปานกลาง ความพึงพอใจในการดำเนินโครงการของผู้ปกครอง อยู่ในระดับมาก

พนิดา หาญตระกูล (2561) ได้ศึกษาเรื่อง การประเมินโครงการมีความสุขสนุกกับ 4H (HEAD HEART HAND HEALTH) โดยใช้ตัวแบบซิป (CIPP MODEL) ของโรงเรียนเทศบาลวัดช่องลม (เปี่ยมวิทยาคม) สังกัดเทศบาลนครสมุทรสาคร พบว่า ผลการประเมินด้านบริบท (Context) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านกระบวนการดำเนิน (Process) มีระดับความคิดเห็นต่อความเหมาะสมในระดับมาก และ ผลการประเมินด้านผลผลิต (Product) มีระดับความคิดเห็นต่อความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ส่วนผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของผลการประเมินผลของตัวแบบซิป (CIPP Model) แต่ละด้าน พบว่า ด้านบริบท (Context) กับด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านบริบท (Context) กับด้านกระบวนการดำเนิน (Process) และด้านปัจจัยนำเข้า (Input) กับด้านกระบวนการดำเนิน (Process) มีความสัมพันธ์ทางบวก และด้านปัจจัยนำเข้า (Input) กับด้านผลผลิต (Product) มีความสัมพันธ์ทางลบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยพบว่า ประเด็นด้านผลผลิต กับข้อคำถามข้อที่ 12 วัตถุประสงค์ที่ใช้ใน โครงการมีความสุขสนุกกับ 4H (Head Heart Hand Health) ของโรงเรียนเทศบาลวัดช่องลม (เปี่ยม วิทยาคม) สังกัดเทศบาลนครสมุทรสาคร มีการใช้ งานอย่างคุ้มค่า และข้อที่ 16 ในการจัดการเรียนรู้ และกิจกรรมโครงการมีความสุขสนุกกับ 4H (Head Heart Hand Health) มีความหลากหลาย สอดคล้องกับความถนัดของผู้เรียน มีความสัมพันธ์ทางลบ เนื่องจากปัญหาการขาดแคลนครูและ งบประมาณที่ใช้ในโครงการมีความสุขสนุกกับ 4H (Head Heart Hand Health)

ยุวดี คำเงิน (2561) ได้ศึกษาเรื่อง การประเมินโครงการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียน ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23 พบว่า 1) ผลการประเมินด้าน บริบทของโครงการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนในโรงเรียน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารครู และ คณะกรรมการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23 มีความสอดคล้อง ของ วัตถุประสงค์กับนโยบาย และเป้าหมายของโครงการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) ผลการประเมิน ด้านปัจจัยนำเข้าของโครงการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนในโรงเรียนตามความคิดเห็นของ ผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23 มีความพร้อมหรือเหมาะสม โดยรวมอยู่ในระดับมาก 3) ผลการประเมินด้านกระบวนการของโครงการ พัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนในโรงเรียนตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการ สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23 มีความเหมาะสมของการ

ดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก 4) ผลการประเมินด้านผลผลิตของโครงการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนในโรงเรียน ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23 โดยรวมอยู่ในระดับมาก 5) แนวทางการพัฒนาการดำเนินโครงการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23 ควรนำไปพัฒนาทั้ง 4 ด้าน

วิวัฒน์ บุระพันธ์ (2562) ได้ศึกษาเรื่องการประเมินโครงการห้องเรียนพิเศษ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนราชวินิตมัธยม โดยใช้การประเมินแบบชิปปี้ (CIPP Model) พบว่า ผลการประเมินในภาพรวมต่อโครงการห้องเรียนพิเศษ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนราชวินิตมัธยม โดยการใช้รูปแบบประเมินชิปปี้โมเดล (CIPP Model) มีทั้งหมด 4 ฉบับ ดังนี้ ฉบับที่ 1 สำหรับผู้บริหารและครูผู้รับผิดชอบโครงการ ผลการประเมินในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านบริบท ผลการประเมินโดยในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านปัจจัยนำเข้ามีผลการประเมินโดยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านกระบวนการมีผลการประเมินโดยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และด้านผลผลิตมีผลการประเมินโดยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ฉบับที่ 2 สำหรับ ครูผู้สอนในโครงการผลการประเมินในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านบริบทมีผลการประเมินโดยในภาพ รวมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านปัจจัยนำเข้ามีผลการประเมินโดยในภาพ รวมอยู่ในระดับมาก ด้านกระบวนการมีผลการประเมินโดยในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านผลผลิตมีผลการประเมินโดยในภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ตามลำดับ ฉบับที่ 3 สำหรับนักเรียนในโครงการ ผลการประเมินในภาพรวมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านปัจจัยนำเข้ามีผลการประเมินโดยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านกระบวนการมีผลการประเมินโดยในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านผลผลิตมีผลการประเมินโดยในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดดังนี้ ตามลำดับ ฉบับที่ 4 สำหรับศึกษานิเทศก์ และคณะกรรมการ สถานศึกษา ผลการประเมินในภาพรวมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านปัจจัยนำเข้ามีผลการประเมินโดยในภาพ รวมอยู่ในระดับมาก ด้านกระบวนการมีผลการประเมินโดยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ส่วนผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นจากข้อเสนอแนะ ด้านบริบท (Context) พบว่าควรจะมีการ พัฒนาห้องเรียนหรือเพิ่มห้องเรียน รวมทั้งขยายห้องเรียนให้ทันสมัยในปีต่อไป และควรจัดให้มีการ กิจกรรมการแข่งขัน ทักษะ ภายในโรงเรียนเพื่อเตรียมตัวก่อนที่จะไปแข่งขัน ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) พบว่าหาหน่วยงานที่สนับสนุนงบประมาณ และควรเพิ่มคณะดำเนินการอาจจะเป็นองค์ คณะกรรมการที่บริหารภายใต้ผู้อำนวยการโรงเรียน โดยมีการวัดและประเมินผลนักเรียน โดยแบ่งเป็นระยะๆ และติดตามผลให้เห็นภาพอย่างชัดเจน เพื่อแสดงถึงข้อมูลของโครงการ ด้านกระบวนการ (Process) พบว่าควรมีการจัดงบประมาณจัดซื้ออุปกรณ์ สื่อ เครื่องมือ รวมทั้งคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ให้ ทันสมัยต่อเหตุการณ์ และระหว่างการเรียนรู้ควรมีการทดสอบความก้าวหน้าของนักเรียนแต่ละคน ด้านผลผลิต (Product) พบว่าควรมีการสำรวจก่อนทำกิจกรรม

หรือการจัดกิจกรรมแหล่งเรียนรู้ และให้มีกิจกรรมแหล่งเรียนรู้ หรือการเข้าค่าย อย่างน้อยเทอมละ ครั้ง เพื่อสนองความต้องการของนักเรียนด้วย

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Foster (1981) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องทัศนคติของผู้บริหารโรงเรียนและครูที่มีต่อการปฏิบัติงานในโรงเรียนประถมศึกษา เมืองซานฟรานซิสโก โดยศึกษาการบริหารงานวิชาการ 7 ด้าน ตามทัศนคติของผู้บริหารโรงเรียน พบว่า การบริหารเรียงตามลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การพัฒนาหลักสูตรและการสอน กิจกรรมนักเรียน การบริหารงานบุคลากรโครงสร้างองค์การ ความสัมพันธ์กับชุมชน อาคารสถานที่ และการเงินกับธุรการ ส่วนการบริหารงานวิชาการ 7 ด้าน ตามทัศนคติของครู พบว่า การบริหารงานบุคลากรโครงสร้างองค์การกิจกรรมนักเรียน ความสัมพันธ์ชุมชนการเงินกับธุรการและอาคารสถานที่ จากผลงานวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่า สถานศึกษาให้ความสำคัญกับระดับการปฏิบัติงาน การพัฒนาหลักสูตรและการสอนการบริหารงานบุคลากรสอดคล้องกันตามทัศนคติของผู้บริหารโรงเรียน และครูเป็นที่รับทราบได้ว่าความคิดเห็นระหว่างผู้นำกับผู้ตามเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งในการบริหารงาน

Hughes and Ubben (1994) ทำการศึกษาโรงเรียนที่มีคุณภาพเป็นเลิศ พบว่าโรงเรียนที่มีคุณภาพเป็นเลิศต้องมีการวัดผลของโรงเรียนอย่างกว้างขวาง และได้รับการยอมรับนับถือในผลสำเร็จทางด้านวิชาการ มีบรรยากาศเกี่ยวกับตัวนักเรียนเป็นทางบวก โดยเน้นสิ่งแวดล้อมที่เป็นระเบียบ และเน้นความสนใจการเรียนของนักเรียนเน้นด้านพัฒนาหลักสูตรอยู่ตลอดเวลา มีการสนับสนุนวิธีการสอนที่ดี มีความคาดหวังสูง และเป้าหมายการเรียนของนักเรียนอย่างชัดเจน ผู้ปกครองสนับสนุน และเอาใจใส่ดูแลการเรียนของนักเรียนดี

Vaughan (2001) ได้ประเมินโปรแกรมผู้สอนแบบคลินิกซึ่งเป็นแนวคิดของการนิเทศ นักศึกษาฝึกสอนแนวใหม่ของมหาวิทยาลัยรัฐมิสซิสซิปปี ประเทศสหรัฐอเมริกา การประเมินครั้งนี้ใช้รูปแบบ CIPP Model เป็นแนวทางในการประเมิน ซึ่งประกอบด้วย ด้านบริบทและด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการและด้านผลผลิตโดยมีวัตถุประสงค์การประเมิน ดังนี้ 1) เพื่อให้ข้อดีและข้อเสียของโปรแกรม 2) เพื่อเปรียบเทียบโปรแกรมผู้สอนแบบคลินิก 3 รูปแบบตามที่มหาวิทยาลัยจัดให้ 3) เพื่อกำหนดประสบการณ์และการปฏิบัติแบบคลินิกของครูผู้สอน ให้เป็นไปตามมาตรฐานของที่ประชุมแห่งชาติและ 4) เพื่อให้คำแนะนำปรับปรุงโปรแกรมข้อมูล ในการศึกษาครั้งนี้ได้จากการรวบรวมเอกสารแบบสอบถามการสำรวจและการสัมภาษณ์ผลการศึกษา พบว่า โปรแกรมที่จัดเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้แต่อย่างไรก็ตามควรมีการปรับปรุงโปรแกรมนี้ในอนาคตในด้านต่าง ๆ คือ 1) การพัฒนาครูและอาจารย์ของมหาวิทยาลัยรัฐมิสซิสซิปปีให้มีความตระหนักเพิ่มขึ้น 2) การพัฒนาระบบการคัดเลือกครูที่เข้าร่วมโครงการเพื่อให้ครูอยู่จนสิ้นสุดระยะเวลาของโปรแกรม 3) การ

ดำเนินการฝึกอบรมครูที่ใช้การสอนแบบคลินิกอย่างต่อเนื่องและ 4) ควรมีการขยายโปรแกรมผู้สอนแบบคลินิกไปยังเขตการศึกษาอื่น

Martz, Erin (2005) ได้ศึกษาเจตคติของผู้บริหาร ครู ผู้ปกครองนักเรียนที่มีความบกพร่องหรือผู้ปกครองนักเรียนทั่วไป จำนวน 176 คน ที่มีต่อการจัดการเรียนร่วมในประเทศรัสเซีย พบว่า เจตคติของผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองนักเรียนที่มีความบกพร่องหรือไม่มีความบกพร่อง ไม่มีความแตกต่างกันแต่มีความแตกต่างกันในมุมมองเกี่ยวกับการจัดเวลาเรียนในการจัดการเรียนร่วม ผู้บริหาร และครูเชื่อว่าการจัดการเรียนร่วมเกิดขึ้นอย่างแท้จริงแล้วในปัจจุบัน แต่ผู้ปกครองเชื่อว่าการจัดการเรียนร่วมเกิดขึ้นได้แต่ในอนาคตที่บอกไม่ได้ สำหรับความรับผิดชอบในการจัดการเรียนร่วม ทั้งผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองนักเรียนที่มีความบกพร่องเห็นว่าเป็นความรับผิดชอบของรัฐบาล นอกจากนี้เสียงส่วนใหญ่กล่าวว่าสภาพการขาดสิ่งจำเป็นของโรงเรียนและการขาดนโยบายของรัฐบาลและการเงินเป็นอุปสรรคในการจัดการเรียนร่วม มีข้อเสนอแนะในการสนับสนุนการดำเนินงานเรียนร่วมในโรงเรียนในรัสเซีย คือ การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกทางด้านกายภาพของโรงเรียน และการสนับสนุนจากรัฐบาล

Akanmu (2010) ได้ทำการประเมินประสิทธิภาพในการใช้หลักสูตรวิทยาศาสตร์ การเกษตรในโรงเรียนมัธยมศึกษาประเทศไนจีเรีย โดยใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรแบบ CIPP Model สำหรับแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการประเมินประกอบด้วย ครูผู้สอน 255 คน และนักเรียนอีก 2,550 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) ด้านความเหมาะสมของเนื้อหาวิชาวิทยาศาสตร์การเกษตรตามการรับรู้ของครูผู้สอน พบว่า ครูผู้สอนเห็นว่าเนื้อหาหลักสูตรวิทยาศาสตร์การเกษตรมีความเหมาะสมกับนักเรียน คิดเป็นร้อยละ 86 2) ด้านสื่ออุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการเรียนการสอน หลักสูตรวิทยาศาสตร์การเกษตรภายในสถานศึกษา พบว่า ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการเนื่องจาก การนำหลักสูตรไปปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อ การเรียนของนักเรียน 3) ด้านผลการปฏิบัติงาน ด้านวิทยาศาสตร์การเกษตรพบว่ายังไม่ผ่านเกณฑ์ ซึ่งนักเรียนร้อยละ 51 ต้องเข้าทดสอบ ประสิทธิภาพ จากการทดสอบโดยผู้บริหารสถานศึกษาพบว่า ร้อยละ 49 ไม่ผ่านการประเมิน

Iffobu (2014) ได้ทำการประเมินการดำเนินการของหลักสูตรชีววิทยาระดับชาติสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในรัฐอะนัมบรา ประเทศไนจีเรีย การวิจัยใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรแบบ CIPP Model ของ Stufflebeam ประกอบด้วย การประเมินด้านบริบท (Context) การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input) การประเมินกระบวนการ (Process) และการประเมิน ผลผลิต (Product) สำหรับแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการประเมิน ประกอบด้วย ครูผู้สอนชีววิทยา จำนวน 300 คน และนักเรียน จำนวน 2,287 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านวัตถุประสงค์ พบว่า วัตถุประสงค์ของชาติ หลักสูตรชีววิทยาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายได้รับการศึกษาระดับปานกลางเท่านั้น 2) ด้านขอบเขตและเนื้อหา พบว่าหลักสูตรชีววิทยาสำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สามารถบรรลุ

วัตถุประสงค์ของวิชาชีววิทยาของโรงเรียนมัธยมศึกษาในระดับปานกลาง 3) ด้านปัจจัย พบว่า ครูผู้สอนวิชาชีววิทยาใช้วัสดุการเรียนการสอนที่พร้อมใช้งานสำหรับการเรียนการสอนวิชาชีววิทยา เพื่อใช้ในการเรียนรู้ในระดับน้อย 4) ด้านกระบวนการ พบว่า วิธีการสอนที่ใช้ในหลักสูตรชีววิทยาอยู่ในระดับปานกลาง และ 5) ด้านผลผลิต พบว่า ครูใช้เทคนิคการประเมินผลในการประเมินนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า โครงการมีหลายประเภท การประเมินโครงการมีหลายรูปแบบ และการเลือกรูปแบบของการประเมินมาใช้ในการประเมินโครงการที่รับผิดชอบนั้น จะต้องเลือกรูปแบบของการประเมินที่เหมาะสมทั้งนี้เพื่อประโยชน์สูงสุดของการบริหารโครงการให้บรรลุจุดประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ ดังนั้น ผู้ประเมินจึงได้ทำการประเมินผลการดำเนินโครงการ โดยใช้รูปแบบการประเมินของ CIPP Model เป็นแนวทางในการประเมิน 4 ด้าน ได้แก่ การประเมินด้านบริบท (Context Evaluation) การประเมินด้านปัจจัย (Input Evaluation) การประเมินด้านกระบวนการ (Process Evaluation) และการประเมินด้านผลผลิต (Product Evaluation) ทั้งนี้เพื่อให้สามารถนำผลการประเมินไปปรับปรุงโครงการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาตามแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนบ้านคำก้อมให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้นต่อไป

กรอบแนวคิดการประเมินโครงการ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการประเมินโครงการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาตามแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของโรงเรียนบ้านคำก้อม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3 ผู้ประเมินได้ใช้แนวทางการประเมินโครงการของสต๊ฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 1990: 167) ที่เรียกว่า CIPP Model ประกอบด้วย การประเมิน 4 ด้าน ดังนี้

1. การประเมินด้านบริบทของโครงการ หมายถึง การประเมินความเหมาะสมสอดคล้องของโครงการกับนโยบายและความสอดคล้องของวัตถุประสงค์ของโครงการรวมถึงความเหมาะสมกับสภาพทางสังคมของชุมชนในด้านวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต และสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการในการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. การประเมินด้านปัจจัยนำเข้าของโครงการ หมายถึง การประเมินความเหมาะสมสอดคล้องของสิ่งที่เป็นทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีผลทำให้การดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาตามแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

3. การประเมินด้านกระบวนการดำเนินโครงการ หมายถึง การประเมินความเหมาะสมของวิธีการขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาตามแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน 4 ขั้นตอนได้แก่ ขั้นตอนการวางแผนดำเนินงาน ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ขั้นตอนตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และขั้นตอนการปรับปรุงแก้ไข/พัฒนา

4. การประเมินด้านผลผลิตของโครงการ เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการตามวัตถุประสงค์ของโครงการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาตามแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

4.1 เป็นการประเมินผลการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาตามแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่เกิดจากการดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาตามแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนบ้านคำก้อม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3

4.2 เป็นการประเมินการมีรายได้ของนักเรียนจากการดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาตามแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนบ้านคำก้อม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3

4.3 เป็นการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนและผู้ปกครองที่มีต่อการดำเนินการโครงการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาตามแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนบ้านคำก้อม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3